

Εξουσία και Πόλη

Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης - 28/11/2022

Κοινωνικές συγκρούσεις στον αστικό χώρο

1. Η πόλη είναι ο χώρος των πολιτικών και κοινωνικών διεργασιών. Ακόμη και στην εποχή που οικονομικά κυριαρχούσε σ' αυτήν η ύπαιθρος, όπως στον φεουδαλικό Μεσαίωνα, οι επαναστατικές διεργασίες πραγματοποιούνταν μέσα στις πόλεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι αγροτικές εξεγέρσεις του Μεσαίωνα χειραγωγούνταν από τους φεουδάρχες και τελικά οδηγούσαν σε αλλαγή προσώπων και όχι σε διαρθρωτικές αλλαγές στο Σύστημα.

Οι Συντεχνίες των χειροτεχνών και των εμποροναυτικών ήταν αυτές που μετάλλαξαν τον δουλοπάροικο μοναστηριακό τεχνίτη και έμπορο σε «ελεύθερο αστό», και οι αιματηρές εξεγέρσεις τους στις πόλεις τον 13ο

και 14ο αιώνα έφεραν την απεξάρτησή τους από τους φεουδάρχες (κοσμικούς και εκκλησιαστικούς) και τις ελευθερίες τού εμπορεύεσθαι και δικάζεσθαι (gratia ementi et vedenti). Η συνέχεια είναι γνωστή, περνάμε στη δυαδική Εξουσία των συντεχνιών και φεουδαρχών στις πόλεις, μέχρι που τον 14ο αιώνα οι συντεχνίες μετά από αιματηρούς αγώνες παίρνουν την Εξουσία στις πόλεις, με αποκορύφωμα τις γερμανικές «εταιρικές πόλεις» (Hansastädte).

Το φεουδαλικό Σύστημα δεν είχε εξελιχθεί ακόμη, αλλά η δυνάμωση και οι ελευθερίες των κατοίκων των πόλεων έστρεφαν τους αγρότες δουλοπάροικους στην πόλη: Stadtluft macht frei (=ο αέρας της πόλης κάνει ελεύθερους). Η οικονομική σημασία της ενδυνάμωσης της πόλης δημιούργησε την ανάγκη μεγάλης αύξησης της παραγωγής σε καταναλωτικά αγαθά, στο οποίο δεν μπορούσε να ανταποκριθεί το φεουδαλικό σύστημα και οι συντεχνίες του, με αποτέλεσμα τη ρήξη με τις φεουδαλικές σχέσεις και την εμφάνιση του δίπολου Κεφάλαιο-Εργασία, δηλαδή του Καπιταλισμού.

Οι κάτοικοι των πόλεων, οι αστοί (κάτοικοι του πύργου -λατ. burgus- bourgeois) δημιούργησαν το αστικό καθεστώς ανατρέποντας τη φεουδαρχία, είτε βίαια (γαλλική επανάσταση του 1789) είτε σταδιακά (Αγγλία, Ολλανδία κλπ).

2. Η δύναμη των πόλεων είχε επισημανθεί θετικά από τον Ένγκελς το 1845¹: «...αυτή η τεράστια συγκέντρωση, αυτή η συσσώρευση 3,5 εκατομμυρίων ανθρώπων σε έναν μονάχα χώρο, εκατονταπλασίασε τη δύναμη αυτών των 3,5 εκατομμυρίων...», και από τον Λένιν: «...(οι πόλεις)... αποτελούν τα κέντρα της οικονομικής, πολιτικής και πνευματικής ζωής του λαού και είναι οι κινητήρες της προόδου...»², αλλά και αρνητικά από τους Ναζί, οι οποίοι ήθελαν 4-5 μεγάλες πόλεις στη Γερμανία (Βερολίνο, Μόναχο, Φρανκφούρτη κ.α.) και τον υπόλοιπο πληθυσμό σε πόλεις των 10-30.000 κατοίκων, με το σκεπτικό ότι οι πόλεις είναι φυτώρια του όχλου όπως στη γαλλική επανάσταση, και ακόμη ότι τα πρότυπά τους, οι αρχαίοι Γερμανοί της ρωμαϊκής εποχής, οι Germanen (λατ. Germani), ζούσαν σε φυλετικές κοινότητες στα δάση: «στους Γερμανούς (Germanen) δεν ταιριάζουν οι μεγαλουπόλεις»³, και ακόμη ότι «...οι μάζες των μεγαλουπόλεων είναι ο κίνδυνος για το Γερμανικό Κράτος όπως το 1789 ο όχλος...»⁴.

3. Στα πλαίσια αυτά, επόμενο είναι ο αστικός χώρος να αποτελεί παράλληλα και πεδίο κοινωνικών συγκρούσεων. Θα πρέπει εδώ να διευκρινιστεί από την αρχή, ότι δεν είναι ο χώρος που παράγει Ιστορία αλλά απλά μπορεί να διευκολύνει ή να εμποδίσει καταστάσεις, σε κάθε κατεύθυνση, της Επανάστασης ή της Εξουσίας. Το βασικό κριτήριο για την επιτυχία ή αποτυχία μιας εξέγερσης, είναι η επαναστατική ωριμότητα σε γενικό και ειδικό πλαίσιο. Ήδη από το 1845 είχαν επισημάνει ο Μαρξ με τον Ένγκελς, ότι «...η ύπαρξη επαναστατικών ιδεών .... προϋποθέτει ήδη την ύπαρξη μιας επαναστατικής τάξης...»⁵, ο δε Λένιν καθόριζε με λεπτομέρεια τις αναγκαίες προϋποθέσεις για το ξέσπασμα μιας επαναστατικής διεργασίας (ωριμότητα των επαναστατών από τη μια, και από την άλλη αποσύνθεση της Εξουσίας), και συνοψίζοντας, οι βασικοί όροι για το ξέσπασμα μιας επαναστατικής διεργασίας, είναι γενικά⁶: 1. Η καταπιεζόμενη Τάξη να έχει κατανοήσει την αναγκαιότητα της Επανάστασης και να είναι ώριμη για τη σύγκρουση, 2. Η κυρίαρχη Τάξη να είναι σε μεγάλο βαθμό σε αποσύνθεση και ανίκανη πλέον να διαχειριστεί την Εξουσία (οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά κλπ), 3. Να υπάρχει γερή και σωστή καθοδήγηση από την πολιτική ηγεσία των καταπιεζομένων (οργάνωση, κόμμα, ηγέτες κ.α.), 4. Να έχουν πεισθεί οι αμφιταλαντευόμενοι «μεσαίοι» (μικροαστοί, αγρότες, χειροτέχνες, ανάλογα με την Εποχή, αρχαιότητα, Μεσαίωνας, καπιταλιστική εποχή) να έρθουν τελικά με το μέρος της επανάστασης, 5. Να έχουν τεθεί σαφώς οι κοινωνικοί και στρατιωτικοί στόχοι της επανάστασης, ώστε στη διάρκειά της να υπάρχει συγκέντρωση των δυνάμεων και ενεργειών στον στόχο χωρίς παλινωδίες και παρεκκλίσεις. Όπως θα δούμε, σε όλη τη διάρκεια της Ιστορίας οι επαναστάσεις πέτυχαν ή απέτυχαν όταν τηρήθηκαν ή δεν τηρήθηκαν οι παραπάνω όροι.

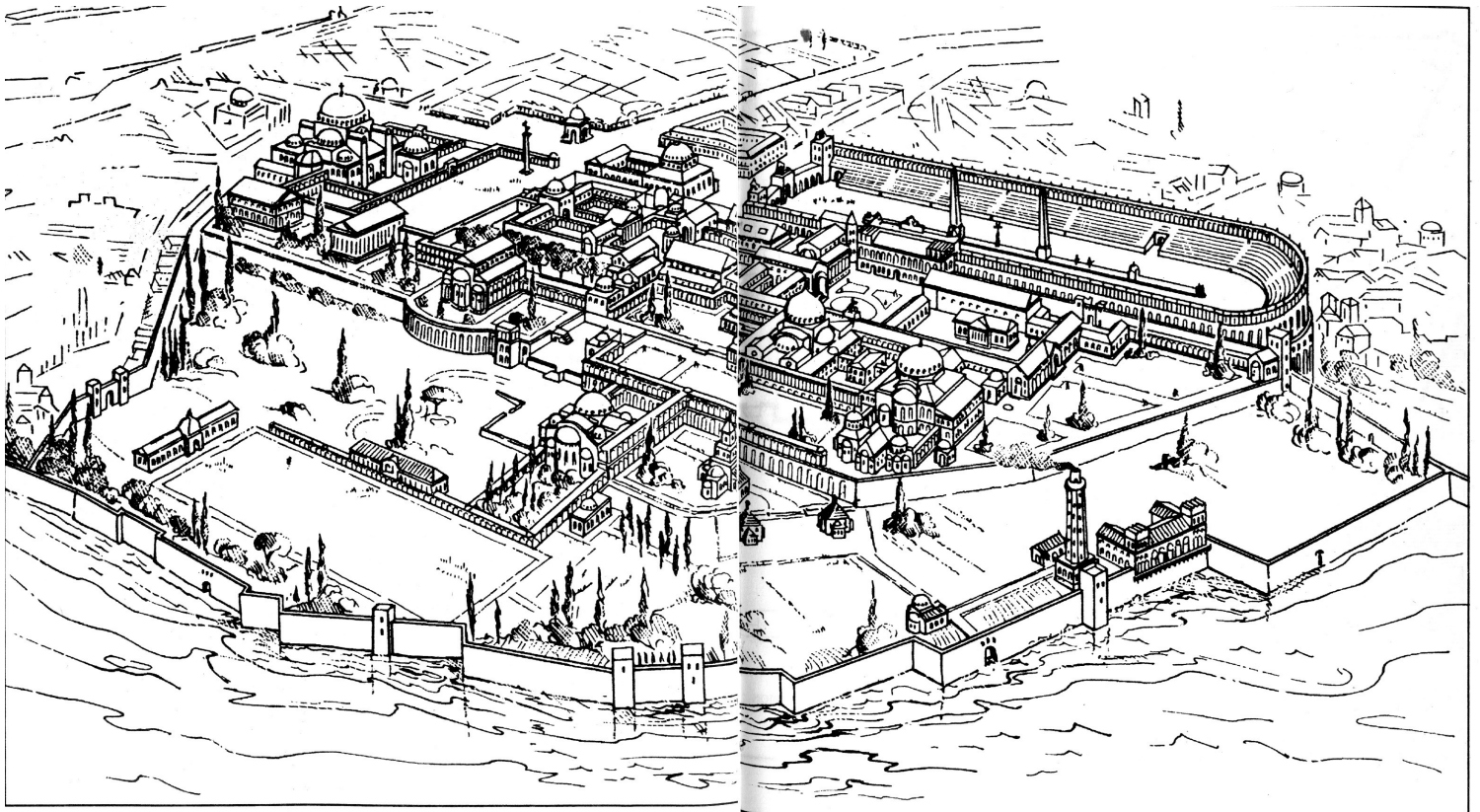
Ας δούμε μερικά παραδείγματα της σχέσης του αστικού χώρου και των εξεγερτικών καταστάσεων.

α. Η «Στάση του Νίκα» στην Κωνσταντινούπολη. Τον Ιανουάριο του 532, όταν ήταν ήδη πέντε χρόνια αυτοκράτωρ ο Ιουστινιανός, ξεσπά η γνωστή «Στάση του Νίκα» (από την κραυγή των επαναστατημένων Δήμων «νίκα! νίκα!»). Σε γενικά πλαίσια, η στάση είχε ως αίτια τη βαριά φορολογία, την καταπίεση ενάντια σε θρησκευτικές αιρέσεις κυρίως των Μονοφυσιτών, και τις βιαιοπραγίες του αριστοκρατικού Δήμου των Βένετων ενάντια στον λαϊκότερο Δήμο των Πρασίνων, οι οποίοι ήταν κυρίως έμποροι και χειροτέχνες και ανήκαν στους Μονοφυσίτες. Από την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου υπήρχε ο θεσμός του «διαλόγου» Αυτοκράτορα και Δήμων στον Ιππόδρομο. Έτσι, την Κυριακή 11 Ιανουαρίου του 532, οι Πράσινοι απαίτησαν

από τον Αυτοκράτορα να σταματήσουν οι αδικίες και η καταπίεση, ο Αυτοκράτωρ αρνείται και ανταλλάσσονται ύβρεις, ενώ οι Πράσινοι εγκαταλείπουν επιδεικτικά τον Ιππόδρομο. Την επομένη ενώνονται Πράσινοι και Βένετοι και απαιτούν απελευθέρωση δύο κρατουμένων, ο Αυτοκράτωρ αρνείται και ξεσπά η εξέγερση⁷.

Εδώ, πρέπει να σημειωθούν δυο πολιτικές παρατηρήσεις: η μία είναι ότι οι εξεγέρσεις του Μεσαίωνα, πολλές φορές ή σχεδόν πάντα, είχαν θρησκευτικό περικάλυμμα, και η άλλη ότι στις εξεγερμένες μάζες δεν υπήρχε ακόμη ιδεολογικό πλαίσιο κοινωνικών αλλαγών, με αποτέλεσμα να απευθύνονται και να επιλέγουν ηγέτες τους από την ίδια την άρχουσα τάξη. Άμεση συνέπεια αυτού είναι ότι συνήθως μερίδα της άρχουσας τάξης χρησιμοποιούσε τις λαϊκές εξεγέρσεις για δικούς της αποκλειστικά σκοπούς (δυναστικούς κυρίως). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, σίγουρα στην εξέγερση έβαλαν το χεράκι τους πολιτικοί αντίπαλοι του Ιουστινιανού, γι' αυτό και πολλοί συγκλητικοί, όπως και δύο ανεψιοί του αυτοκράτορα, μετά την καταστολή της στάσης εκτελέστηκαν.

Ποια είναι η πολεοδομική συγκρότηση της Κωνσταντινούπολης εκείνη την εποχή: Δίπλα στην κορυφή του λόφου της παλιάς ακρόπολης του Βυζαντίου, υπήρχε το Μέγα Παλάτιον το οποίο παρομοιάζεται σε μορφή και λειτουργία με εκείνα των ασιατικών πολιτισμών (ανακτορικά κέντρα Κνωσού, Βαβυλώνας, Μέμφιδος κ.α).

1. Το Μέγα Παλάτιον⁸, αριστερά ο Ιππόδρομος, δεξιά η Αγία Σοφία (ο νεότερος ναός στη θέση του παλαιότερου που πυρπολήθηκε στη Στάση του Νίκα), κάτω ο λιμήν του Βουκολέοντος -για αυτοκρατορική χρήση (κανονική αλλά και διαφυγής σε περίπτωση ανάγκης).

Το Παλάτιον ήταν χώροι ενδιαίτησης αυτοκράτορα και αξιωματούχων, χώροι διοίκησης, όπως το Πραιτώριο και η Σύγκλητος, εργαστήρια πολυτελών ειδών (χρυσοκέντητων, μεταξωτών, χειρογράφων, κοσμημάτων, κ.α.), αλλά και όπλων. Σε επαφή με αυτό ήταν το Πατριαρχείο και ο παλιός ναός της Αγίας Σοφίας (μη ξεχνάμε ότι το Βυζάντιο ήταν θεοκρατική κοινωνία ασιατικής δομής και ο Αυτοκράτωρ δρούσε ως εκπρόσωπος του Θεού επί της Γης, όπως και στην επόμενη περίοδο, στο Ισλάμ, όπου οι Σουλτάνοι είχαν τον τίτλο «η σκιά του Θεού επί της Γης»)⁹.

ظل الله فى الارض

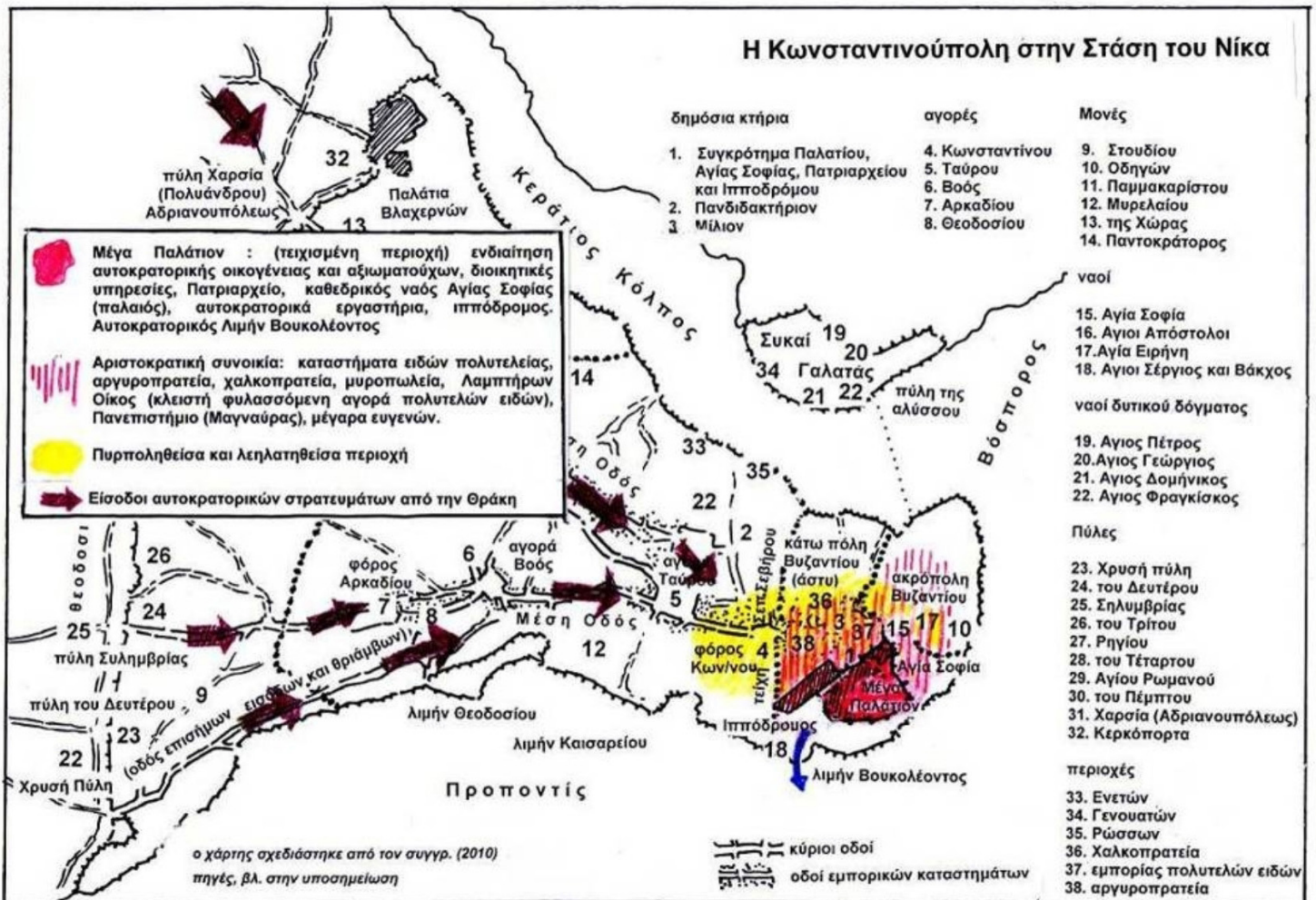
Ζιλ ουλ λαχ-ιλ-φιλ ερδ, η Σκιά του Θεού επί της Γης

2. Ο επίσημος (θεοκρατικός) τίτλος του Σουλτάνου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

Γύρω από αυτό το ενιαίο συγκρότημα που ήταν τειχισμένο, ήταν τα καταστήματα και οι χειροτεχνίες πολυτελών ειδών (τα αργυροπρατεία, η κλειστή φυλασσύμενη αγορά πολυτελών ειδών -η ονομαζόμενη «λαμπτήρων οίκος» επειδή φωτιζόταν το βράδυ για λόγους ασφαλείας), και γενικώς κατοικίες αξιωματούχων και πλουσίων. Στο νότιο μέρος ήταν ο αυτοκρατορικός λιμνήν του Βουκολέοντος, ο οποίος, πέρα από τη χρησιμότητά του να κινείται ο αυτοκράτωρ χωρίς να έρχεται και πολύ σε επαφή με την πόλη, είχε και τη χρήση του λιμένος ανεφοδιασμού ή και διαφυγής σε περίπτωση ανάγκης. Γενικώς, ο αυτοκράτωρ κινείται μέσα στο κτηριακό συγκρότημα, οι μόνες του επαφές με το πλήθος είναι στην Αγία Σοφία στην οποία πηγαίνει εν πομπή και ασφαλεία (ο ναός είναι μέσα στο παλατιανό συγκρότημα), και ο Ιππόδρομος όπου πάλι πηγαίνει μέσα από κλειστούς διαδρόμους και στοές.

Όταν ξέσπασε η εξέγερση, οι Δήμοι κατέλαβαν όλο το κέντρο της πόλης και άρχισαν τις λεηλασίες και τους εμπρησμούς στην αριστοκρατική συνοικία, πυρπολώντας δημόσια κτήρια και πολυτελείς κατοικίες και καταστήματα. Το Παλάτιον αμυνόταν με 3000 στρατιώτες Γότθους μισθοφόρους, με τον στρατηγό Μούνδο. Στις 18 Ιανουαρίου, οι στασιαστές είχαν καταλάβει όλο το κέντρο της πόλης εκτός από το συγκρότημα του Παλατίου, και είχαν πυρπολήσει σχεδόν όλο το κέντρο του, από την Αγορά (forum) του Κωνσταντίνου ως και τα προπύλαια του Παλατίου. Ο Ιουστινιανός ήθελε να δραπετεύσει δια θαλάσσης και να αφήσει την καταστολή στους στρατηγούς του, αλλά παρενέβη η Θεοδώρα και τον έπεισε να μείνει. Σε κάποια φάση, οι εξεγερμένοι ανακήρυξαν αυτοκράτορα έναν ανηψιό του Ιουστινιανού, τον Υπάτιο. Στο μεταξύ ερχόταν στρατός από την επαρχία, και στο τέλος με δωροδοκίες και υποσχέσεις διέσπασαν οι παλατιανοί τους Δήμους. Αντί να εφορμήσουν στο Παλάτι, παρέμειναν επί μέρες λεηλατώντας και πυρπολώντας και κάνοντας συνεννοήσεις με συγκλητικούς, οι οποίοι είχαν αμφισβητούμενο ρόλο, είτε να αποτρέψουν την εισβολή στο Παλάτιον, είτε να την καθυστερήσουν μέχρι να έρθουν τα αυτοκρατορικά στρατεύματα από τις επαρχίες, είτε ακόμη και παίζοντας το παιχνίδι της Εξουσίας σε δικό τους όφελος (δεν είναι τυχαία ούτε η προσπάθεια ανακήρυξης ως αυτοκράτορα του Υπάτιου, ούτε το γεγονός της εκτέλεσης πολλών συγκλητικών μετά την Καταστολή, όπως αναφέρθηκε).

Η Κωνσταντινούπολη στην Στάση του Νίκα

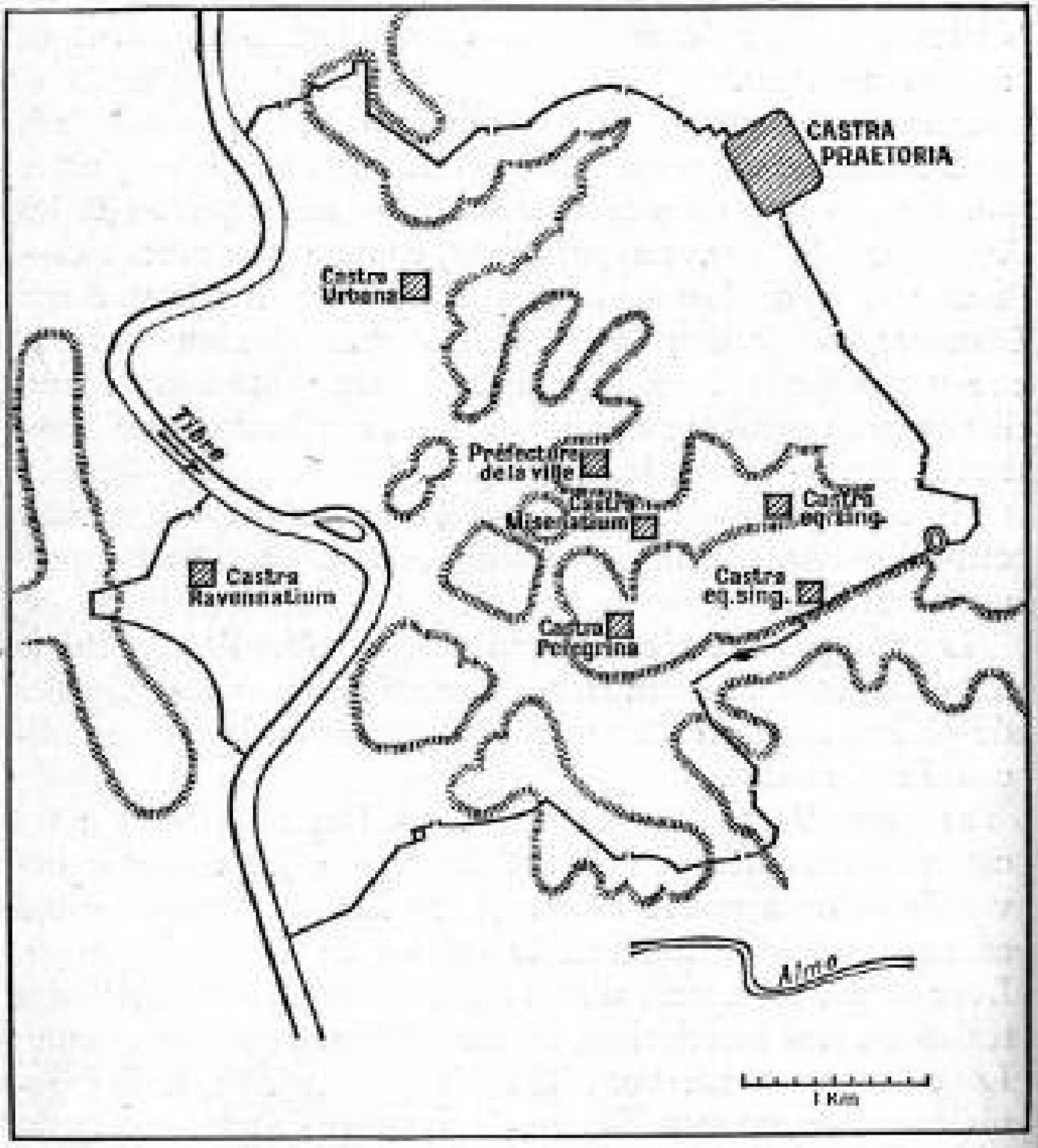
3. Η μεσαιωνική Κωνσταντινούπολη στη Στάση του Νίκα¹⁰. Διακρίνεται το Μέγα Παλάτιον, η αριστοκρατική περιοχή κέντρου και κατοικίας, το λιμάνι ανεφοδιασμού και διαφυγής (ο λιμνή Βουκολέοντος), και η πυρποληθείσα και ληλατηθείσα περιοχή. Επίσης, η πορεία των επαρχιακών αυτοκρατορικών στρατευμάτων από τη Θράκη ως την εξεγερμένη περιοχή και τον Ιπποδρόμο.

Την Κυριακή 18 Ιανουαρίου του Σωτηρίου Έτους 532, συγκεντρώθηκαν μέσα στον Ιππόδρομο για να στέψουν αυτοκράτορα τον Υπάτιο, και τότε εισέβαλε μέσα ο επαρχιακός στρατός με τον Βελισσάριο, τον Ναρσή και τον Μούνδο και κατέσφαξαν περίπου 25-30.000 άτομα (ο Ιππόδρομος είχε 50.000 θέσεις).

Πρέπει να σημειωθεί ότι, μετά τη Στάση του Νίκα, το Ιερόν Παλάτιον οχυρώνεται ακόμη περισσότερο, και επί πλέον εξοπλίζεται με δεξαμενές ύδατος, σιταποθήκες κ.α.¹¹

Πρέπει εδώ να γίνει μια σύγκριση με τη Ρώμη, όπου οι δυνάμεις καταστολής -συνήθως Γότθοι μισθοφόροι (όχι μόνον εναντίον λαϊκών εξεγέρσεων αλλά και αντιπάλων των αυτοκρατόρων)- ήταν μονίμως σταθμευμένες μέσα στην πόλη σε πολλά καίρια σημεία, στα στρατόπεδα των περίφημων πραιτωριανών.

Ακόμη, τονίζεται ότι γενικά οι εξεγέρσεις σε όλη την Ιστορία καταστέλλονται με τη βοήθεια αλλοεθνών στρατευμάτων, προφανώς η Εξουσία δεν εμπιστεύεται σε τέτοιες στιγμές τον ομοεθνή στρατό, και αυτό συνέβη και στο Βυζάντιο, και στις επαναστάσεις του 1848, και στη Γαλλική Κομμούνα του 1870, και στα Δεκεμβριανά το 1944 κλπ.

4. Στρατόπεδα των λεγεώνων και των Πραιτωριανών στη Ρώμη¹². Διάσπαρτα σε καίρια πολεοδομικά σημεία, και στις παρυφές της πόλης το κεντρικό στρατόπεδο των περίφημων «Πραιτωριανών». Σήμερα, λόγω της ιστορίας τους, ως «Πραιτωριανοί» λογίζονται μισθοφόροι, συνήθως ξένης εθνικότητας και κατά προτίμηση από «βάρβαρα έθνη», πιστοί σε πρόσωπα (αυτοκράτορες, αρχηγούς κρατών ή άλλα πρόσωπα Εξουσίας) ή ομάδες (αντιμαχόμενες κλίκες) που τους μισθοδοτούν. Προφανώς αν κάποιος αντίπαλος πληρώσει περισσότερο, με πολλή ευκολία περνούν στην υπηρεσία του, ενάντια στον προηγούμενο εργοδότη τους!

β. Το 1848, η χρονιά των εξεγέρσεων στην Ευρώπη.

Το 1848 είναι γνωστό για τις εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα στην Ευρώπη (Γαλλία, Γερμανία, Αυστρο-ουγγρική Αυτοκρατορία, Ιταλία κ.α). Το ανύπαρκτο «Επαναστατικό Διευθυντήριο» που επέσειε ο Μέττερνιχ (συμπεριλαμβάνοντας και την ελληνική Επανάσταση του 1821 ως έργο του)¹³ να μην δεν υπήρξε ποτέ, όμως ο υποβόσκων επαναστατικός αναβρασμός με στόχο να καταργηθούν τα τελευταία υπολείμματα της Φεουδαρχίας που γκρέμισε η Γαλλική Επανάσταση του 1797, τελικά ξέσπασε με ορμή εκείνη τη χρονιά. Πολύ αργότερα οι στόχοι ήταν Καθεστωτικοί-Συστημικοί, όπως στην «Κομμούνα των Παρισίων» ή στη σοβιετική

επανάσταση του 1917 (όχι όμως του 1906 στην Αγία Πετρούπολη, που ήταν «ικετευτική» προς τον Τσάρο).

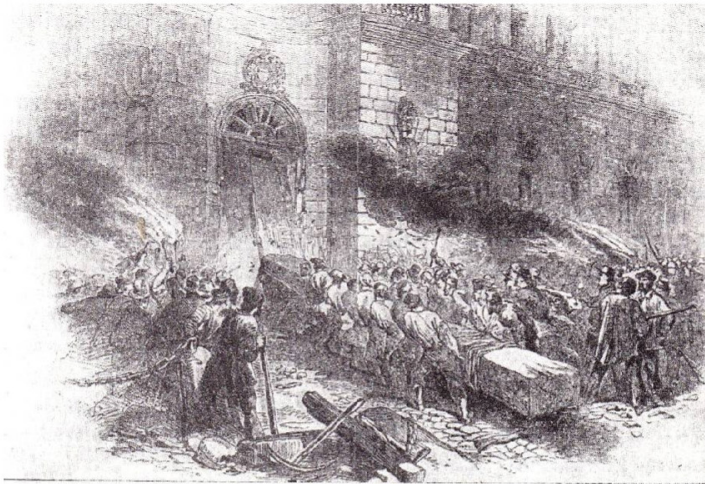
5. Το 1848, η χρονιά των εξεγέρσεων στην Ευρώπη¹⁴. Στις διάφορες χώρες που ξεσπούν (αντιφεουδαλικά) κινήματα, η καταστολή τους γίνεται με αλλοδαπά στρατεύματα: τουρκικά και ρωσικά στο Βουκουρέστι, βλάχικα στην Τρανσυλβανία, πολωνικά/ρωσικά στην Ουγγαρία και τη Βιέννη, αυστριακά στη Βενετία, Φλωρεντία, Λιβόρνο, Ρώμη κ.α., ισπανικά/αυστριακά και γαλλικά στη Ρώμη, ναπολιτάνικα στη Νότιο Ιταλία και Σικελία...

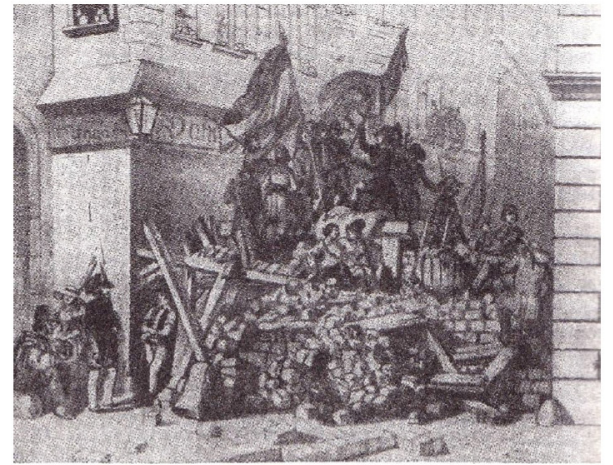
Όδοφράγμα στο παρισινό προάστιο Σαιντ Άντουάν στις 3 Δεκεμβρίου του 1851.

Η πρώτη σύγκρουση των Εξσηκωμένων με τα στρατεύματα στην Πράγα (Ίούνιος του 1848).

Η Έφοδος στο όπλοστάσιο του Βερολίνου στις 14 Ίουνίου του 1848.

Όδοφράγμα στη Φριντριχστράσε του Βερολίνου στις 18 Μαρτίου του 1848.

6-9. Οδοφράγματα σε ευρωπαϊκές πόλεις το 1848¹⁵. Παρίσι, Πράγα, Βερολίνο.

γ. Βιέννη 1848. Η χρονιά αυτή ήταν χρονιά επαναστάσεων σε όλη την Ευρώπη, είναι η χρονιά που δημοσιεύθηκε το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος από τον Μαρξ και τον Έγκελς, το οποίο αποτέλεσε και τον πολιτικό οδηγό των εξεγέρσεων. Σχεδόν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Αυστροουγγαρίας εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις, σε πολλές από τις οποίες οι πόλεις έμειναν στα χέρια των εξεγερμένων πολλούς μήνες μέχρι να τους κτυπήσει ο τακτικός στρατός, συνήθως από άλλα κράτη, όπως στη Νάπολη ο ισπανικός στρατός, στην Ουγγαρία ο τσαρικός και ο αυστριακός στρατός, κ.α. Το παράδειγμα της Βιέννης είναι χαρακτηριστικό, πρόκειται για μια σχεδόν καθολική εξέγερση λαϊκών στρωμάτων, κυρίως εργατών, μικροβιοτεχνών, αγροτών, φοιτητών, η οποία κράτησε για μήνες. Οι εξεγερμένοι είχαν στήσει οδοφράγματα σε όλη την «εντός των τειχών» Βιέννη. Εκτός των τειχών υπήρχαν μόνο αγροτικά χωριά και προάστια.

Η αναταραχή ξεκίνησε στις 13 Μαρτίου του 1848, στις 14 έγιναν καταλήψεις αστυνομικών τμημάτων, και ο Αυτοκράτορας, για να προλάβει τα χειρότερα, απέλυσε τον παντοδύναμο Μέττερνιχ στις 14 Μαΐου. Στο μεταξύ θεσπίστηκε ένας εκλογικός νόμος που διατηρούσε την απόλυτη Εξουσία στον Αυτοκράτορα, στις 14 Μαΐου εκδόθηκε ένα Διάταγμα που διέλυε την (δημοκρατική) Εθνοφρουρά (Ακαδημαϊκή Λεγεώνα από δημοκρατικούς φοιτητές), και στις 15 Μαΐου στήθηκαν τα πρώτα οδοφράγματα, ενώ ο αυτοκράτωρ διέφυγε στο Ίνσμπρουκ όπου είχε πιστά στρατεύματα. Στις 3 Οκτωβρίου, η αυστριακή Κυβέρνηση διαλύει την ουγγρική Βουλή όπου είχε και εκεί ξεσπάσει παρόμοια αναταραχή, και στέλνει στρατό στη Βουδαπέστη.

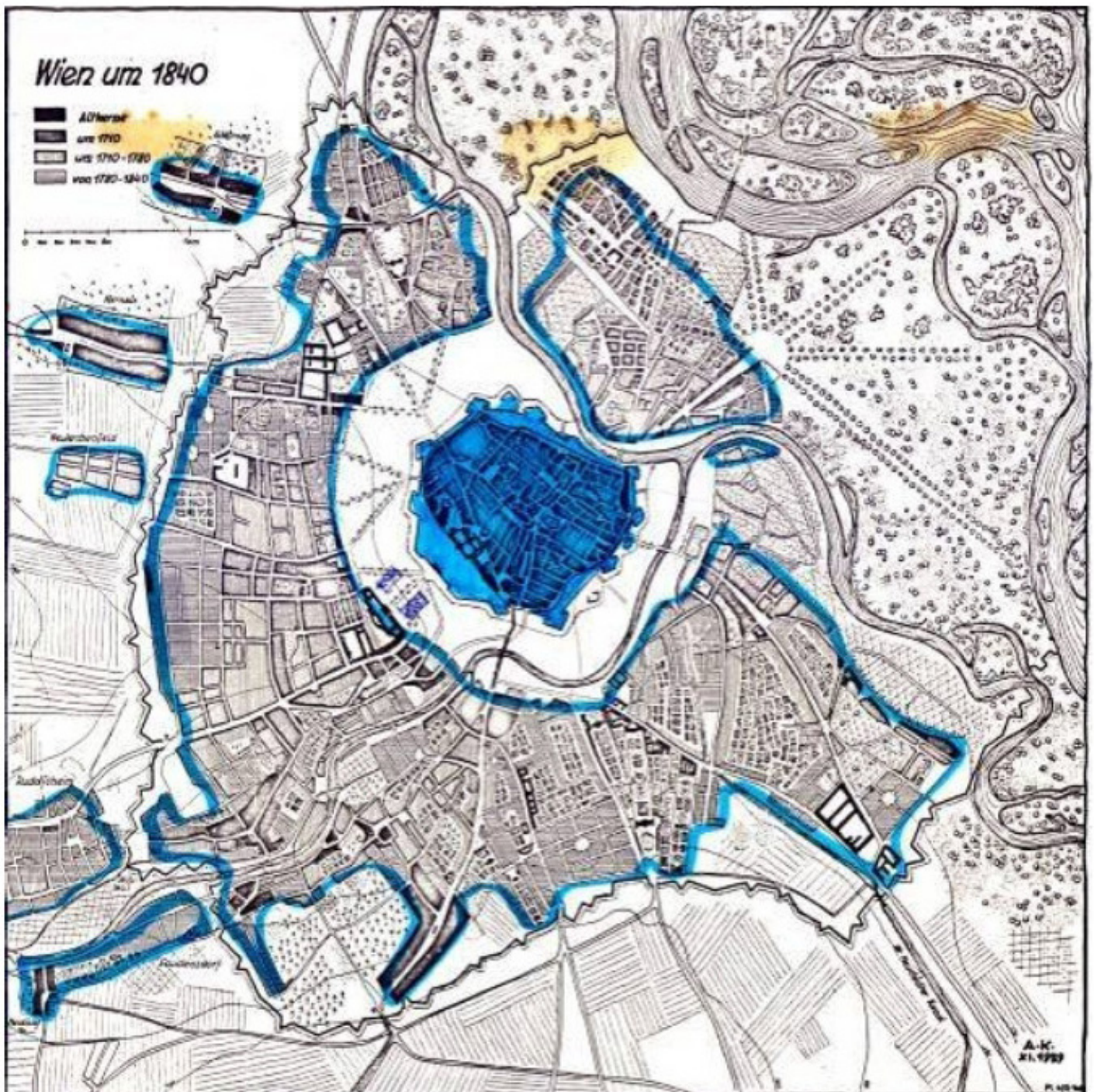
Στη Βιέννη, μετά από αυτό στις 6 Οκτωβρίου, η κατάσταση εξελίχθηκε σε γενική εξέγερση και ο αυτοκράτωρ ξαναφεύγει, αυτή τη φορά για το Όλμους της Μοραβίας (Olmüts, Olomuc, στην Τσεχία περίπου 160 χλμ. βόρεια της Βιέννης). Η εξέγερση κράτησε ως τη 1 Νοεμβρίου, όπου μπήκαν στη Βιέννη τα αυτοκρατορικά στρατεύματα, που κυρίως αποτελούνταν από Κροάτες και Σλοβένους. Τους Βιεννέζους τους βοήθησαν ελάχιστα οι δημοκρατικοί από άλλες πόλεις ή την Ουγγαρία. Τα αιτήματα των εξεγερμένων ήταν

εκδημοκρατισμός του πολιτεύματος και δημοκρατικό Σύνταγμα, και κατάργηση των θεσμών της φεουδαρχίας (δουλοπαροικία, κυριαρχία των ευγενών κλπ).

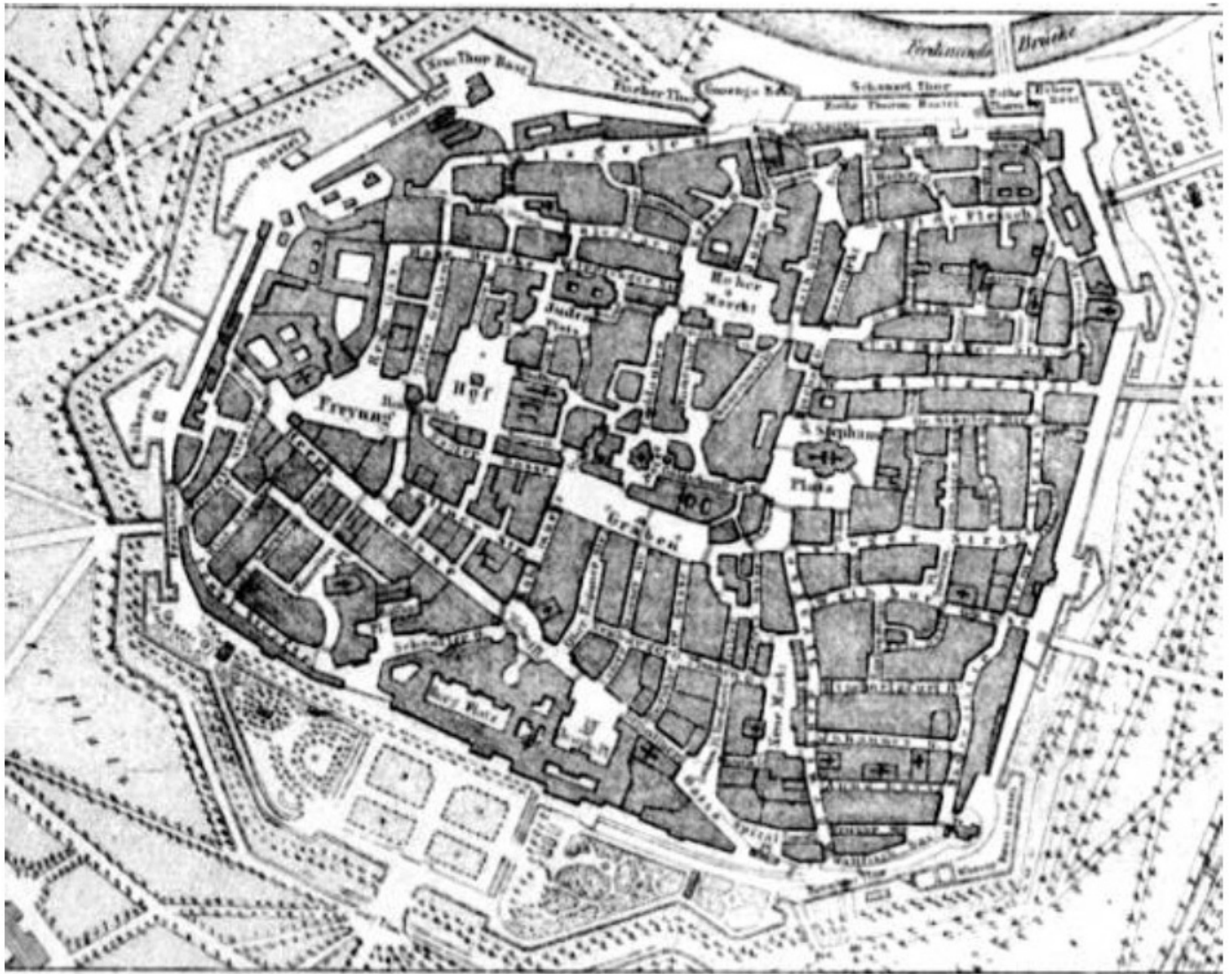
Τα οδοφράγματα που στήθηκαν στη Βιέννη στις 15 Μαΐου και στις 6 Οκτωβρίου, ήταν περί τα 160 σε όλη την εντός των τειχών πόλη, τα ανάκτορα του Hofburg είναι στο νοτιοδυτικό άκρο της πόλης, από τα οποία σε περίπτωση κινδύνου διέφευγε ο αυτοκράτορας στο εξοχικό ανάκτορο του Schönbrunn, στο Ίνσμπρουκ ή το Όλμουτς (η στέψη του Franz-Josef μετά τη λήξη της εξέγερσης και την παραίτηση του Φερδινάνδου του Ι' έγινε στο ανάκτορο του Olmüts).

Στο σχέδιο, φαίνεται η κανονική κατανομή των οδοφραγμάτων σε όλους τους βασικούς δρόμους της Βιέννης, με μία πύκνωση στο επάνω δεξιά τμήμα της (λαϊκότερες συνοικίες εκτός κέντρου), τα ανάκτορα είναι σε επαφή με τα τείχη, και από εκεί διέφευγαν ή επέστρεφαν οι αυτοκράτορες ή επικοινωνούσαν με την επαρχία ή το εξωτερικό με αγγελιοφόρους.

10. Η Βιέννη γύρω στο 1840, στο κέντρο η μεσαιωνική πόλη μέσα στα τείχη και το κενό ανάμεσα στα τείχη και την επέκταση της πόλης ήταν η απαγορευμένη περιοχή δόμησης για να έχουν τον έλεγχο οι αμυνόμενοι από τους προμαχώνες, οι δρόμοι που οδηγούσαν στην ύπαιθρο και τις άλλες πόλεις. Η εκτός των τειχών Βιέννη είναι αραιοκατοικημένη. Το ανάκτορο του Schönbrunn είναι εκτός χάρτου, στα δυτικά

(αντίστοιχο των Βερσαλιών, πρβλ. Γαλλική Επανάσταση).

11. Καρτ-ποστάλ της εποχής που απεικονίζει τα 160 οδοφράγματα του 1848. Βιέννη του 1840 από το F. Walter, Wien, *die Geschichte einer deutsche Stadt an der Grenze*, Wien 1940, οδοφράγματα Βιέννης από καρτ-ποστάλ της εποχής, δημοσ. στο «1848, das tolle Jahr» (η τρελή χρονιά), κατάλογος Έκθεσης του Ιστορικού Μουσείου της Βιέννης, Wien 1998.

12. Η εξέγερση στη Βιέννη το 1848¹⁶, ο στρατός πυροβολεί τα άοπλα πλήθη.

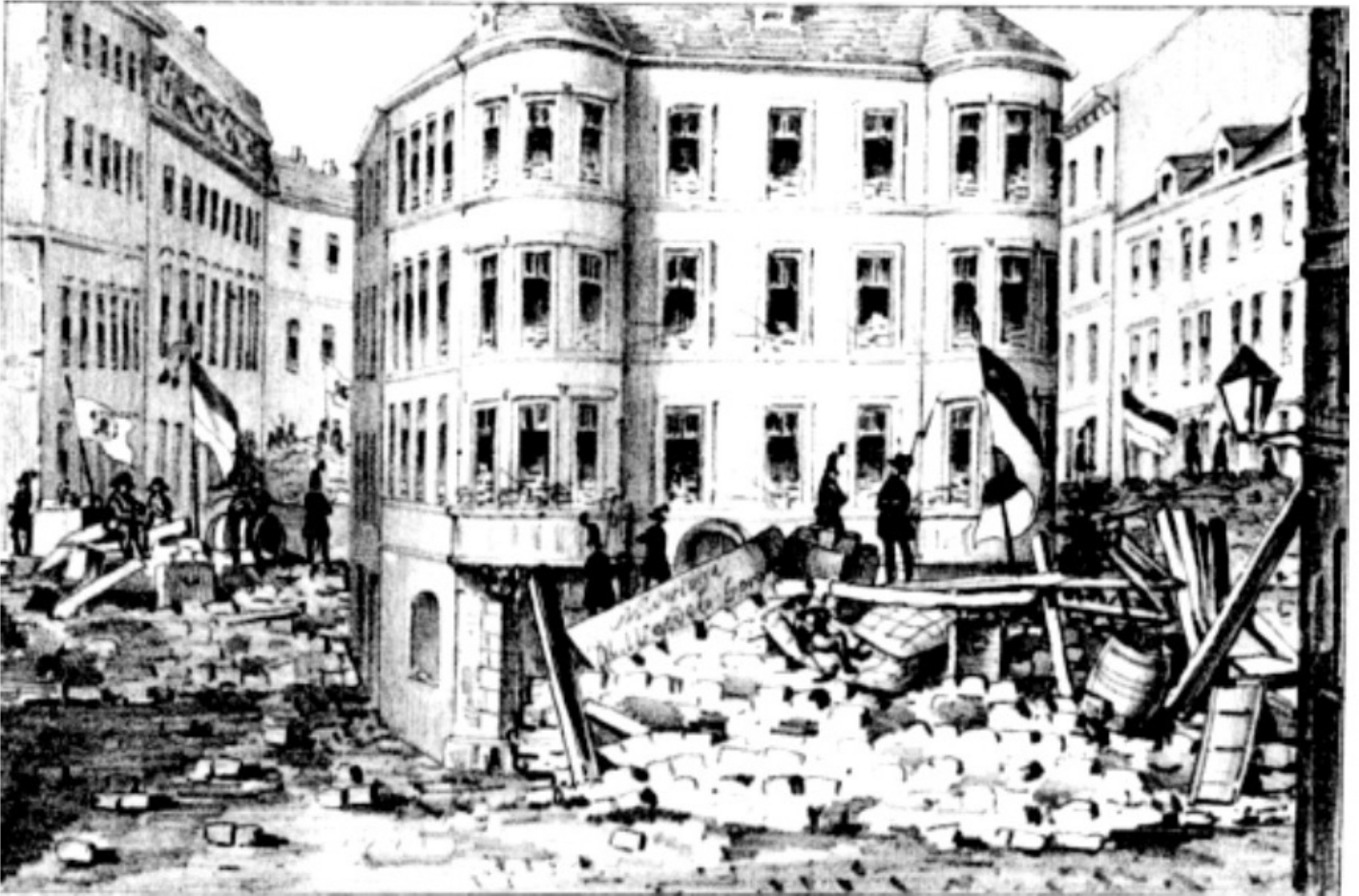

13. Η Βιέννη στις εξεγέρσεις του 1848¹⁷. Διακρίνεται το Ανάκτορο του Hofburg, οι εισοδοι της πόλης και τα 160 οδοφράγματα.

14, 15. Οδοφράγματα στη Βιέννη το 1848¹⁸. Επάνω αριστερά στη Roteturmstrasse (ο δρόμος που οδηγεί από το κέντρο στον Δούναβη), δεξιά στην Bockgasse στο κτήριο των Δομινικανών.

16. Bäckergasse (ανατολικές σουουικίες, είσοδος από τη Βουδαπέστη)¹⁹.

δ. Οι παρισινές εξεγέρσεις του 1830 και η Παρισινή Κομμούνα 1871. Το Παρίσι στα 1830.

Η κατάσταση στο Παρίσι το 1830 ήταν εκρηκτική, η Γαλλική Επανάσταση του 1789 είχε οδηγηθεί μέσα από τις εγγενείς αδυναμίες της στα χέρια του Ναπολέοντα, ο οποίος τη χρησιμοποίησε ως όχημα για τη δημιουργία της αυτοκρατορικής εξουσίας του, και ήδη το 1830 οι ταξικές αντιθέσεις είχαν οξυνθεί, κυρίως ενάντια στην ακόμη ισχυρή φεουδαλική τάξη των ευγενών. Η ανάμνηση της Γαλλικής Επανάστασης ήταν όμως ακόμη ισχυρή, και η τρίχρωμη σημαία (bleu-blanc-rouge, Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα), παρ' όλο που είχε αντικατασταθεί ξανά από τη μοναρχική σημαία με τα κρίνα των Βουρβόνων, ενέπνεε τις μάζες. Έτσι, εκείνες τις χρονιές, ο αναβρασμός πολλές φορές έφθανε στην εξέγερση, με ανέγερση οδοφραγμάτων και ένοπλες συγκρούσεις.

Μέσα από διάφορους πολιτικούς ελιγμούς του βασιλιά Κάρολου του Γ' και των ευγενών, η κατάσταση έφθασε σε εκρηκτικό σημείο μετά τη διάλυση της Βουλής και την αφαίρεση δικαιώματος ψήφου από μεσαίους αστούς κ.α. Στις 26 Ιουλίου 1830 ξεσηκώνονται οι Παρισινοί και στις 28 το Παρίσι γεμίζει οδοφράγματα, καταλαμβάνονται τα Ανάκτορα του Κεραμεικού, υψώνεται η τρίχρωμη σημαία της Επανάστασης του 1789 και η Αυλή περιορίζεται στο προάστιο St. Cloud, ο Κάρολος παραιτείται και καταφεύγει στην Αγγλία, όμως η μεγάλη αστική τάξη πήρε στα χέρια της την κατάσταση -οι αριστερότεροι ήταν και ανοργάνωτοι και ακόμη ιδεολογικά χωρίς συγκεκριμένους καθεστωτικούς στόχους, τα ιδεώδη της Γαλλικής Επανάστασης του 1789 τα εστερνίζονταν περισσότερο φοιτητικές και εργατικές μάζες, αλλά αυτό δεν ήταν αρκετό. Έτσι, παρ' όλη την επικράτηση της εξέγερσης, το αποτέλεσμα ήταν να συνεχιστεί η βασιλεία με τον Λουδοβίκο-Φίλιππο. Πάντως, ήταν ένας σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη, γιατί ισχυροποιήθηκε η γαλλική αστική τάξη σε μια συνταγματική μοναρχία.

Στην Ιουλιανή Επανάσταση (όπως αναφέρεται στην ιστορία η εξέγερση του 1830), οι συγκρούσεις ήταν δύσκολο να κατασταλούν από τον τακτικό στρατό, ο οποίος δρούσε κυρίως με το πυροβολικό και τα έφιππα τμήματά του, αλλά τέτοιες στρατιωτικές τακτικές δεν μπορούσαν να αποδώσουν εύκολα στον τότε

δαιδαλώδη χώρο του Παρισιού, όπου ούτε το πυροβολικό είχε ανοικτό πεδίο βολής ούτε το ιππικό χώρο επελάσεων. Από την άλλη μεριά, οι εξεγερμένοι από τη μια «ήταν σπίτι τους» στις εργατικές συνοικίες του κέντρου και από την άλλη εκμεταλλεύονταν τα στενά δρομάκια, αφ' ενός στήνοντας οδοφράγματα και αφ' ετέρου καταλαμβάνοντας κτήρια από τα παράθυρα των οποίων πυροβολούσαν, και μπορούσαν έτσι να αντέξουν και μέρες. Μπορεί να διαβάσει κανείς στο έργο του Βίκτωρος Ουγκώ «οι Αθλιοί», πάρα πολλές λεπτομέρειες για τη διεξαγωγή εκείνων των εξεγέρσεων.

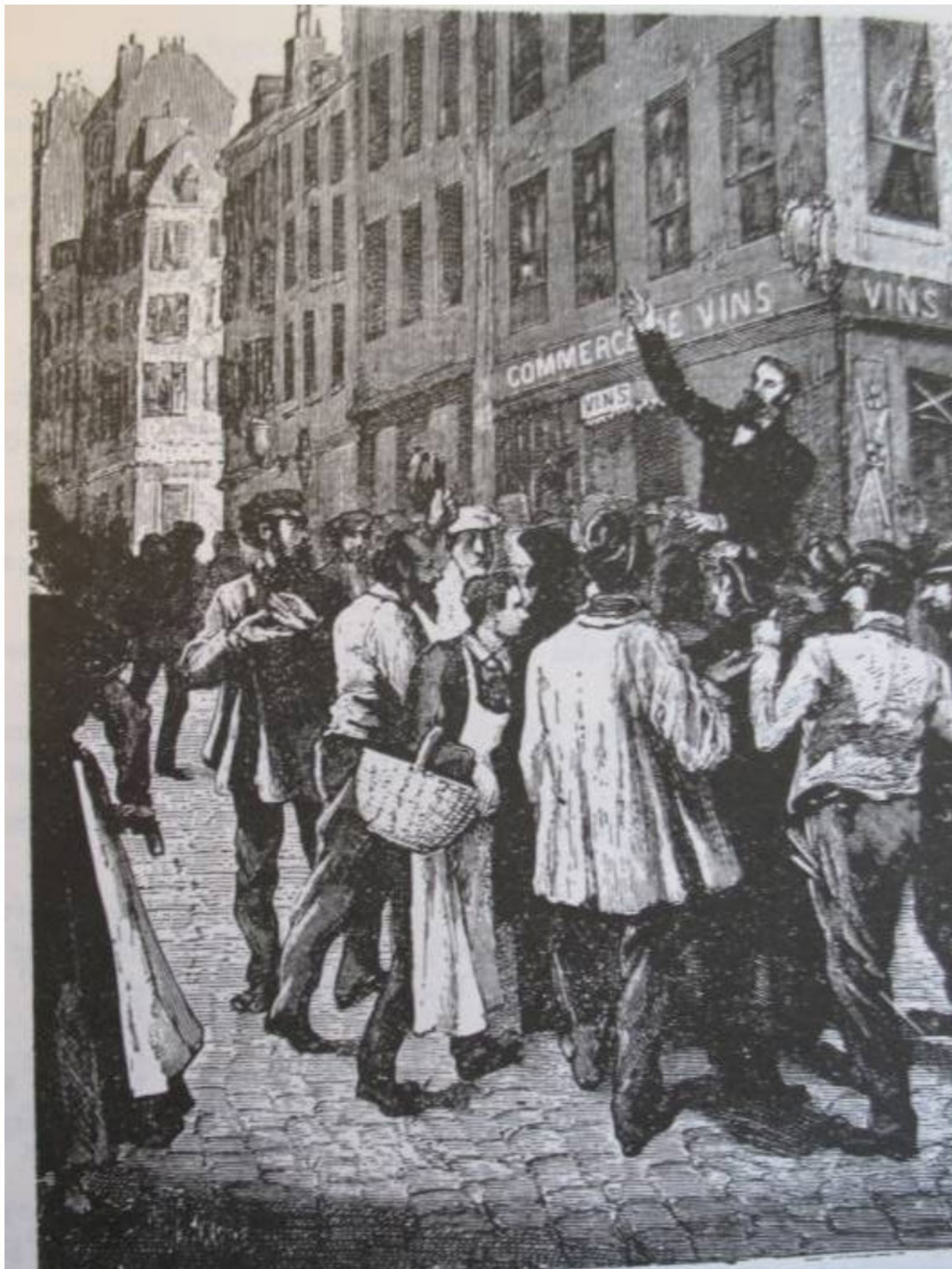
Ο Κ. Μαρξ έχει γράψει σειρά αναλύσεων στα έργα του «Οι ταξικοί αγώνες στην Γαλλία από το 1848 έως το 1850» και «η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου-Βοναπάρτη», όπως και ο Ένγκελς στον Πρόλογο-Εισαγωγή του στο έργο αυτό του Μαρξ.

17. Ευγένιος Ντελακρουά, «η Ελευθερία οδηγώντας τον λαό» 1830²⁰. Η «Ελευθερία» κρατάει την τρίχρωμη σημαία της γαλλικής επανάστασης και της Δημοκρατίας. (Μουσείο του Λούβρου) Πρβλ. περιγραφές από τους «Αθλίους» του Βίκτωρος Ουγκώ με αντίστοιχες χαλκογραφίες της εποχής. (Η εικόνα περιλαμβάνεται και στους «Αθλίους» σε χαρακτηριστικό. Η σημαioφόρος είναι η «Μαριάννα», το σύμβολο της Γαλλικής Δημοκρατίας, ο μικρός με τα πιστόλια είναι ο «Γαβριάς» από τους «Αθλίους» του Βίκτωρος Ουγκώ, με το ημίψηλο επίσημο καπέλλο είναι φοιτητής και οι λοιποί εργάτες, βιοτέχνες κ.α.).

18. «Η 5η Ιουνίου του 1832», την ημέρα αυτή έγινε η κηδεία του φιλελεύθερου στρατηγού Λαμάρκ, όπου και ξεσπασε η Εξέγερση.¹⁹ Ομιλητές ξεσηκώνουν τους πολίτες²¹.

Η οργάνωση της Καταστολής. Μετά το πανευρωπαϊκό «1848», που κυρίως εκφράστηκε σε οδομαχίες και οδοφράγματα, η αστική τάξη έλαβε τα μέτρα της, και με εντολή του Αυτοκράτορα Ναπολέοντος του III, ο Νομάρχης των Παρισίων Βαρώνος Georges-Eugène Haussmann εκπόνησε το 1853 ένα σχέδιο πολεοδομικής

αναμόρφωσης του Παρισιού. Επίσημα, ο στόχος της παρισινής αναμόρφωσης ήταν από τη μια να εξαλειφθούν οι ανθυγιεινές συνθήκες στις λαϊκές συνοικίες, που ήταν στο παλιό Παρίσι στο κέντρο, και από την άλλη να αναμορφωθεί και να εκσυγχρονιστεί η πόλη με νέες λεωφόρους, υπονόμους και δίκτυα ύδρευσης, πλατείες, πάρκα και δημόσια κτήρια, ενώ παράλληλα θα αναπτυσσόταν μια οικονομία εδραζόμενη στην οικοδομή και στην ανάπτυξη νέων επικερδών χρήσεων, όπως των *Grandes Magasins* και πολυτελών μεγάρων κατοικιών.

Για το εγχείρημα του Haussmann έχουν γραφτεί πολλές αναλύσεις, όπως για τα οικονομικά των αναπλάσεων, για τη διάλυση της συνεκτικής και συγκεντρωμένης κατοίκησης του προλεταριάτου και αναδιάταξη των εργατικών συνοικιών στο περιθώριο της πόλης και την εκδίωξή τους εκτός κέντρου, ο Lewis Mumford διατύπωσε την άποψη του «στρατιωτικού στόχου» κατά των λαϊκών εξεγέρσεων, τον οποίο πρόβαλε και ο Haussmann σε διάφορες εκθέσεις του. Ανεξάρτητα ή όχι του αν ήταν κύριος στόχος, είναι βέβαιο ότι ήταν στόχος και αυτός. Μην ξεχνάμε ότι από το 1830 και μετά, που υπάρχει μια συνεχής επαναστατική διεργασία στην Ευρώπη, με κορύφωση του 1848, η αστική τάξη προφανώς έλαβε τα μέτρα της, τόσο στον πολιτικό όσο και στον στρατιωτικό τομέα. Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι, ανεξάρτητα από τους στρατιωτικούς στόχους, σε πολλές πόλεις της Ευρώπης στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, επιχειρούσαν αναμορφώσεις του παλιού μεσαιωνικού ιστού τους, και σχεδίαζαν ευρείες λεωφόρους και γεωμετρικά σχέδια πόλεων, όπως του Βερολίνου, της Βιέννης, του Αννόβερου, της Αθήνας κ.α. Απλά σε κάποιες, όπως το Ανόβερο, το Βερολίνο, τη Βιέννη και την Αθήνα, οι επεμβάσεις δεν έγιναν στην παλιά μεσαιωνική πόλη αλλά στις επεκτάσεις της και στο κενό των κατεδαφιζόμενων προμαχώνων.

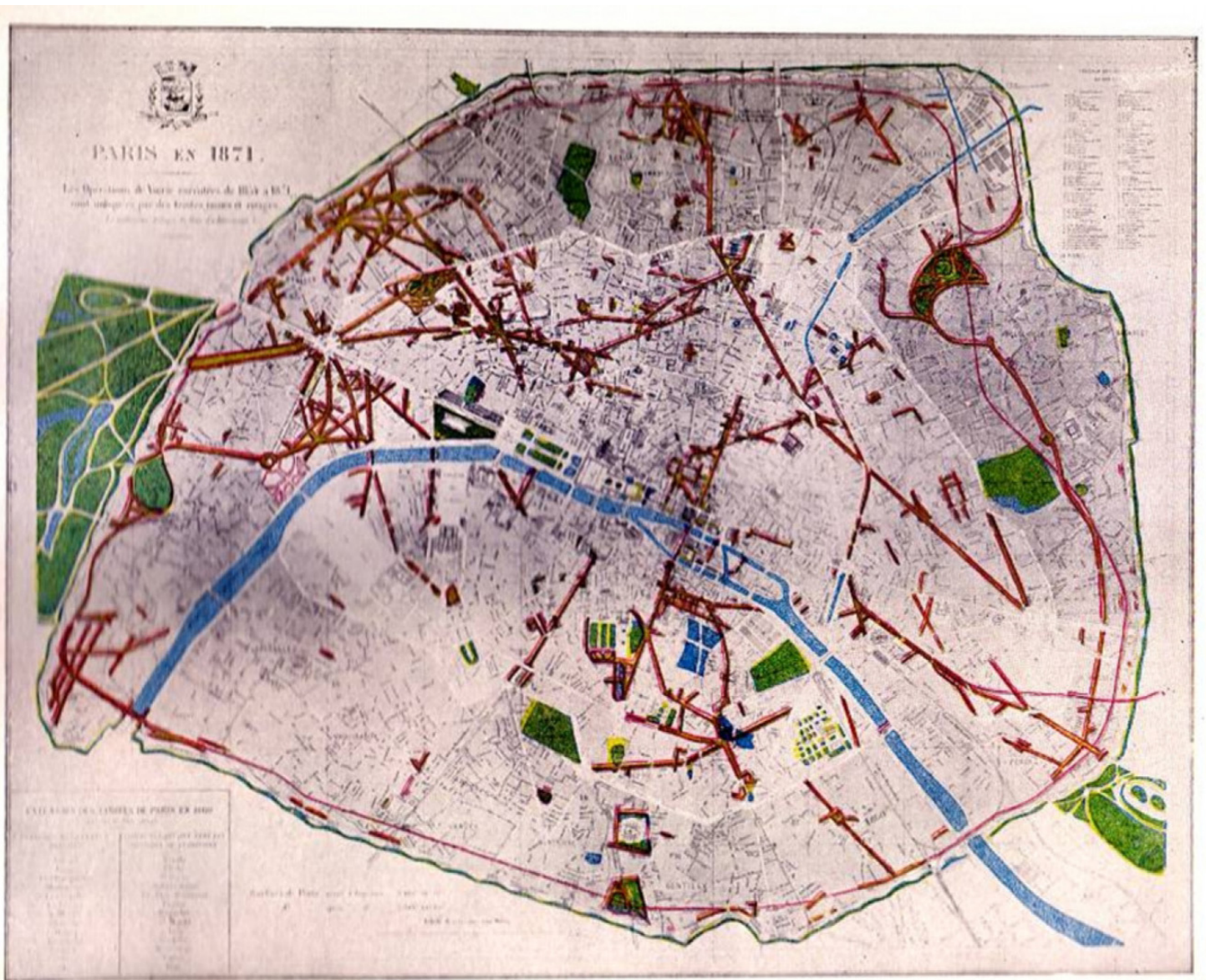
20. Το Παρίσι πριν την επέμβαση του Haussmann²². Η περιφερειακή λεωφόρος στον Βορρά είναι στη θέση των μεσαιωνικών τειχών και συνεχίζεται με στενότερο πλάτος και στο νότιο μέρος.

Abb. 21: Paris, Gesamtplan der Haussmannschen Straßenanlagen

Aus: H. Speker: Paris, Verlag Callwey, München 1964

21. Το συνολικό σχέδιο του Haussmann²³. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλές διανοίξεις συγκλίνουν σε ορισμένα σημεία: καταλαμβάνοντας το πυροβολικό και το ιππικό αυτά τα σημεία, διαδοχικά επεκτείνονταν στα επόμενα εκκαθαρίζοντας τελικά το Παρίσι από τους εξεγερμένους

22. Οι τελικά πραγματοποιηθείσες διανοίξεις του Hausmann²⁴.

Η παρισινή Κομμούνα, η επικράτηση και η καταστολή της

Με την υπογραφή της επαχθούς για τους Γάλλους Συνθήκης της Φρανκφούρτης για τη λήξη του Γαλλογερμανικού Πολέμου του 1870, κηρύσσεται έκπτωτος ο αυτοκράτορας Ναπολέων ο III, και ξεσπά στις 18 Μαρτίου εξέγερση, καταλαμβάνεται το κέντρο του Παρισιού και ο «εκτελών χρέη επικεφαλής του Κράτους» Θιέρσος (Adolphe Thiers)²⁵ με την Κυβέρνηση φεύγουν για τις Βερσαλλίες. Στις 26 Μαρτίου γίνονται εκλογές για την Κομμούνα, στο μεταξύ ο Θιέρσος ζητά από τους Γερμανούς απελευθέρωση αιχμαλώτων αξιωματικών, αύξηση του στρατού από 20.000 που προέβλεπε η Συνθήκη Ειρήνης σε 80.000, καθώς και την ελεύθερη δίοδο στρατευμάτων από τις γερμανικές γραμμές, τα οποία ο Βίσμαρκ δέχθηκε αμέσως. Αυτή είναι και η ταξική αλληλεγγύη της Αστικής Τάξης, γεγονός που επαναλήφθηκε και σε άλλες περιπτώσεις στην Ιστορία. Στις 2 Απριλίου οι κυβερνητικοί χτυπούν και καταλαμβάνουν τα φρούρια που ήταν έξω από το Παρίσι, και τελικά στις 21 Μαΐου μπαίνουν στην πόλη από τις πύλες St. Cloud και Auteil, στη δυτική πλευρά του Παρισιού όπου ήταν και οι αριστοκρατικές συνοικίες.

Στην πόλη, και ιδίως στις ανατολικές εργατικές συνοικίες της Bellville και Menilmontant, υπήρχαν περί τα 500 οδοφράγματα, στη λεγόμενη «ματωμένη εβδομάδα του Μαΐου», από τις 21 ως τις 28 Μαΐου καταλαμβάνεται σταδιακά η πόλη από τα στρατεύματα του Θιέρσου -τελευταία αντίσταση των κομμουνάρων ήταν στις εργατικές αυτές συνοικίες, και είναι ιστορικό το «τελευταίο οδοφράγμα» της οδού Ramponneau της συνοικίας Menilmontant.

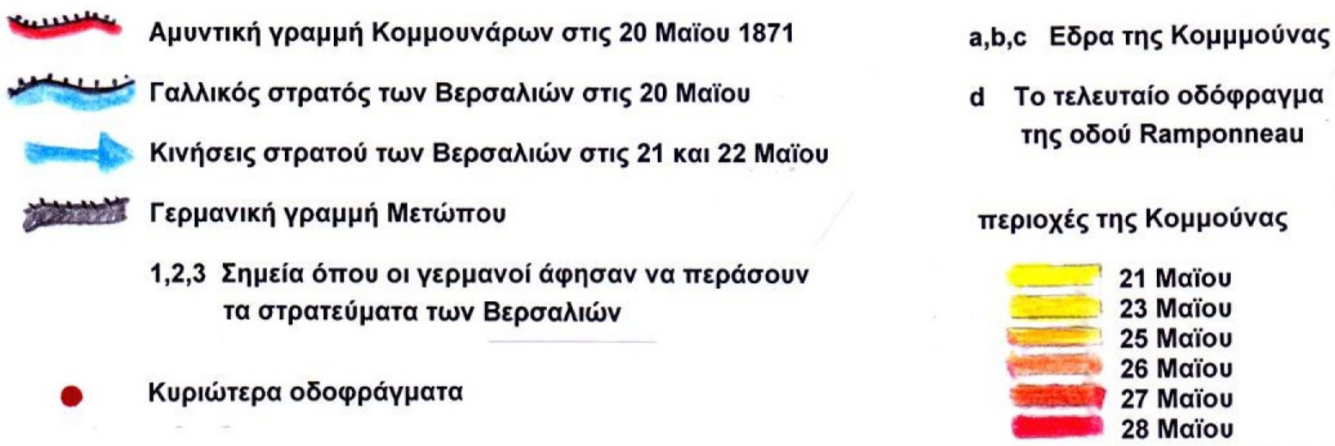
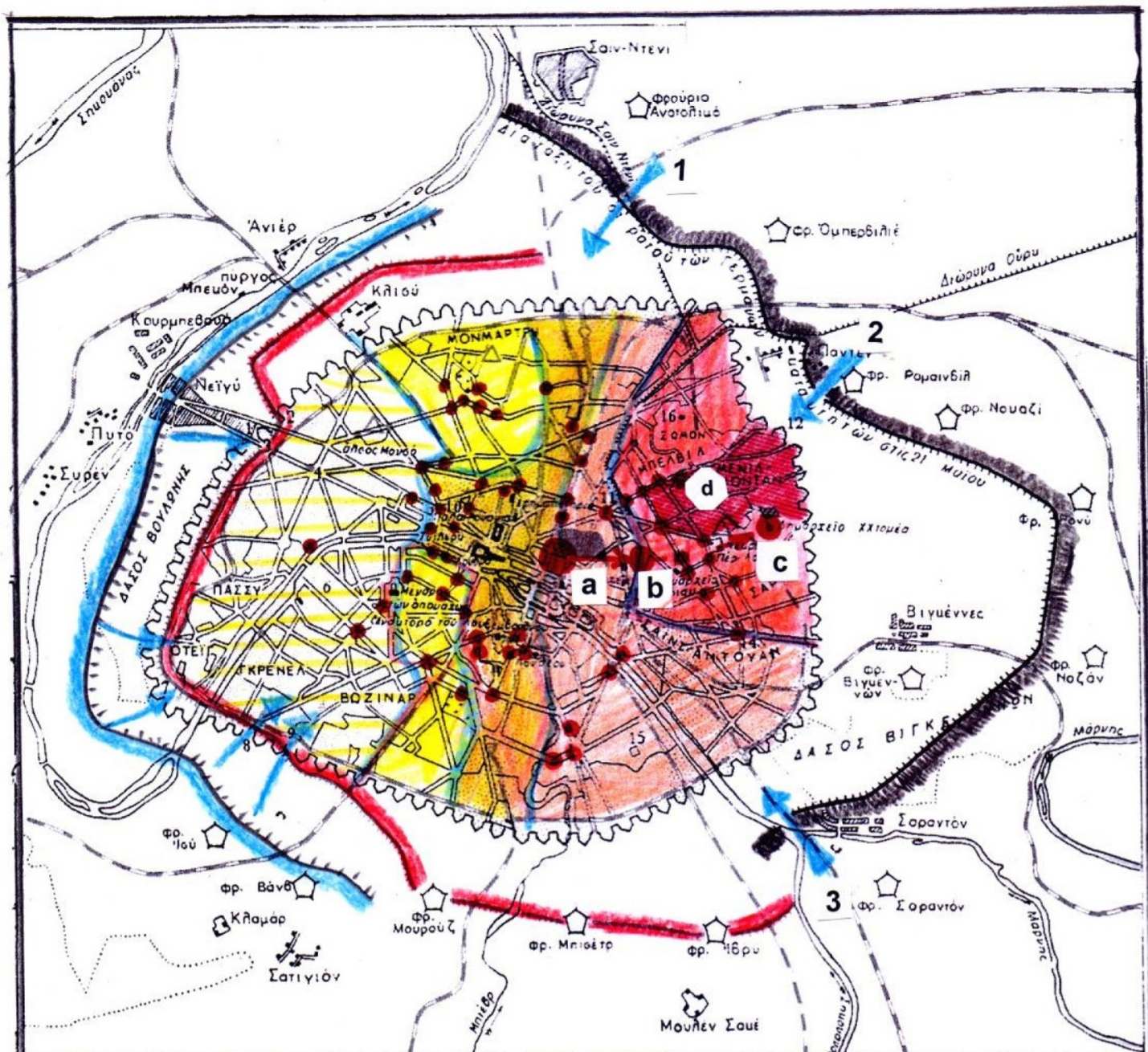
Η Κομμούνα των Παρισίων υπήρξε η πρώτη προλεταριακή επανάσταση, αν και το 1848 ήταν εν πολλοίς αυθόρμητο και ακόμη χωρίς ακόμη σαφείς ή και καθόλου καθεστωτικούς στόχους (το Κομμουνιστικό Μανιφέστο μόλις είχε δημοσιευθεί, και προφανώς η συνείδηση των μαζών δεν ήταν ακόμη ώριμη για ριζικές

απαιτήσεις αλλαγών), η Κομμούνα ήταν το πρώτο οργανωμένο εγχείρημα με σαφείς καθεστωτικούς στόχους, όμως ήταν ακόμη ανώριμη η εργατική τάξη στο να οργανώσει και να κατευθύνει μια επανάσταση. Έγιναν πολλά θετικά στη σύντομη διάρκεια της Κομμούνας, αλλά και πολλές παλιωδίες, λάθη, έλλειψη στρατιωτικής οργάνωσης και καθοδήγησης, ακόμη και πολιτικά δεν υπήρχε ισχυρή και ενιαία άποψη, και έχουν γραφτεί πολλές αναλύσεις για το θέμα, τόσο στον πολιτικό όσο και τον στρατιωτικό τομέα.

Ο Καρλ Μάρξ παρακολουθούσε την πορεία της Κομμούνας και ήταν σε επαφή μαζί της, η εμπειρία του από την όλη ιστορία της τον οδήγησε στη συγγραφή του έργου του «ο εμφύλιος πόλεμος στην Γαλλία» (1891), στο οποίο κάνει σημαντικές πολιτικές και τακτικές παρατηρήσεις, τις οποίες είχε λάβει υπ' όψιν του ο Λένιν στη διαδικασία της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι και ο Ένγκελς, που είχε το προσωνύμιο «ο στρατηγός» επειδή έδινε μεγάλη σημασία στον στρατιωτικό τομέα κάθε εξέγερσης, δεν έδινε και πολύ μεγάλη σημασία στην τακτική των οδοφραγμάτων, τα θεωρούσε «αμυντικά» στοιχεία και όχι επιθετικά, τα οποία δεν μπορούσαν να έχουν τόσο καθοριστικό ρόλο σε μια εξέγερση, όσο η επαναστατική συνείδηση, η πολιτική ωριμότητα και το γενικό σχέδιο επιθετικής κατάληψης της Εξουσίας: «...Έτσι, ακόμη και στην κλασική εποχή των οδομαχιών, το οδόφραγμα είχε περισσότερο ηθική παρά υλική επίδραση. Ήταν ένα μέσο για να κλονίζει τη σταθερότητα του στρατού. Αν κρατούσε ώσπου να πετύχει τον σκοπό του, η νίκη ήταν κερδισμένη. Αν όχι, τότε είχαμε ήττα ....»²⁶. Στη συνέχεια αναλύει τη νέα τεχνική των όπλων και του στρατού, η οποία εκφεύγει από τις δυνατότητες των λαϊκών στρωμάτων, και συνεχίζει «...μήπως αυτό σημαίνει ότι στο μέλλον ο αγώνας στους δρόμους δεν πρόκειται να παίξει πια κανέναν ρόλο; Καθόλου, αυτό σημαίνει μονάχα ότι από το 1848 και 'δώ, οι όροι έγιναν ακόμη πιο δυσμενείς για τους πολίτες μαχητές και ακόμη πιο ευνοϊκοί για τον στρατό....»²⁷, και για την επαναστατική τακτική τονίζει στη συνέχεια ότι απαιτούνται μεγάλες, πολυπληθείς λαϊκές δυνάμεις, οι οποίες «...θα προτιμήσουν βέβαια την ανοιχτή επίθεση από την παθητική τακτική του οδοφράγματος...»²⁸.

Στη συνέχεια, ο Ένγκελς, επισημαίνει ότι οι οδομαχίες είναι ευνοϊκές για τον στρατό και τονίζει ότι «...καταλαβαίνει λοιπόν ο αναγνώστης γιατί οι κυρίαρχες εξουσίες θέλουν οπωσδήποτε να μας σπρώξουν εκεί όπου λαλεί το τουφέκι και χτυπά το σπαθί....όπου είμαστε από τα πριν βέβαιοι ότι θα νικηθούμε...»²⁹, και συνεχίζει «...αν άλλαξαν οι όροι για τους πολέμους...άλλαξαν όχι λιγώτερο και για τον ταξικό αγώνα....εκεί όπου πρόκειται για μια ολοκληρωτική μετατροπή της κοινωνικής οργάνωσης, εκεί πρέπει να πάρουν μέρος οι ίδιες οι μάζες....για να καταλάβουν όμως οι μάζες τι πρέπει να γίνει χρειάζεται μακρόχρονη υπομονετική δουλειά. Και αυτή ακριβώς την δουλειά κάνουμε τώρα, και την κάνουμε με τέτοια επιτυχία που φέρνει τον αντίπαλο σε απελπισία...»³⁰. Σίγουρα ο Λένιν εφάρμοσε πολύ πιστά τις πολιτικές και στρατιωτικές θέσεις του Ένγκελς, στη Οκτωβριανή Επανάσταση!

23. Η καταστολή της Κομμούνας των Παρισίων³¹ (21-28 Μαΐου 1871)

1. Οι κομμουνάροι αμύνονται κατά των γαλλικών στρατευμάτων στο δυτικό Παρίσι των αριστοκρατικών συνοικιών

2. Τα γερμανικά στρατεύματα πολιορκούν το Παρίσι από τα ανατολικά

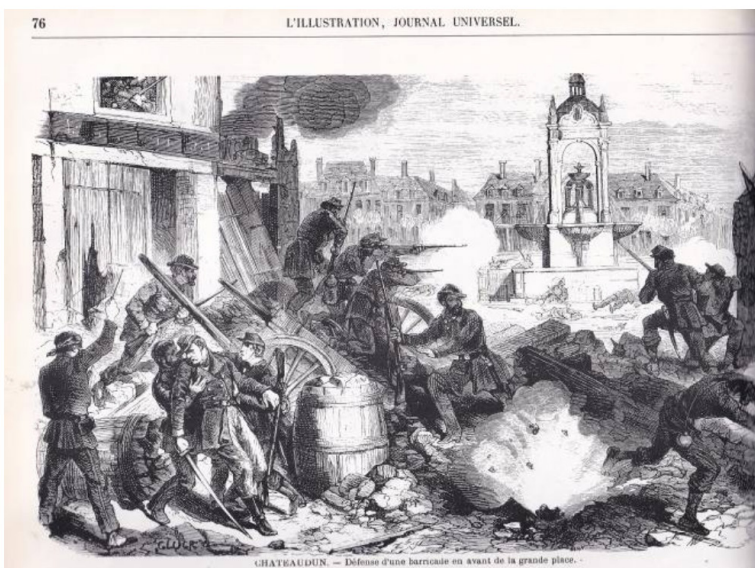
3. Τα γαλλικά κυβερνητικά στρατεύματα μπαίνουν στο Παρίσι από τις αριστοκρατικές

συνοικίες

4. Τα γερμανικά στρατεύματα επιτρέπουν τη διέλευση των γαλλικών κυβερνητικών στρατευμάτων

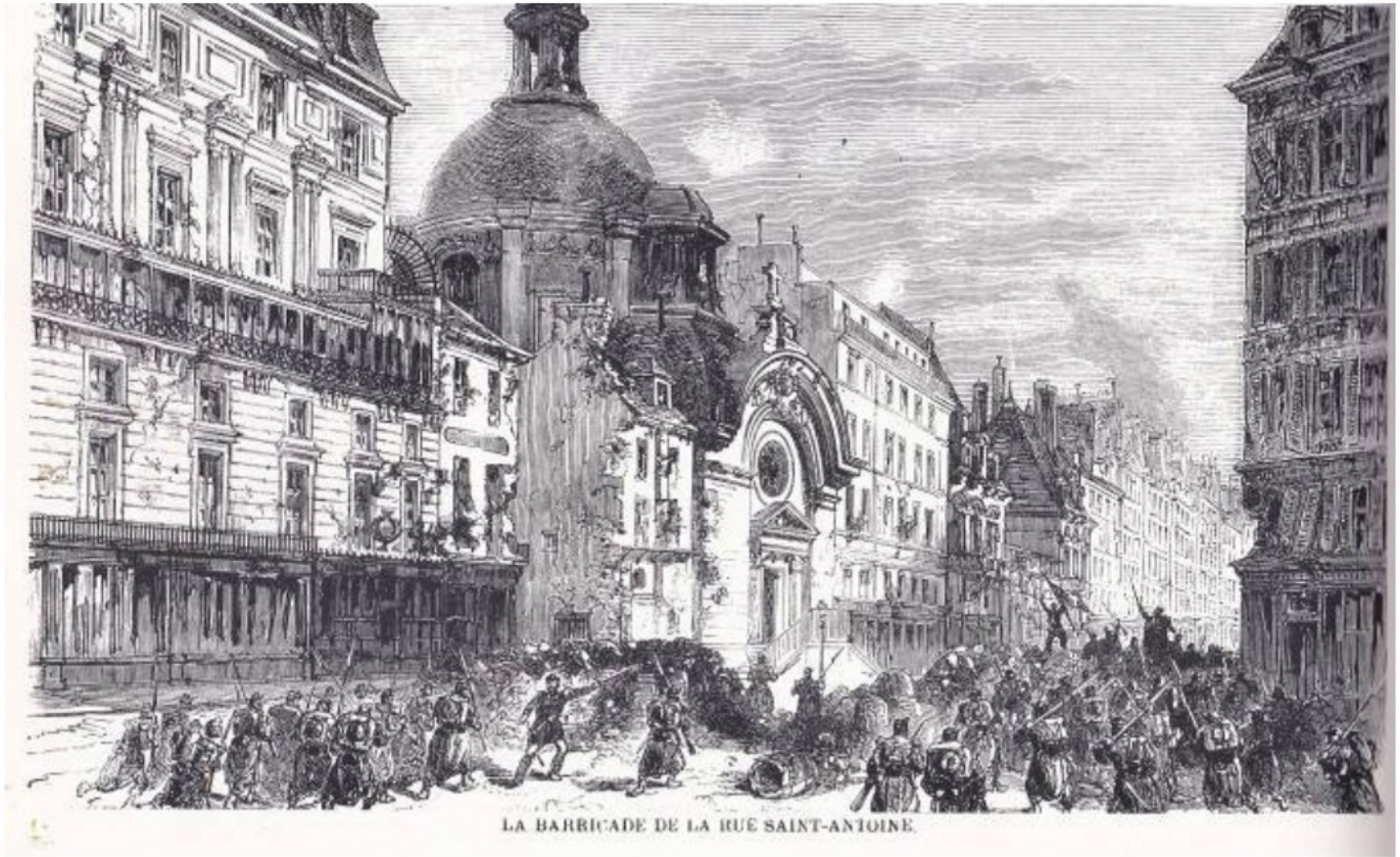
5. Σταδιακά οι κυβερνητικοί καταλαμβάνουν το Παρίσι με τελευταίες τις εργατικές συνοικίες

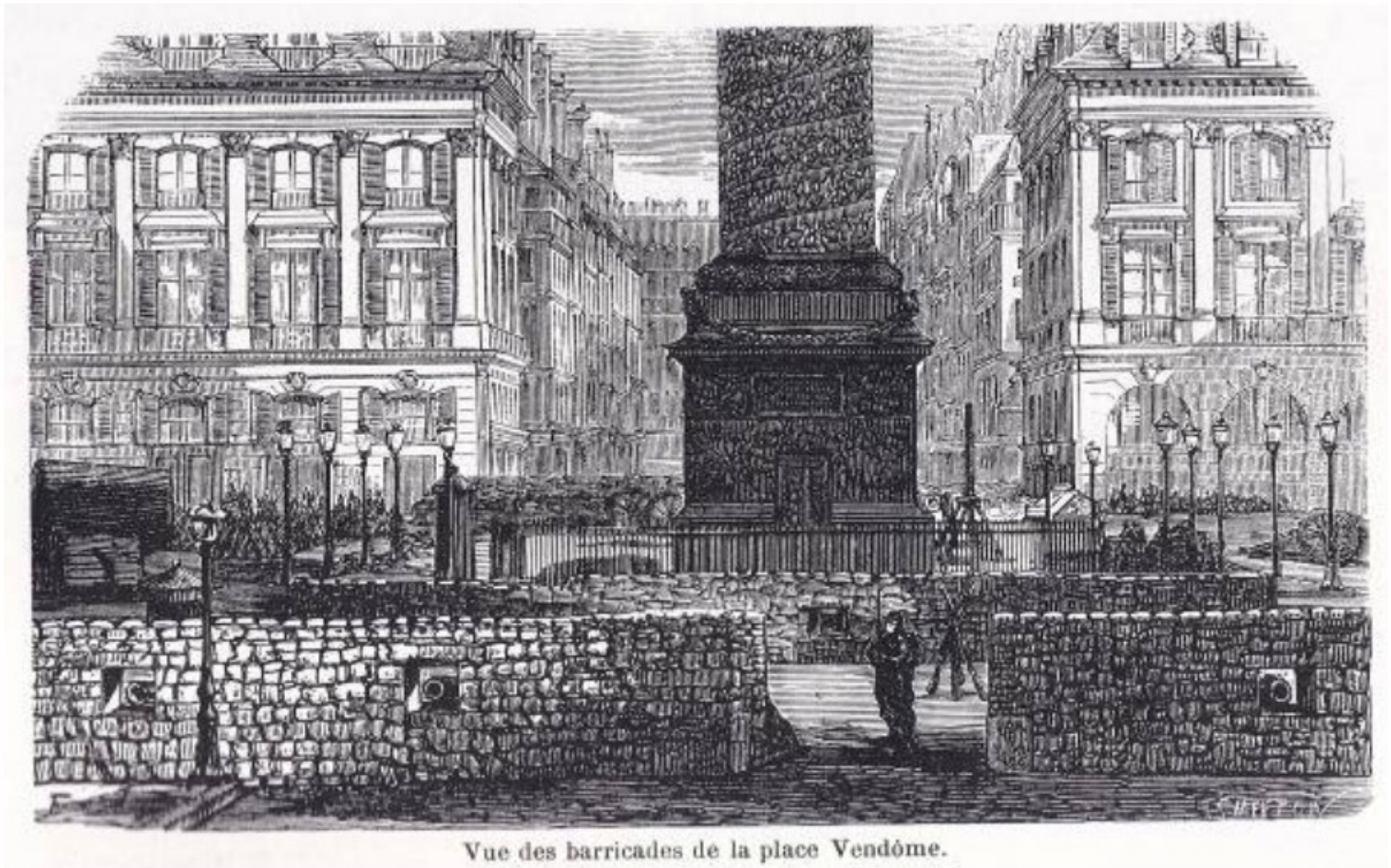

24 - 27 Παρισινή Κομμούνα : Οι μάχες στα οδοφράγματα

24 - 27 Παρισινή Κομμούνια: Οι μάχες στα οδοφράγματα

28. Οι μάχες στα οδοφράγματα

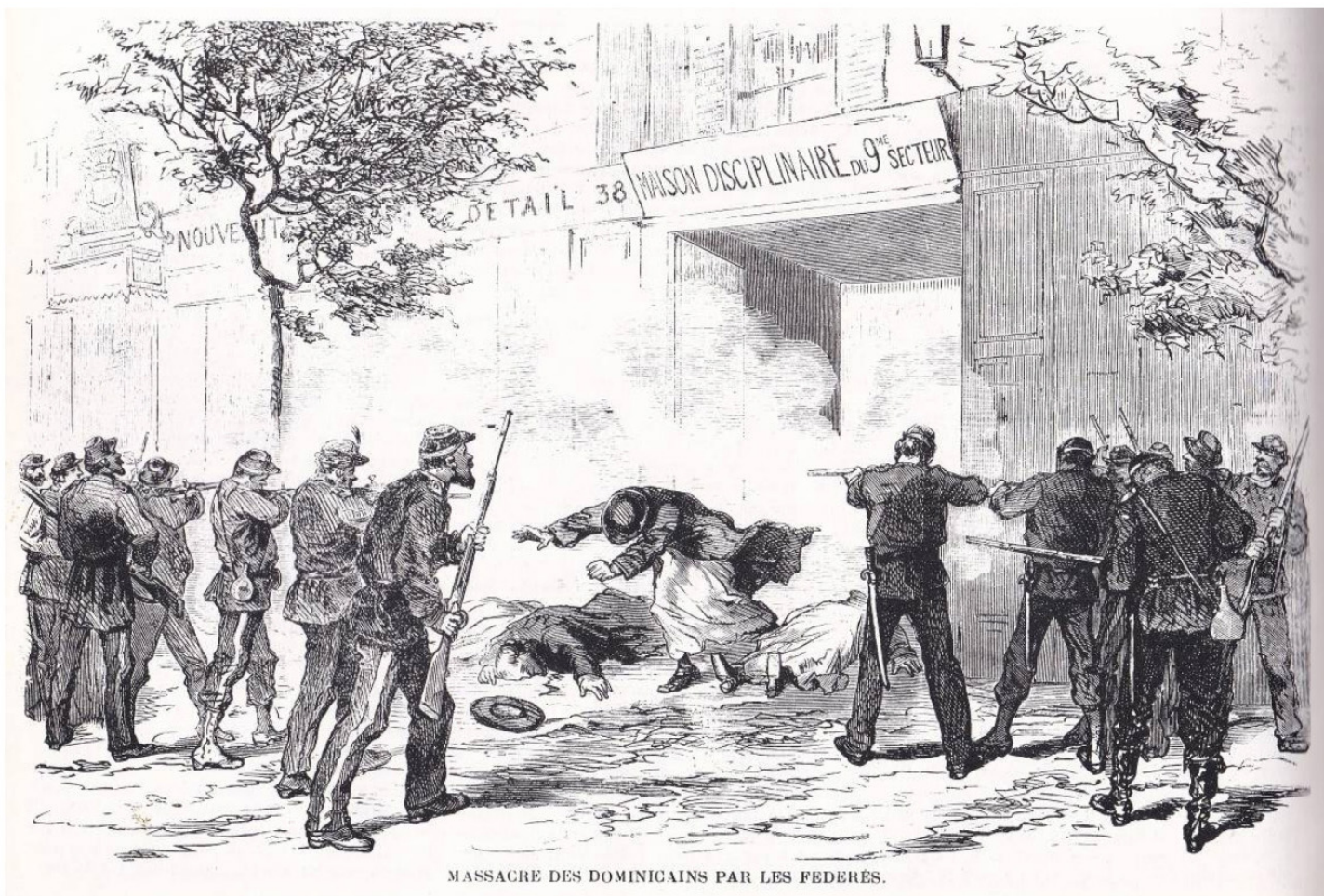

29. Οδοφράγματα στην Place Vendome

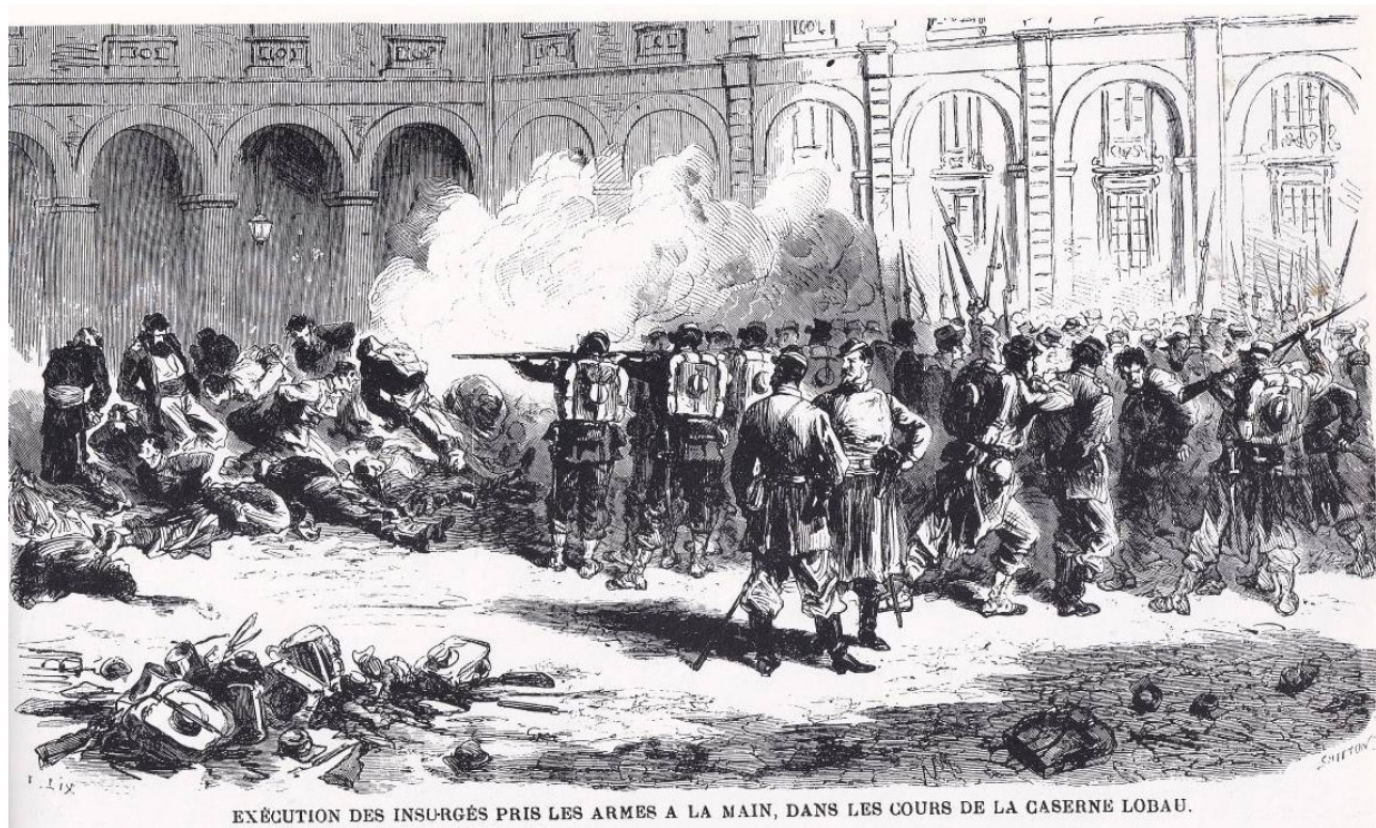

LA COMMUNE A L'HOTEL-DE-VILLE. — La cour Louis XIV.

30. Η Κομμούνα στο Δημαρχείο

MASSACRE DES DOMINICAINS PAR LES FEDERES.

EXÉCUTION DES INSURGÉS PRIS LES ARMES A LA MAIN, DANS LES COURS DE LA CASERNE LOBAU.

31, 32. Παρισινή Κομμούνια μετά την Καταστολή: Οι μαζικές εκτελέσεις των κομμουνάρων³²

ε. Αγία Πετρούπολη, Οκτωβριανή Επανάσταση 1917

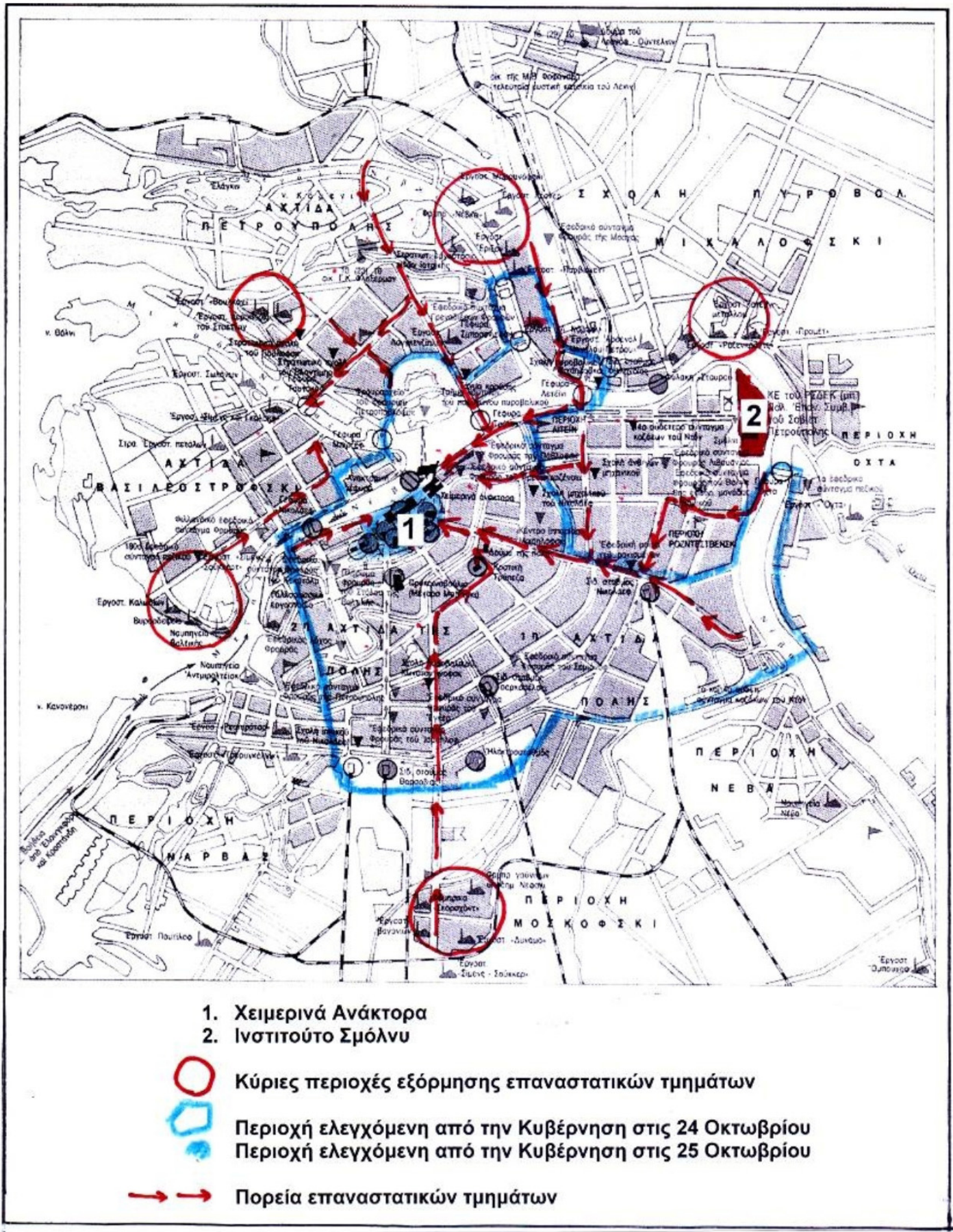
Η προϊστορία και το πολιτικό υπόβαθρο της Οκτωβριανής Επανάστασης είναι γνωστά, όπως επίσης και η διαδικασία διεξαγωγής και επικράτησής της, εδώ θα ασχοληθούμε μόνο με τη σχέση της με τον αστικό χώρο στην Αγία Πετρούπολη.

Σταδιακά οργανώνονται από το Ρωσικό Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Εργατικό Κόμμα (μπολσεβίκων) το ΡΣΔΕΚ (μπ), τα σοβιέτ και η κόκκινη φρουρά, με στόχο την κατάληψη της Εξουσίας από το προλεταριάτο. Η εποχή που οι εξεγέρσεις οδηγούσαν σε αλλαγή προσώπων και μικρές βελτιώσεις και γενικότερα αποδυνάμωση των τελευταίων φεουδαλικών καταλοίπων, όπως του 1830 και του 1848 ή του 1905 στη Ρωσία, είχε περάσει, και από την άλλη μεριά η εργατική τάξη είχε ωριμάσει και πολιτικά ώστε να θέτει ως μοναδικό στόχο την Εξουσία.

Έτσι, τις παραμονές της Επανάστασης υπήρχε συγκεκριμένη διάταξη των δυνάμεων στην πόλη: Η κυβέρνηση Κερένσκι κατείχε τα χειμερινά ανάκτορα ως Έδρα, και παράλληλα ήλεγχε σιδηροδρομικούς σταθμούς, Τράπεζες, Κοινοβούλιο, τηλεφωνικό κέντρο, και άλλα δημόσια κτήρια, καθώς και τις γέφυρες στον ποταμό Νέβα. Από την άλλη μεριά, οι επαναστάτες, η ΚΕ του ΡΣΔΕΚ (μπ) και το σοβιέτ της Πετρούπολης είχαν ως Έδρα το Ινστιτούτο Σμόλνυ (Παρθεναγωγείο της ανώτερης τάξης), ενώ σε κάθε εργοστάσιο υπήρχαν οργανωμένα και συγκροτημένα οπλισμένα τμήματα των σοβιέτ. Το βράδυ της 24ης προς την 25η Οκτωβρίου του 1917, ξεκινά η γενική επίθεση με κεντρικό συντονισμό από την ΚΕ του ΡΣΔΕΚ (μπ) με στρατιωτικό καθοδηγητή τον Ι. Στάλιν. Τμήματα των σοβιέτ από συγκεκριμένα εργοστάσια καταλαμβάνουν άμεσα τις γέφυρες του Νέβα (σταθερές και κινητές), ώστε να αποφευχθεί ο κατακερματισμός της πόλης και να κυκλοφορούν απρόσκοπτα τα τμήματα των σοβιέτ. Στη συνέχεια καταλαμβάνονται σταδιακά διάφορα δημόσια κτήρια, και σταθερά περιορίζονται οι κυβερνητικοί στα χειμερινά ανάκτορα, όπου έγινε και η τελική επίθεση και κατάληψη της Εξουσίας.

επανάστατών ήταν στα εργοστασιακά σοβιέτ, περιφερειακά της πόλης. Η πρώτη κίνησή τους ήταν ο έλεγχος των γεφυρών του Νέβα, και στη συνέχεια η επέλαση από όλες τις μεριές προς τα Χειμερινά Ανάκτορα.

34. Η εξέλιξη της Οκτωβριανής Επανάστασης από το βράδυ της 24ης ως το πρωί της 25ης Οκτωβρίου 1917³⁴. Δεν υπήρχε «γραμμή άμυνας» της κυβέρνησης Κερένσκυ, αλλά ήλεγχαν τις γεφυρές, τα σημαντικά και κρίσιμα δημόσια κτήρια (Υπουργεία, σιδηροδρομικοί σταθμοί, τηλεφωνικό κέντρο, Τράπεζες). Η πρώτη κίνηση των μπολσεβίκων ήταν να πάρουν τις γεφυρές στα χέρια τους για να μην αποκοπεί η πόλη, και αμέσως μετά η συντονισμένη επέλαση προς την Έδρα της Κυβέρνησης, ενώ παράλληλα κατελάμβαναν συγκεκριμένες κρίσιμες υπηρεσίες, όπως την κεντρική τηλεφωνική υπηρεσία. Για τις λοιπές αδιαφόρησαν, έπεσαν μόνες τους μετά την κατάληψη των χειμερινών

στ. Αθήνα, ο «Δεκέμβρης του 1944»

Για τον Δεκέμβρη του 1944 έχουν γραφτεί πλήθος από μελέτες, ιστορικές, πολιτικές και στρατιωτικές, κρατάμε ορισμένα σημεία μόνο, μια και δεν είναι αυτό το θέμα μας αλλά η συμπεριφορά στον χώρο της εξέγερσης. Τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 1944 ήταν αναμενόμενα από τη βρετανική Διοίκηση μετά τη συμφωνία της 5ης Ιουλίου 1943 στην Καστανιά, όπου συμφωνήθηκε ότι ο ΕΛΑΣ θα υπάγεται στο Βρετανικό Γενικό Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής υπό βρετανική Διοίκηση του Στρατηγού Σκόμπυ.

Έχουμε έτσι μια σειρά από συγκεκριμένα γεγονότα:

- Απρίλης 1943, Συζητήσεις ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και Βρετανών για υπαγωγή του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στο βρετανικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής³⁵.
- 22 Μαΐου 1943, Πρόταση αυτοδιάλυσης της 3ης Διεθνούς (Κομμιντέρν)³⁶.
- 10 Ιουνίου 1943, Αυτοδιάλυση της Κομμιντέρν.
- 5 Ιουλίου 1943, Απόφαση του ΕΑΜ για υπαγωγή του ΕΛΑΣ στο βρετανικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής (Σύμφωνο ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και Στρατηγείου Μέσης Ανατολής, Καστανιά, 5 Ιουλίου 1943)³⁷.
- 7-20 Μαΐου 1944, Συνέδριο Λιβάνου όπου αποφασίστηκε η καταδίκη της εαμικής ΑΣΟ (Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωση, περίπου 20.000 στρατευμένοι που εξεγέρθηκαν ζητώντας να πολεμήσουν και όχι να μένουν καθηλωμένοι στη Μέση Ανατολή) και η ενοποίηση ανταρτικών δυνάμεων υπό την Εθνική Κυβέρνηση. Το ΠΓ του ΚΚΕ δεν αποδέχθηκε τις αποφάσεις του, ανακάλεσε την αντιπροσωπεία του, επίσης δεν τις δέχθηκε και η ΠΕΕΑ.
- 28 Ιουλίου 1944, Αφιξη στα βουνά της σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής (Ποπόφ και Τσερνίτσεφ) με σκοπό -κατά τον Ιωαννίδη³⁸- να πείσει το ΚΚΕ να αποδεχτεί τη Συμφωνία του Λιβάνου.
- 2-3 Αυγούστου 1944, Η ΚΕ του ΚΚΕ και στις 15.8.1944 η ΚΕ του ΕΑΜ αποδέχτηκαν τις Αποφάσεις του Συνεδρίου του Λιβάνου³⁹.
- 24-26 Σεπτεμβρίου 1944, Σύσκεψη στην Καζέρτα, βρετανικού Στρατηγείου, ελληνικής κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας», ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ (υπαγωγή όλων των δυνάμεων στην Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, η οποία τις θέτει υπό τις διαταγές του Σκόμπυ, και ειδικά για την Αθήνα αποκλειστικά και απ' ευθείας υπό τις διαταγές του Σκόμπυ, χαρακτηρισμός ως «εγκλήματος» κάθε απόπειρας ανταρτικών μονάδων να καταλάβουν την εξουσία).

Τα πολιτικά αίτια αυτών των Συμφωνιών θα πρέπει να αναζητηθούν στις πολιτικές σχέσεις δυτικών και σοβιετικών, καθώς και στη στρατιωτική κατάσταση εκείνης της εποχής, και συνδέονται και με την «αυτοδιάλυση» της Komintern την ίδια εποχή. Θα πρέπει να ήταν αναγκαστικές κινήσεις τακτικής των σοβιετικών, στα στρατιωτικά πλαίσια εκείνης της εποχής. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα λεγόμενα για τη συμφωνία της Γιάλτας και το τότε μοίρασμα του Κόσμου είναι ανυπόστατα, δεδομένου ότι η Συμφωνία της Γιάλτας έγινε το 1945 (4-11 Φεβρουαρίου 1945)⁴⁰, όταν το «Ελληνικό Ζήτημα» είχε πλέον λυθεί με τη συντριβή του ΕΛΑΣ στην Αθήνα (Ανακωχή 5 Ιανουαρίου και Συμφωνία της Βάρκιζας 12 Φεβρουαρίου 1945 - βασικά η Συμφωνία της Γιάλτας αφορούσε το «Πολωνικό Ζήτημα» κ.α. εκτός Ελλάδας). Μετά, ελέγχθη ότι το «μοίρασμα του κόσμου» δεν έγινε στη Γιάλτα αλλά στη Διάσκεψη της Μόσχας 9-19 Οκτωβρίου 1944, όπου μεταξύ των άλλων συζητήθηκε και η μεταπολεμική κατάσταση στα Βαλκάνια⁴¹, αλλά και αυτό δεν πρέπει να ευσταθεί, μια και το καθοριστικό γεγονός, **η υπαγωγή του ΕΛΑΣ στο Γενικό Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής**, άρχισε να συζητιέται τον Απρίλη του 1943 και κατέληξε στη **Συμφωνία της Καστανιάς στις 5 Ιουλίου του 1943**.

Γνωρίζοντας οι Βρετανοί τις αντιρρήσεις του ΕΛΑΣ αλλά και την ισχύ που αυτός είχε σε όλη την Ελλάδα, προετοίμαζαν επιμελώς την κατάληψη της Εξουσίας στην Αθήνα μέσα από μια σίγουρα αναμενόμενη ένοπλη αντίδραση του ΕΛΑΣ, παρά τις Συμφωνίες. Ουσιαστικά κατέλαβαν στρατιωτικά όσες θέσεις μπορούσαν στην Αθήνα από τις 12 Οκτωβρίου 1944 που απεχώρησαν οι Γερμανοί, και μέσα από διάφορες πολιτικές διεργασίες προσπάθησαν να αποπλίσουν τον ΕΛΑΣ -τον βασικό πολιτικό ρόλο σ' αυτό είναι γνωστό ότι τον έπαιξε -ως

όργανο των Βρετανών- ο τότε Πρωθυπουργός της λεγόμενης «Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας», γνωστός για τον αντικομμουνισμό του, Γεώργιος Παπανδρέου.

Τελικά, σε συλλαλητήριο διαμαρτυρίας του ΕΑΜ στις 3 Δεκεμβρίου 1944, η ελληνική Αστυνομία και οι Βρετανοί χτύπησαν το πλήθος, και τελικά το οδήγησαν σε εξέγερση, εξέγερση όμως η οποία ήταν απ' αρχής καταδικασμένη για δύο λόγους: **πρώτον** διότι έγινε όταν και όπως την ήθελε ο αντίπαλος (οι Βρετανοί), και **δεύτερον** διότι το ΚΚΕ προσπαθούσε και να την καθοδηγήσει, αλλά ταυτόχρονα και να μην αθετήσει τις Συμφωνίες. Έτσι, θεωρούσε ότι ήταν διαμάχη ΕΑΜ εναντίον δοσιλόγων, ταγμάτων Ασφαλείας και Χιτών, και με σειρά εγγράφων προς τον Σκόμπυ προσπαθούσε αφ' ενός να πείσει τους Βρετανούς να μην αναμειγνύονται στην εσωτερική αυτή διαμάχη (όταν ήδη οι Βρετανοί διεξήγαγαν τις μάχες με 60.000 στρατό και βαρύ οπλισμό!!!), και αφ' ετέρου, εφαρμόζοντας τις συμφωνίες, απαγόρευσε στα τμήματα του ΕΛΑΣ να περάσουν τα σύνορα της Αττικής και έστειλε τον Βελουχιώτη να εκμηδενίσει τον ανύπαρκτο στρατιωτικά Ζέρβα στα βουνά της Ηπείρου. Έτσι, ο ΕΛΑΣ της Αθήνας -και μόνον- έφερε όλο το βάρος της εξέγερσης και φυσικά ηττήθηκε, και από έλλειψη μαχητών και οπλισμού, αλλά και από σωστή στρατιωτική καθοδήγηση⁴². Φαίνεται ότι οι Βρετανοί είχαν μελετήσει και είχαν κατανοήσει τον Ένγκελς και τον Λένιν!⁴³

Η πορεία της εξέγερσης του Δεκέμβρη μπορεί να μελετηθεί σε τρεις φάσεις. Οι χάρτες που ακολουθούν σχεδιάστηκαν με βάση τις αναφορές των ηγετικών στελεχών του ΕΛΑΣ και του ΚΚΕ που αναφέρθηκαν στην εργασία των Βλαστού-Τουρνικιώτη, όπου αναλύονται ειδικότερες κινήσεις των Βρετανών, με αναφορές Ελλήνων στρατιωτικών συνεργατών τους, χωρίς να αλλάζουν οι εκτιμήσεις και περιγραφές των προηγούμενων. Σίγουρα το θέμα δεν έχει μελετηθεί ακόμη σε ικανοποιητικό βαθμό, τόσο στο πολιτικό όσο και στο στρατιωτικό του πλαίσιο, παρ' όλη την ιδιαίτερα πλούσια βιβλιογραφία. Η προϊστορία του «Δεκέμβρη», τα πολιτικά της πλαίσια αλλά και οι λεπτομέρειες των στρατιωτικών επιχειρήσεων, θέλουν ακόμη πολλή δουλειά, ακόμη και «απόσταση χρόνου» και ακόμη περισσότερο «πολιτική βούληση», για να έχουμε ικανοποιητικές απαντήσεις.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γραφτεί ειδικότερα συγγράμματα για την πορεία των στρατιωτικών επιχειρήσεων στον Δεκέμβρη. Σημειώνονται ιδιαίτερα το βιβλίο του Μενέλαου Χαραλαμπίδη «Δεκεμβριανά 1944, η Μάχη της Αθήνας» Αθήνα 2014, με πλήθος χαρτών για την πορεία των μαχών, καθώς και το τεύχος-αφιέρωμα της «Ελευθεροτυπίας» με τίτλο «Δεκέμβρης '44, οι μάχες στις γειτονιές της Αθήνας», Αθήνα 2010, με σημαντικούς επίσημους χάρτες των μαχών από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού κ.α., που αναφέρθηκαν.

Η πρώτη φάση, η προετοιμασία:

- Προετοιμασία των Βρετανών με καταλήψεις στρατηγικών χώρων (Ακρόπολη, Λυκαβηττός, Καισαριανή, κ.), και αποβάσεις στρατού από τις 12 Οκτωβρίου ως τις αρχές Δεκεμβρίου 1944.
- Οχύρωση των Βρετανών στο κέντρο των Αθηνών, εξασφάλιση των προγεφυρωμάτων τους για τη συνεχή τροφοδοσία με στρατό και πολεμοφόδια (Τουρκολίμανο, Π. Φάληρο -εργοστάσιο αεροπλάνων και αερολιμένας-, Λιμάνι Πειραιά, αεροδρόμιο Χασανίου-Ελληνικό).
- Διασφάλιση της οδού ανεφοδιασμού από το Π. Φάληρο μέσω της Λ. Συγγρού.
- Κατάληψη των αριστοκρατικών συνοικιών του Κέντρου (Κολωνάκι-Σύνταγμα), όπου και εγκαταστάθηκε το Στρατηγείο του Σκόμπυ, η λεγομένη «Σκομπία». Το Στρατηγείο ήταν στα υπόγεια του Ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρετανία».

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΕ ΞΕΝΑ ΣΟΚΚΡΙΤ Η ΕΒΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο Γεώργιος Παπανδρέου κατά την επιθεώρηση των ελληνικών Μοιρών στο Χασάνι (Ελληνικό) μετά την επιστροφή τους στην Ελλάδα στις 16/11/1944

35

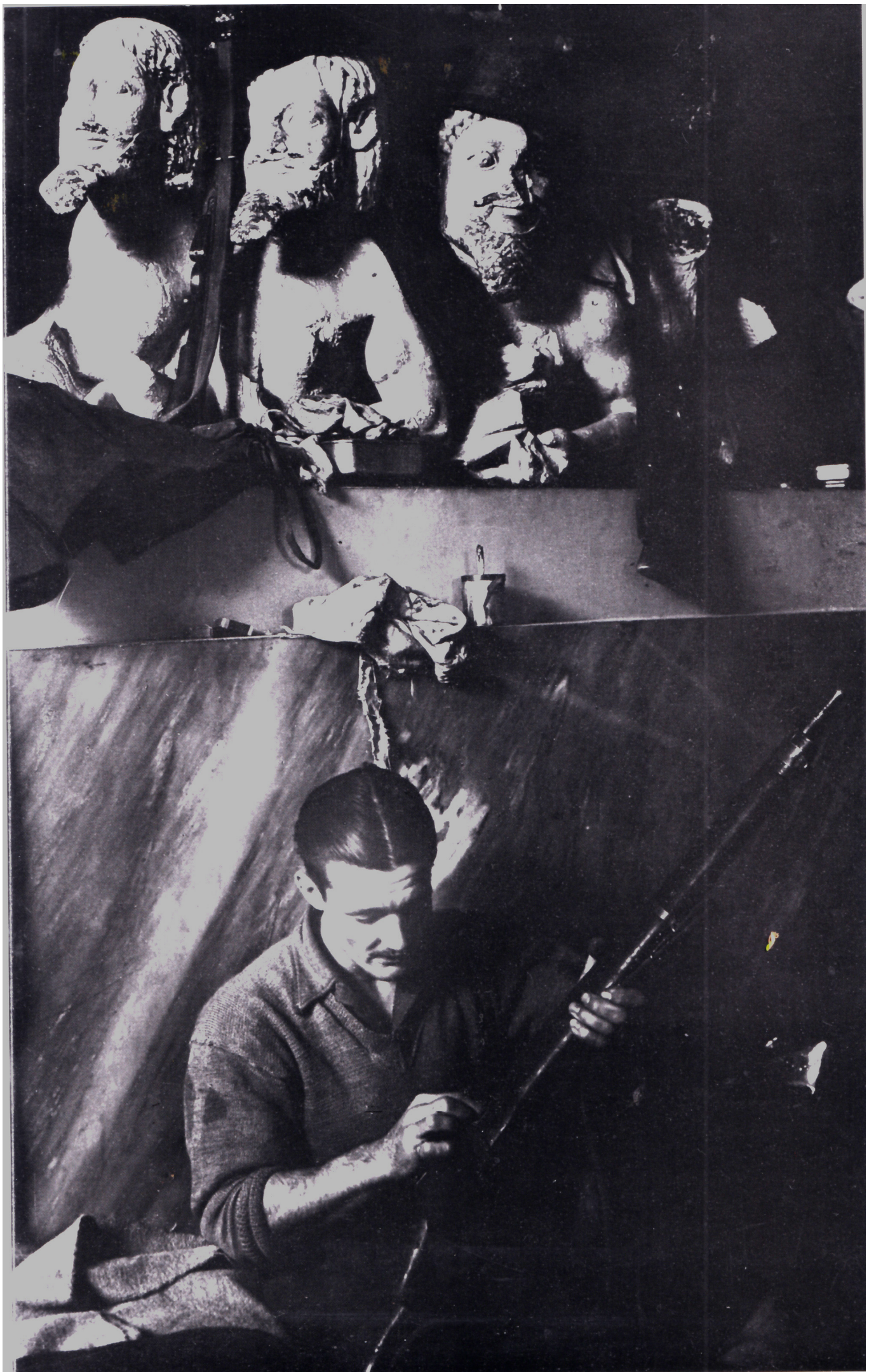
35. Ο Γ. Παπανδρέου επιθεωρεί την άφιξη αεροπορικών δυνάμεων στις 16 Νοεμβρίου 1944 στην Ελλάδα⁴⁴

Η δεύτερη φάση, η αρχή της εξέγερσης (μέχρι τα Χριστούγεννα του 1944):

- Εκκαθαρίσεις αστικών συνοικιών γύρω από τη «Σκομπία» και στη συνέχεια διαδοχικά και των επαπτόμενων εργατικών συνοικιών, τις οποίες χτυπούσαν με αεροπορία, με ταγκς που κινούνται στις μεγάλες λεωφόρους (Συγγρού, Πανεπιστημίου, Σταδίου, Ακαδημίας, Λ. Αλεξάνδρας και Β. Σοφίας) και με κανονιοβολισμούς από τις βρετανικές θέσεις στον Λυκαβηττό και την Ακρόπολη.

36. Βρετανοί σε θέση μάχης στην Ακρόπολη...⁴⁵

Η τρίτη φάση, η εκκαθάριση των υπολοίπων περιοχών που κατείχε ο ΕΛΑΣ, Χριστούγεννα 1944 έως 5 Ιανουαρίου 1945:

- Εκκαθαρίσεις της περιφέρειας των Αθηνών με συντονισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις, συνήθως βρετανικά τμήματα απέκλειαν μια περιοχή και ταυτόχρονα «απασχολούσαν» τις άλλες ώστε να μην μπορεί να δοθεί βοήθεια από πουθενά, και στη συνέχεια επιχειρούσαν, με εξασφαλισμένη την επιτυχία τους, συντονισμένη καταγιστική εισβολή στην υπό εκκαθάριση συνοικία.

Βλέπουμε ότι υπήρξε από πλευράς Βρετανών μια πλήρως μελετημένη διαδικασία, τόσο πολιτικά όσο και στρατιωτικά, και βέβαια σε μια τέτοια επιχείρηση ήταν σίγουρη η κατάληξη. Πολεοδομικά, ο χώρος είχε μελετηθεί πολύ προσεκτικά από το βρετανικό στρατηγείο, το οποίο μάλιστα είχε εκπονήσει και χάρτη των Αθηνών ήδη από το 1944⁴⁷. Πρόκειται για τον προπολεμικό Χάρτη των Αθηνών του Κώστα Μπίρη, μεταγραμμένο με λατινικούς χαρακτήρες αλλά και σημειωμένα τα κρίσιμα στοιχεία, πολιτικά και στρατιωτικά: δημόσια κτήρια, οδικές αρτηρίες κ.α.

Σημειώνεται το τηλεγράφημα του Τσώρτσιλ στον Βρετανό πρεσβευτή Λήπερ τον **Νοέμβριο του 1944 (!)**, όπου τόνιζε ο Τσώρτσιλ ότι «...δεν πρέπει να φοβόμαστε τη σύγκρουση με τον ΕΛΑΣ, υπό την προϋπόθεση ότι θα έχουμε επιλέξει εμείς το πεδίο της μάχης...»⁴⁸.

38. 3 Δεκεμβρίου, πλατεία Συντάγματος, η διάλυση της μεγάλης διαδήλωσης από τις δυνάμεις καταστολής⁴⁹

39. Ταγκ σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε αθηναϊκό δρόμο⁵⁰.

40. Απόσπασμα από τον χάρτη του βρετανικού Στρατηγείου⁵¹. Περιοχή κέντρου. Με αριθμούς σημειώνονται ταξινομημένα συνολικά 211 δημόσια κτήρια, βιομηχανίες, εκπαιδευτικά κτήρια, στρατιωτικά κτήρια κ.α. Οι Βρετανοί ήταν έτοιμοι για την αναμέτρηση πολύ έγκαιρα.

Βρετανικά αρχεία

Εκ: Στρατηγείου ΑΡΚΦΟΡΣ

ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ 10.12.44 18.00

5 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.

Η Αεροπορία επολυβόλησε επιτυχώς γραμμών ΒΟΡΕΙΩΣ κτιρίου Σχολή Ευελπίδων 65 χάρτου ΑΘΗΝΩΝ όπου το Στρατηγείον του 46ου Συντ/τος, (387465) και ο εχθρός εισώπησε επί τινα χρόνον.

6 ΟΥΕΛΙΓΚΤΟΝΣ εβομβάρδισαν περιοχήν συγκεντρώσεως Σχολή Ευελπίδων - Τουρκοβούνια - Γκύζη (431432-438433- 435423-428423 και 436427). Δεν παρατηρήθη κινήσεις.

Ωραν 16.15

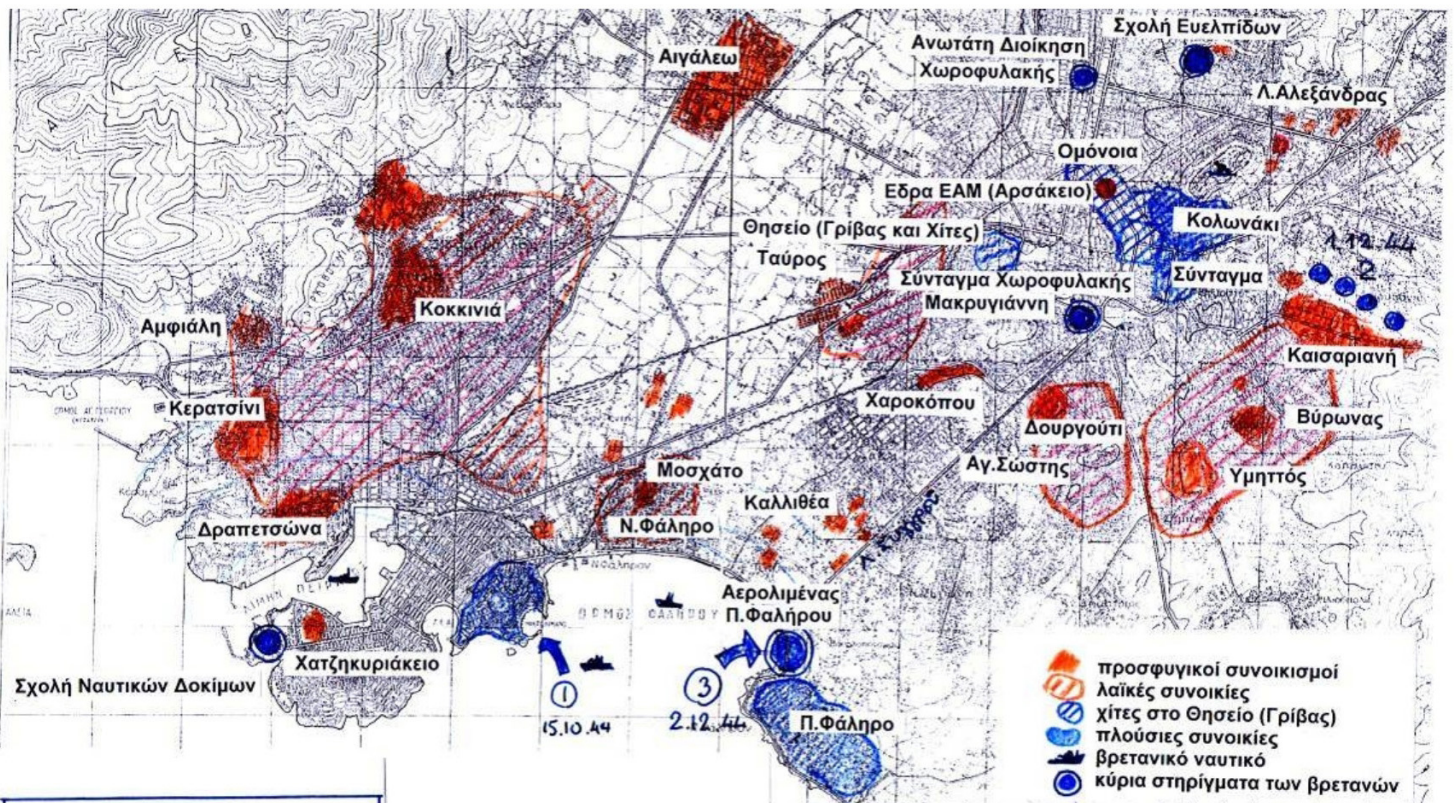
4 ΜΠΟΦΑΪΤΕΡΣ επολυβόλησαν αγροικίας ολοκληρου περιοχής από (384465) εις Σχολή Ευελπίδων (387466) και εκαλύφθη λόφος (390465) Ευελπίδων περιλαμβανομένων χαρακωμάτων. Δεν παρατηρήθη κινήσεις. Εν κτίριον επιρπολήθη.

ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ 11.12.44 12.0

Εξ υποκλοπής τηλεφωνικού μηνήματος την 09.05 ώραν διετάχθη ΕΛΑΣ να καταλάβη δι' οιασδήποτε θυσίας το ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΝ (372450) και την ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΝ. Αναφέρονται συγκεντρώσεις ΕΛΑΣ εις Πλατ. Κάνιγγος-Στουρνάρα-Ακρόπολις-Διδότου/Πευκάκια) (374456,376453 και 376456,370440,381451). 5. ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Ουδέν αξιοσημείωτον.

41. Αναφορά από τα βρετανικά Αρχεία⁵²

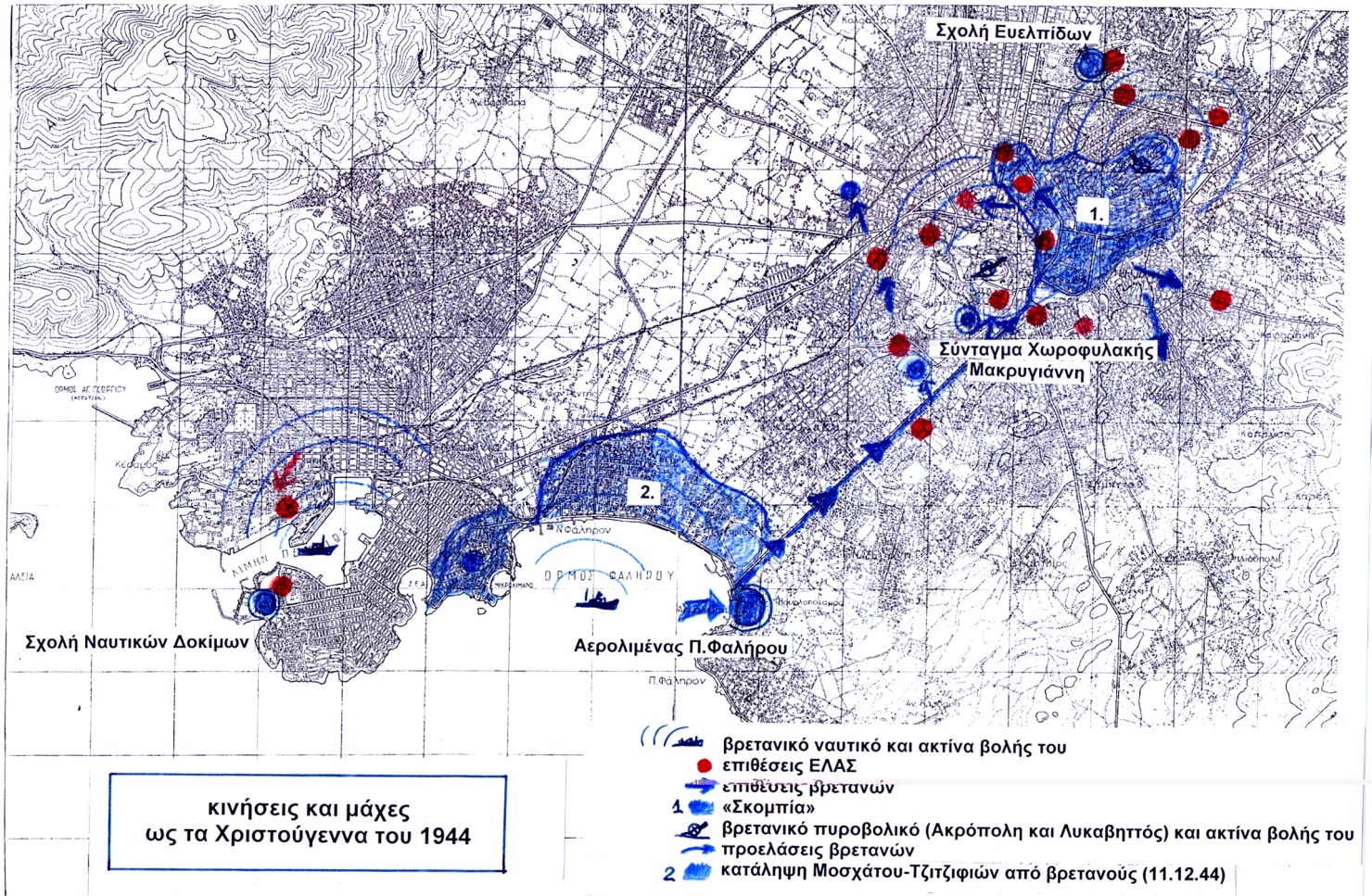
Διάταξη των δυνάμεων πριν τις 4 Δεκεμβρίου 1944

1. απόβαση βρετανών στο Τουρκολίμανο, 15.10.1944
2. ακροβολισμοί βρετανών ανάμεσα Καίσαριανής και Ζωγράφου 1.12.1944
3. απόβαση 6.000 βρετανών και δύο ελληνικών ταγμάτων στον αερολιμένα Π. Φαλήρου
4. συγκέντρωση 86 αεροπλάνων στο αεροδρόμιο Χασανίου (Ελληνικό) 17.11.1944

42. Αθήνα, η διάταξη των δυνάμεων πριν τον Δεκέμβρη του 1944⁵³. Ο ΕΛΑΣ κατέχει σχεδόν όλη την Αθήνα με ισχυρή παρουσία στις εργατικές και προσφυγικές συνοικίες, ενώ οι Γερμανοσοβιέτες και οι Χίτες του Γρίβα είχαν εγκλωβιστεί στη Σχολή Χωροφυλακής στο Μακρυγιάννη και στην περιοχή του Γρίβα, το Θησείο. Στηρίγματα των Βρετανών ήταν ακόμη η Σχολή Ευελπίδων στο Πεδίο του Αρεως, η Σχολή Ναυτικών

Δοκίμων στο Χατζηκυριάκειο, η Ανωτάτη Διοίκησης Χωροφυλακής στην οδό Ιουλιανού. Οι Βρετανοί αποβίβασαν στρατεύματα στον αερολιμένα υδροπλάνων στο Π. Φάληρο, στο Τουρκολίμανο και αεροπλάνα στο αεροδρόμιο Χασανίου, αγκυροβόλησαν πολεμικά πλοία τους στο λιμάνι του Πειραιά και στον κόλπο του Νέου Φαλήρου, ενώ εγκατέστησαν βαρύ πυροβολικό στον Λόφο Φιλοπάπου και την Ακρόπολη, και ακόμη ακροβολίστηκαν γύρω από την Καισαριανή. Το σχέδιό τους ήταν προφανές και απλό, να καταλάβουν με τα σημεία στήριξής τους το Κέντρο με απρόσκοπτη γραμμή ανεφοδιασμού, το εργοστάσιο αεροπλάνων-αερολιμένα υδροπλάνων του Παλαιού Φαλήρου και τη Λεωφόρο Συγγρού μέσω της οποίας είχαν απρόσκοπτη επικοινωνία με το Κέντρο με ταυκς. Η Α. Συγγρού δεν μπορούσε να κλείσει με οδοφράγματα, αν και περιβαλλόταν από λαϊκές συνοικίες-στηρίγματα του ΕΛΑΣ (Δουργούτι, Καλλιθέα, Χαροκόπου), λόγω του μεγάλου πλάτους της και της ευθείας χάραξής της.

43. Η πρώτη φάση των επιχειρήσεων, από τις 3 μέχρι τις 25 Δεκεμβρίου 1944⁵⁴. Ισχυροποίηση της κατεχόμενης από τους Βρετανούς περιοχής, εγκατάσταση βαρέως πυροβολικού στον Λυκαβηττό και την Ακρόπολη, αεροπορικοί πολυβολισμοί στις αθηναϊκές συνοικίες από τα βρετανικά αεροπλάνα, τα γνωστά spitfire (86 στάθμευαν στο Χασάνι από τα μέσα Νοέμβρη), και συστηματική εκκαθάριση στηριγμάτων του ΕΛΑΣ. Τα Χριστούγεννα ήλθε ο ίδιος ο Τσώρτσιλ στην Αθήνα για να δει ίδιους όμμασι την κατάσταση, και η εντολή του ήταν «γενική επίθεση».

ΚΚΕ

ΚΟΔ

3 Αρτάρ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Σας παρακαλώ να με ενημερώσετε για την κατάσταση των έργων που είναι απαραίτητα να μην διακοπεί ο δρόμος για την Αθήνα με δίνετε (10)

Σας ευχαριστώ

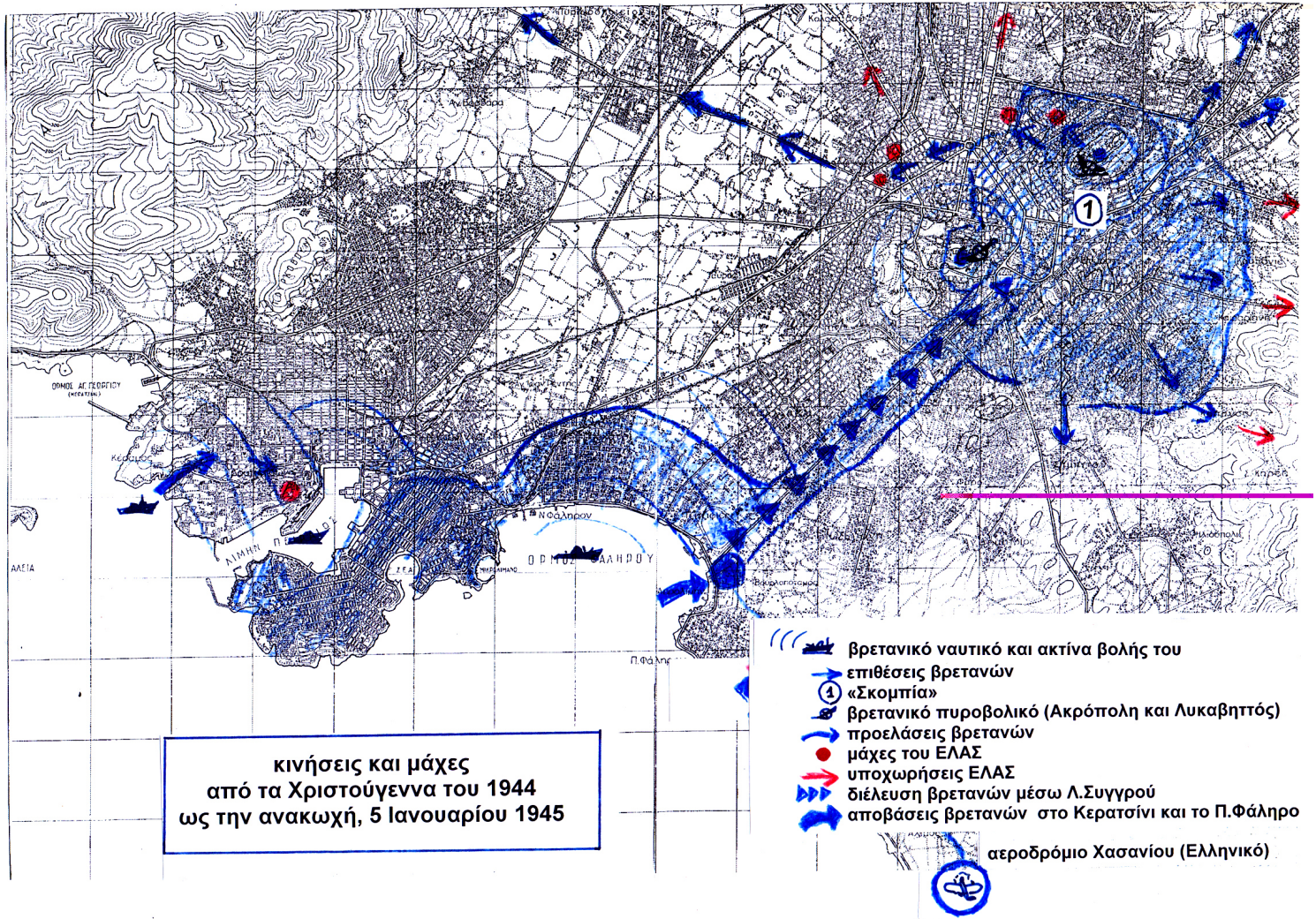
Αθήνα 2/1/45

Για τον Αρτάρ

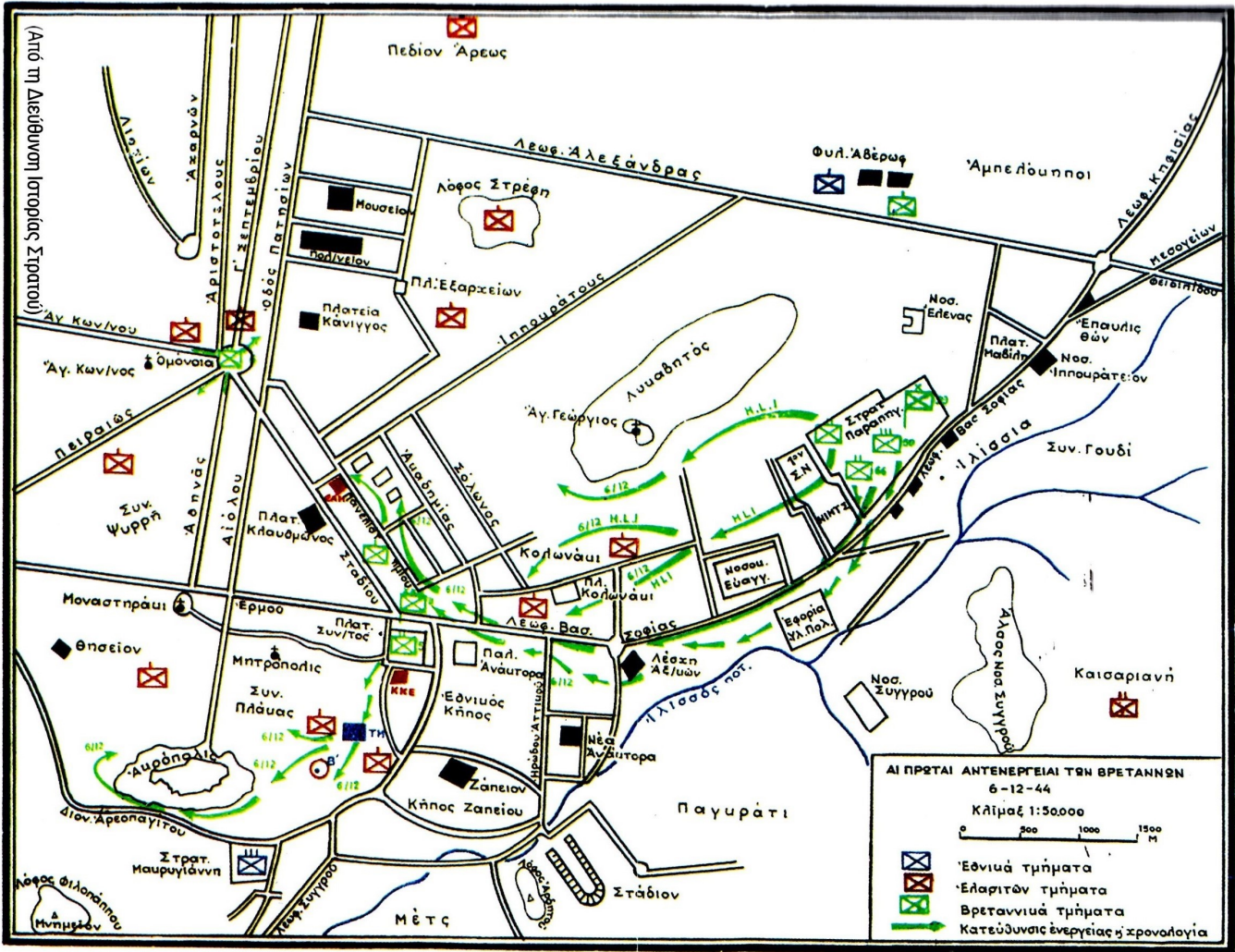

44. Ο στρατηγός Σκόμπος στο γραφείο του στην Αθήνα⁵⁵. Είναι γνωστό το τηλεγράφημα του Τσώρτσιλ στον Σκόμπο, «Μην διατάσεις να

ενεργήσεις σαν να ήσουν σε κατακτημένη πόλη όπου γίνεται μια τοπική εξέγερση» (διαδίκτυο, λ.Scobby). 45. Αίτημα της Κομματικής Οργάνωσης της Αθήνας προς τον Διευθυντή Πολεοδομίας Αθηνών Κώστα Μπίρη⁵⁶, για χορήγηση χαρτών της Αθήνας -όταν πια η μάχη είχε κριθεί, 3 μέρες πριν την ανακωχή, οι χάρτες δόθηκαν, αλλά ήταν πολύ αργά πλέον...

46. Η δεύτερη φάση των επιχειρήσεων, από τα Χριστούγεννα του 1944 ως την Ανακωχή της 5ης Ιανουαρίου 1945⁵⁷. Ήδη οι Βρετανοί κατείχαν το μεγαλύτερο και στρατηγικότερο τμήμα των Αθηνών, είχαν πλήρως εξασφαλίσει την επικοινωνία τους με το εξωτερικό για τον συνεχή ανεφοδιασμό τους, και εκτελούσαν την εντολή του Τσώρτσιλ για γενική επίθεση και εκκαθάριση από τους τελευταίους θύλακες του ΕΛΑΣ, Δραπετσώνα, Καισαριανή, δυτικές συνοικίες⁵⁸.

47. Δεκέμβρης 1944, χάρτης επιχειρήσεων της 6.12.44 από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού⁵⁹.

48. «Δεκέμβρης 1944», χαρακτηριστικό της Βάσως Κατράκη⁶⁰. Οδόφραγμα, στον ουρανό υπερίπτανται και πολυβολούν τα γνωστά μας σπιτφάϊρ των Βρετανών.

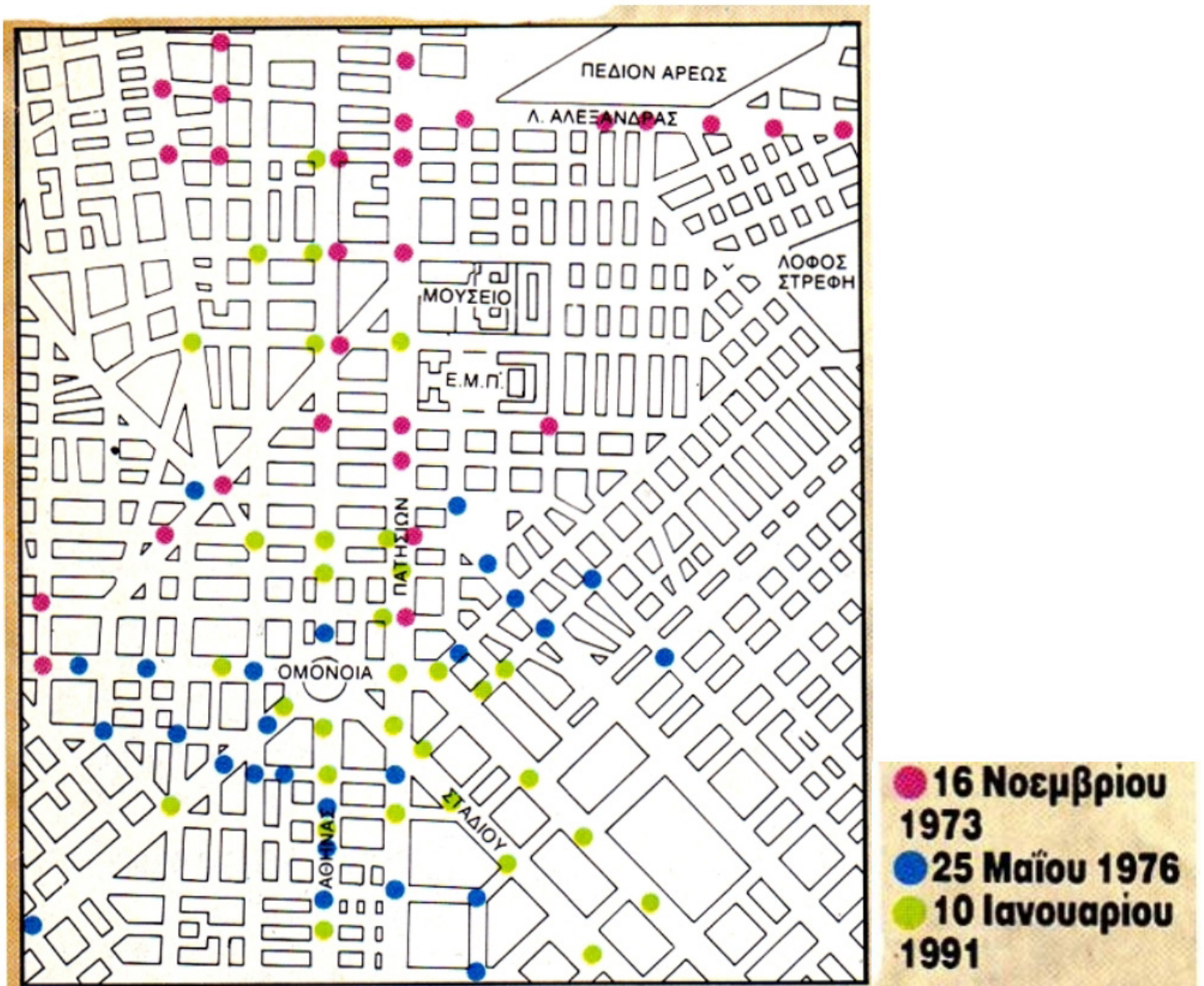
ζ. Μερικά για τις σύγχρονες κινητοποιήσεις (1980-2010)

Τα χρόνια μετά τη Μεταπολίτευση έχουν και αυτά τις κινητοποιήσεις τους, άλλες καθαρά εργατικές όπως

των οικοδόμων, των αδιόριστων εκπαιδευτικών κ.α.⁶¹, άλλες γενικότερες με την ευκαιρία διαφόρων γεγονότων, όπως οι εορτές των επετείων του Πολυτεχνείου, οι επισκέψεις στην Ελλάδα υψηλών αλλά ανεπιθύμητων προσώπων όπως του Μπιλ Κλίντον και της Άγκελα Μέρκελ, και τώρα τελευταία και των εορτασμών των επετείων της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου.

Η γενική κατεύθυνση είναι της μεν κυβερνητικής εξουσίας να αποκλείσει συγκεκριμένες περιοχές της Αθήνας, ανάλογα με τα γεγονότα: αποκλεισμός της Πλ. Ομονοίας σε απεργίες οικοδόμων, αποκλεισμός Πολυτεχνείου στις επετείους της 17ης Νοέμβρη, αποκλεισμός κυβερνητικών μεγάρων και δημοσίων κτηρίων (πρεσβείες, Μέγαρο Μαξίμου και Προεδρικό Μέγαρο, Κοινοβούλιο, Ζάππειο, Υπουργείο Παιδείας, σχολεία-εξεταστικά κέντρα εκπαιδευτικών κ.α.) ανάλογα με την περίπτωση, των δε διαμαρτυρομένων να προσεγγίσουν αυτές τις περιοχές, και εκεί σχεδιάζεται όλη η «καταστολή» από τις δυνάμεις της Τάξεως, με συγκεκριμένους τρόπους αποκλεισμού και συγκεκριμένο σχέδιο κάθε φορά ανάλογα με την αποκλεισμένη (προστατευόμενη) περιοχή.

Οι μεθοδεύσεις είναι διάφορες, και ανάλογα με την περίπτωση ο στόχος είναι και διαφορετικός, σε άλλες περιπτώσεις απλά απαγορεύουν την προσέγγιση (με διάφορους βαθμούς σύγκρουσης), ενώ σε άλλες επιχειρούν βίαιες ή και εξαιρετικά βίαιες επεμβάσεις στο πλήθος με στόχο την άμεση διάλυσή του. Στο άρθρο του «Ιού» που αναφέρθηκε⁶², δημοσιεύονται σχετικοί χάρτες για διάφορες τέτοιες περιπτώσεις, με τα συγκεκριμένα «σημεία σύγκρουσης» κλπ. Φυσικά το θέμα δεν είναι μόνο «τακτικής στον χώρο» αλλά και πολιτικών χειρισμών, εμπλοκής παρακρατικών οργανώσεων, και κατά περίπτωση ήπιας τακτικής καταστολής ή επίδειξης ισχύος, ανάλογα με τις περιστάσεις και το πολιτικό πλαίσιο.

49-52. Επάνω, ο συγκεντρωτικός χάρτης από τον «Ιό της Ελευθεροτυπίας» (1.12.1991) και κάτω η ανάλυσή του στα τρία διαφορετικά συμβάντα: αριστερά, Πολυτεχνείο 17.11.1973, οι συγκρούσεις γίνονται γύρω από το Πολυτεχνείο, στις μεγάλες αρτηρίες και στη Διοίκηση Χωροφυλακής στην Ιουλιανού. Στο κέντρο, 28 Μαΐου 1976, οικοδόμοι κατά του Ν.330. Βασικός χώρος συγκέντρωσης των οικοδόμων είναι παραδοσιακά η Ομόνοια, όπου βρίσκεται και το καφενεύ τους, το «Καφενεύ το Νεύ», και οι συγκρούσεις εντοπίζονται γύρω από αυτή την περιοχή. Δεξιά, 10 Ιανουαρίου 1991, μαθητικές και φοιτητικές διαδηλώσεις για την Παιδεία, οι συγκρούσεις γίνονται στους άξονες Ομόνοια-Πολυτεχνείο και Ομόνοια-Πλ. Συντάγματος (προς το Υπουργείο Παιδείας). Αποτέλεσμα: η μεταφορά του Υπουργείου Παιδείας στα χωράφια του ΚΑΤΕΕ στο Μαρούσι! Αλλάωστε παράλληλα έχουν γίνει πολλές προτάσεις για μεταφορά των πολυτεχνειακών λειτουργιών από την Πατησίων στο Ζωγράφου και μετατροπή του σε Μουσείο, οι οποίες ως τώρα δεν έχουν γίνει αποδεκτές από την Πανεπιστημιακή Κοινότητα.

οι Ευρωπαίοι ηγέτες από και προς το αεροδρόμιο, αλλά και στους δρόμους που οδηγούν στα ξενοδοχεία όπου θα καταλύσουν.

μπροστά στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη και στις 5 μ.μ. νέα συγκέντρωση στο ίδιο σημείο μαζί με το ΚΚΕ και πορεία στις δύο πρεσβείες.

Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ

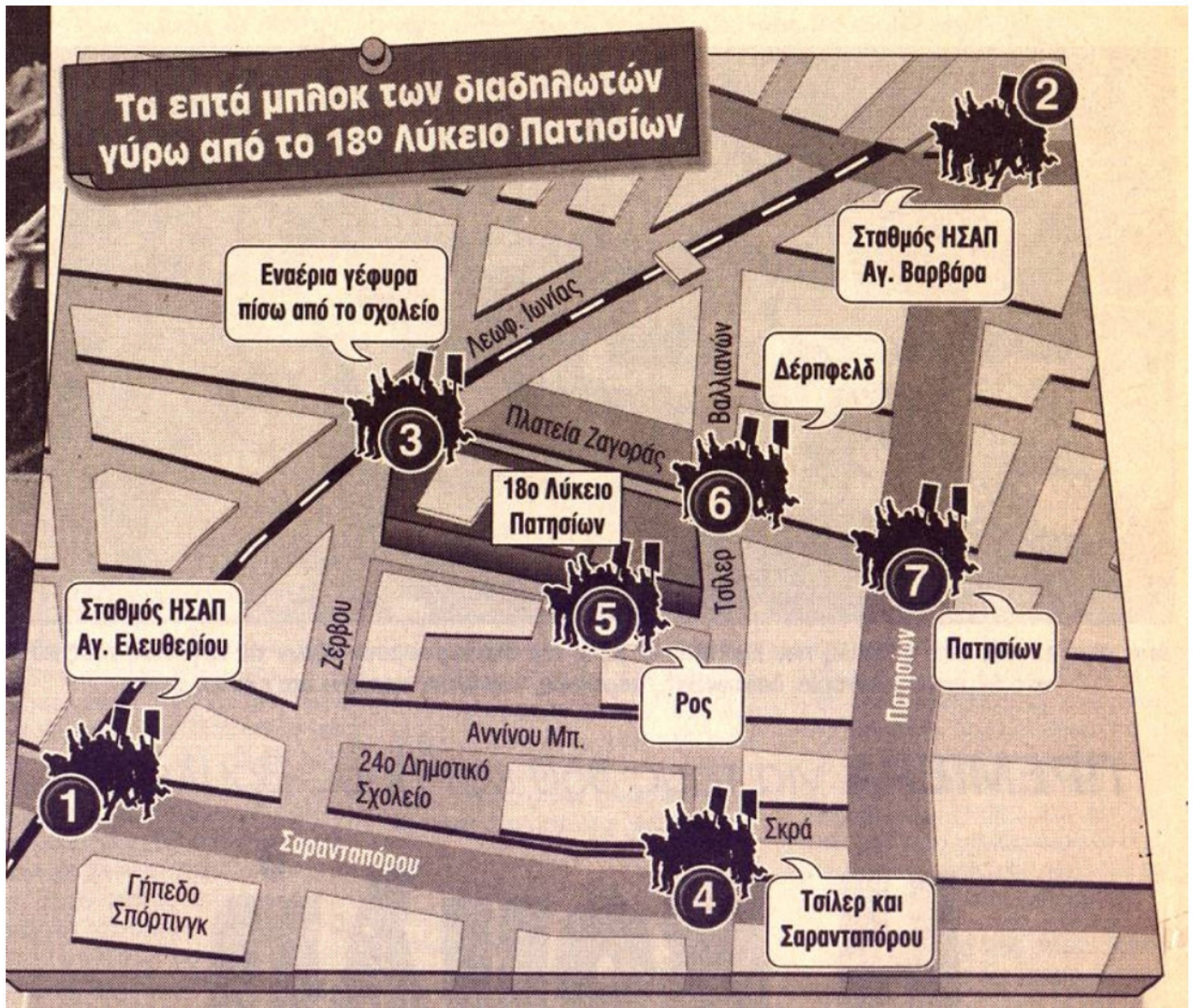
Πού απαγορεύονται οι συγκεντρώσεις και οι πορείες

Το πρόγραμμα του Συμβουλίου

16/4 • Από τις 8.30 έως 13.15: Υποδοχή των ΤΕΤΑΡΤΗ αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων. Συνέντευξη Τύπου της ελληνικής προεδρίας και των χωρών που συμμετέχουν στο άτυπο ευρωπαϊκό συμβούλιο. Γεύμα για τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων.

53. Ελληνική Προεδρία στην ΕΕ, Τρίτη, 15.4.2003, τελετές στη Στοά του Αττάλου και στο Ζάππειο. Αποκλεισμένη όλη η περιοχή από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις⁶³.

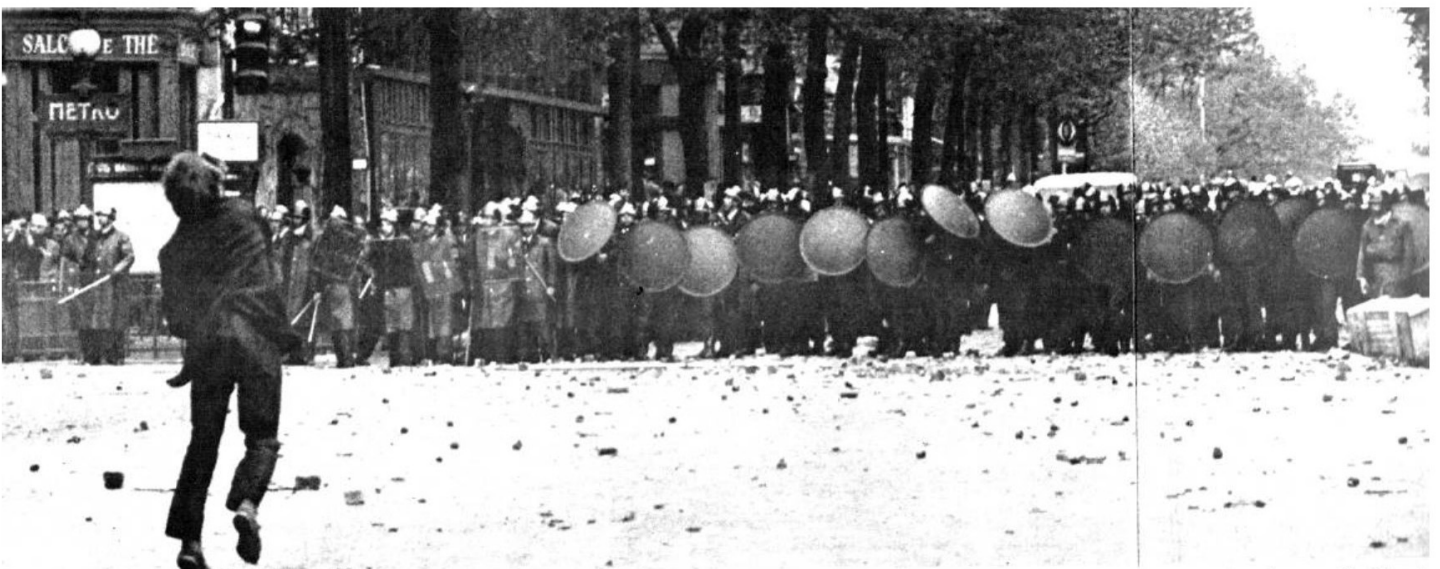

54. Και η αντιστροφή των ρόλων: Κινητοποιήσεις των εκπαιδευτικών γύρω από σχολεία -εξεταστικά κέντρα καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης για να εμποδίσουν την προσέλευση στα εξεταστικά κέντρα⁶⁴.

55. Η μαθητική παρέλαση της «25ης Μαρτίου» το 2014 στην Αθήνα⁶⁵. Πλατεία Συντάγματος 24 Μαρτίου 2014: Αποκλεισμένη και έρημη, για τον φόβο του «εχθρού-λαού». Τελικά η μαθητική παρέλαση έγινε σε άδειους δρόμους, με την περιοχή αποκλεισμένη με αστυνομία και τις κλούβες της. Ολόκληρη η πλατεία Συντάγματος είναι απαγορευμένη ζώνη, αν και η παρέλαση είχε περιοριστεί σε ελάχιστη απόσταση πριν και μετά το Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη.

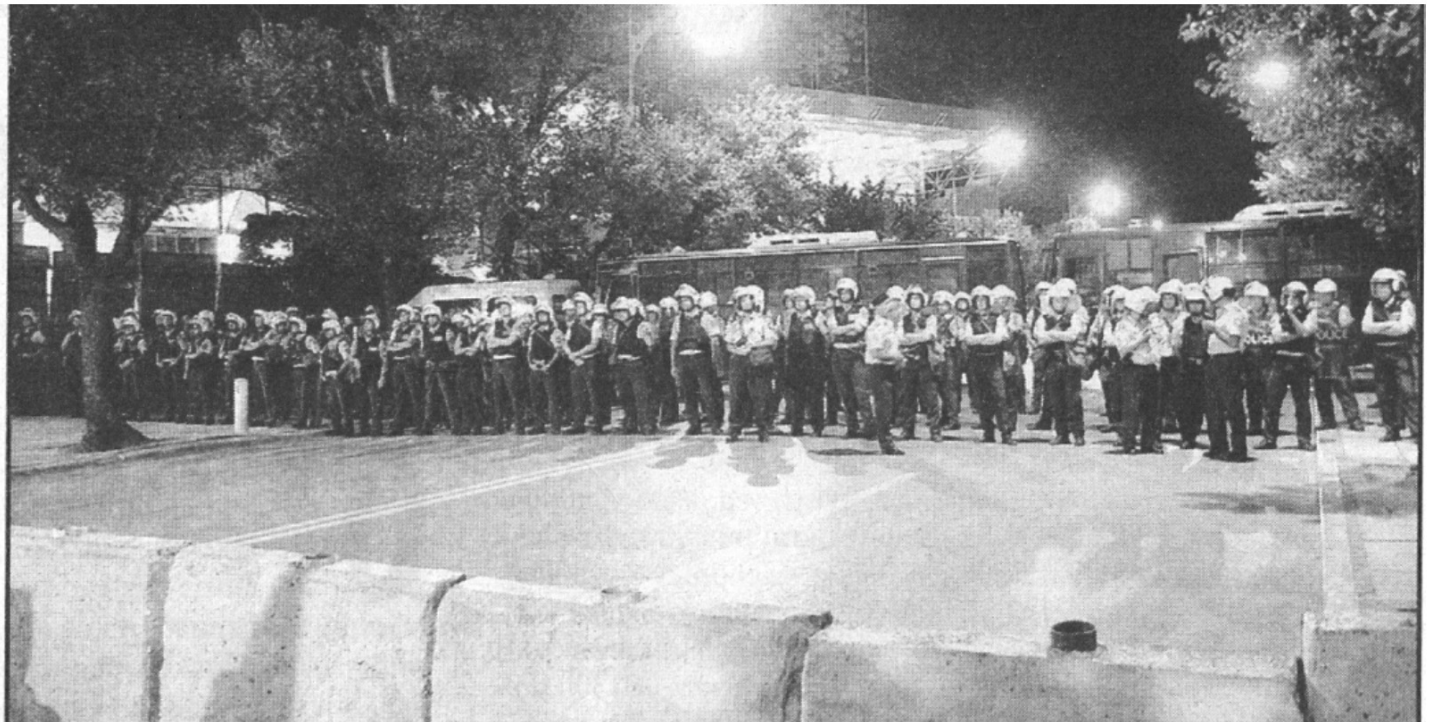
56. Μάης του '68 στο Παρίσι⁶⁶. Η πρώτη εμφάνιση αστυνομικών δυνάμεων με ασπίδες, κράνη, αντιασφυξιγόνες προσωπίδες, ειδικές στολές

και άλλον σύγχρονο εξοπλισμό.

57. Μάης '68, σύγχρονα οδοφράγματα⁶⁷. 58. Παρίσι, Μάης '68⁶⁸

59. Μπλόκο της Αστυνομίας στη Β. Σοφίας (με κάθε ευκαιρία...)⁶⁹. Τιμεντένια μπλόκια, αστυνομικές δυνάμεις και κλούβες.

Παράρτημα

Διάφορα θέματα σχετικά με τη σύγχρονη Καταστολή

Η εξέλιξη των τεχνικών μέσων Καταστολής. Πέρα από τα πολιτικά θέματα, κατά πόσο δηλαδή οι δυνάμεις καταστολής συμπεριφέρονται κατά τον αρμόζοντα τρόπο ή όχι, κατά πόσο χρησιμοποιούνται τεχνικές και υλικά ακατάλληλα ή και ανάρμοστα όπως πλαστικές σφαίρες, χημικά (συνήθως καρκινογόνα), πλαστικά κλομπς κ.α., κατά πόσο η Δικαιοσύνη απονέμει Δικαιοσύνη ή εκτελεί πολιτικές εντολές, κατά πόσο εφαρμόζονται οι Νόμοι και το Σύνταγμα ή αν εφαρμόζονται ανορθόδοξοι μέθοδοι στην καταστολή, όπως η οργάνωση και χρήση ειδικών ομάδων που υποδύονται «αγανακτισμένους πολίτες» ή και δήθεν «αναρχικούς» κ.α., με στόχο την πρόκληση η οποία στη συνέχεια αποτελεί επιχείρημα για άγρια καταστολή κλπ, ή συνεργασία με ομάδες κρούσης συγκεκριμένου πολιτικού φορέα, κ.α., θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι σήμερα υπάρχει μια πολύ μεγάλη εξέλιξη στην τεχνική της Καταστολής.

Αυτή, πέρα από τις ειδικές στολές των αστυνομικών (ειδική εξάρτιση, ασπίδες, κράνη, αντιασφυξιογόνες προσωπίδες κ.α., τα οποία στην προχροντική περίοδο -ως το 1967- δεν είχαν εισαχθεί στις δυνάμεις καταστολής -στην περίοδο εκείνη, οι αστυνομικοί έδερναν επίσης αλλά με ξύλινα κλομπς και οι ίδιοι έφεραν την κανονική τους στολή και πηλίκιο)⁷⁰ περιλαμβάνει έναν τεχνικό εκσυγχρονισμό αφ' ενός, μια εξελιγμένη Νομοθεσία η οποία εκπορεύεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και μια διακρατική οργάνωση και συνεργασία των υπηρεσιών Ασφαλείας με σύγχρονα μέσα, τόσο στην παρακολούθηση των πολιτών όσο και στην αρχειοθέτηση των στοιχείων τους, και συνήθως μάλιστα μέσω ιδιαίτερα εξελιγμένων συστημάτων ψηφιακών, τεχνητών δορυφόρων κ.α.

Το τελευταίο «σκάνδαλο» που ξέσπασε (της παρακολούθησης Ευρωπαίων ηγετών από την CIA) έχει μάλλον την εύθυμη πλευρά του, μια και είναι γνωστό από χρόνια ότι υπάρχει στενή συνεργασία των Υπηρεσιών Ασφαλείας ΗΠΑ και κρατών της ΕΕ μέσω του οποίου φακελώνονται οι πάντες. Αν τώρα φακελώθηκαν και μερικοί αρχηγοί κρατών μεταξύ τους, ε, αυτό είναι και το αστείο της υπόθεσης!

Είναι προφανές -και το είχε επισημάνει όπως είδαμε και ο Ένγκελς στην εποχή του-, πρώτον ότι το κάθε κίνημα, μικρό ή μεγάλο, θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν του τις νέες αυτές τεχνικές και νομικές εξελίξεις και να αναπροσαρμόσει την τακτική του, ενώ παράλληλα θα πρέπει να στοχεύει σε μεγαλύτερη διαφώτιση και συσπείρωση των πολιτών, και αυτό είναι απαραίτητο σε κάθε σύγκρουση, μικρή ή μεγάλη, από τη διαμαρτυρία για την αντιδρόμηση ενός δρόμου κατοικίας, ή την ανεπιθύμητη κατασκευή μιας χωματερής, μέχρι τέλος και την αμφισβήτηση του ίδιου του Συστήματος.

61. Μερικές από τις κάμερες παρακολούθησης στην Αθήνα⁷¹, οι οποίες είχαν κηρυχτεί παράνομες από το ΣτΕ αλλά συνέχισαν (και συνεχίζουν) τη λειτουργία τους, για λόγους «ελέγχου της κυκλοφορίας».

Φακέλιωμα διεθνές και με το νόμο

ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ
ΦΑΚΑΤΣΕΛΗ

Την ώρα που η Ε.Ε. φτιάχνει μια βάση δεδομένων, η Βρετανία συνδέει τα αρχεία αυτά και οι ΗΠΑ βάζουν χέρι στα οικονομικά δεδομένα

Η κρατική διουραξία στο σεβασμό και τη διαφύλαξη των ατομικών δικαιωμάτων εμφάνισε, την περασμένη εβδομάδα, και νέες παρενέργειες, καθώς Ε.Ε., Βρετανία και ΗΠΑ έκαναν ακόμη ένα βήμα προς την περιστολή των συνταγματικά κατοχυρωμένων ελευθεριών.

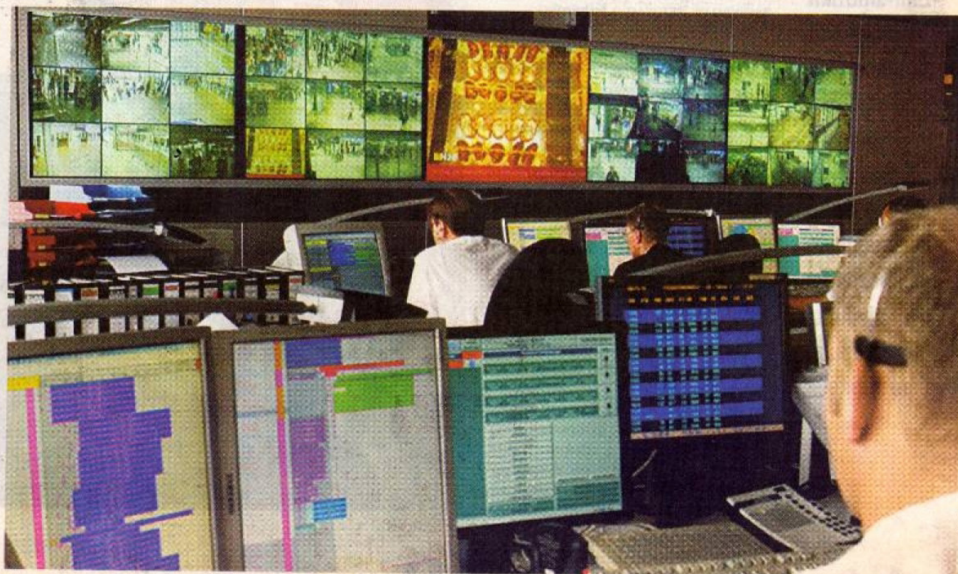
• Συγκεκριμένα, στη Δρέσδη, οι 27 υπουργοί Διαίτησης και Εσωτερικών των χωρών της Ε.Ε. συμφώνησαν και ενέκριναν τη δημιουργία μιας πανευρωπαϊκής βάσης προσωπικών δεδομένων των ευρωπαϊκών πολιτών, στην οποία θα έχουν πλήρη ελευθερία πρόσβασης, όποτε το θελήσουν, οι αστυνομικές αρχές όλων των κρατών-μελών.

• Την ίδια ώρα, στο Λονδίνο η κυβέρνηση Μπλερ ανήγγειλε ότι θα επιτρέψει τη διασύνδεση των ηλεκτρονικών αρχείων με τα προσωπικά δεδομένα των Βρετανών, ώστε οι κρατικές υπηρεσίες να μπορούν να τα χρησιμοποιούν «κατά τις ανάγκες τους».

• Τέλος, στην Ουάσινγκτον, μετά το FBI, η CIA και το Πεντάγωνο προστέθηκαν στον χορό των κρατικών υπηρεσιών που «βάζουν χέρι» στα οικονομικά προσωπικά δεδομένα των Αμερικανών, αξιολογώντας τις οικονομικές τους δραστηριότητες υπό το πρίσμα της αντιτρομοκρατίας.

Τελευταίο οχυρό

Κοινό χαρακτηριστικό των νέων εξελίξεων ήταν η εκπόρθηση του τελευταίου οχυρού των δυτικών κοινωνιών: της συγκράτησης των προσωπι-

κιανές να αποτρέψουν την τερατογένεση του ευρωπαϊκού υπερκράτους-Μεγάλου Αδελφού. Στη Δρέσδη, ορισμένοι από τους «27» εξέφρασαν πρώτα επιφυλάξεις και μετά συναίνεσαν.
- Χαρακτηριστική του πνεύματος που επικράτησε στους διαδρόμους της συνάντησης, ήταν η ακραία δήλωση του Κριστιάν Εστρόζι (εμπροσώπου του γάλλου κεντροδεξιού υπουργού Εσωτερικών Νικολά Σαρκοζί), ότι οι πολίτες θα προστατεύονταν καλύτερα «αν παίρναμε το DNA από κάθε μωρό που γεννιέται».
- Επίσης ακραία, ήταν η δή-

62. Εκσυγχρονισμός της τεχνικής υποδομής⁷².

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Καταστολή. Θα στηριχτούμε σε ένα παλιότερο κείμενο της ΕΕ του 1997⁷³, ακριβώς για να δείξουμε πόσο ...προνοητικά σκέφτονται οι ιθύνοντες: Εδώ, έχει ενδιαφέρον να δει κανείς και το σκεπτικό, το οποίο αποκαλύπτει ότι οι συντάκτες των κειμένων αυτών γνωρίζουν πολύ καλά το πρόβλημα και προσπαθούν πολύ έγκαιρα να το αντιμετωπίσουν, πριν ξεσπάσουν εκρηκτικές καταστάσεις, αν και όπως είναι φυσικό, τα κοινωνικά προβλήματα δεν επιλύονται με προνοητικές Εκθέσεις και ενέργειες, άλλωστε οι εξεγέρσεις του 2005 στα προάστια του Παρισιού το απέδειξαν, έγιναν παρ' όλα τα μέτρα και τις Εκθέσεις...

Κατ' αρχήν, κύριο χαρακτηριστικό της ευρωενωσιακής πολιτικής είναι η Νομοθεσία σε γενικό επίπεδο, η οποία με σειρά «αντιτρομοκρατικών» Νόμων έχει οδηγήσει το Δίκαιο σε επίπεδα που λίγο απέχουν από ναζιστικά και φασιστικά καθεστώτα, όπως το ότι είναι ποινικώς κολάσιμη όχι απλά η πράξη αλλά και η «πρόθεση πράξης», πράγμα το οποίο οδηγεί ευθέως στον απόλυτο έλεγχο αυτής της ίδιας της Σκέψης.

Ειδικά για τον αστικό χώρο, θα μείνουμε σε δύο σημεία:

- Το ένα είναι η οργάνωση, ο εκσυγχρονισμός και ο τεχνικός εξοπλισμός, και το είδαμε πριν.
- Το άλλο αφορά το μέρος εκείνο της Νομοθεσίας, το οποίο εξειδικεύεται στην οργάνωση της καταστολής σε επίπεδο γειτονιάς, ή των ενεργειών σε καθαρά πολεοδομικό επίπεδο.

Ας δούμε λοιπόν τι λέει το κείμενο της Commission⁷⁴:

.....

«...Ως προς την ανεργία, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη βία στις πόλεις, η «Ανακοίνωση» τις εντοπίζει, αποδέχεται γενικά ότι το ένα είναι συνέπεια του άλλου, αλλά και ότι **«...ο χωροταξικός διαχωρισμός αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα από την άποψη της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και των κακών συνθηκών στέγασης...»** (σελ.6). Με άλλα λόγια, τοποθετεί το αποτέλεσμα στη θέση του αιτίου. Άμεση συνέπεια αυτής της αντίληψης είναι ότι στα μέτρα που προτείνει δεν θίγεται το κυρίαρχο στοιχείο, δηλαδή η ανεργία, αλλά επιχειρείται η «βελτίωση της κατάστασης» στις πόλεις μέσω διαφόρων τύπων παρεμβάσεων στα «αποτελέσματα», δηλαδή την κατανομή στον χώρο της πόλης των διαφόρων προβληματικών κοινωνικών ομάδων.

Σημειώνεται ακόμη, η προσπάθεια της «Ανακοίνωσης» να παρέμβει στο θέμα της ενσωμάτωσης στο σύστημα όλων των πολιτών, πράγμα που χαρακτηρίζεται με διάφορους όρους. Επισημαίνεται για παράδειγμα (σελ. 8) ότι **«... οι πόλεις θα πρέπει να προσφέρουν έναν χώρο διαβίωσης και μια αίσθηση ταύτισης στους κατοίκους τους. Υπάρχει μια εξασθένηση της αίσθησης της ταύτισης στις πόλεις, η οποία συχνά γίνεται εμφανής από το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής στην τοπική δημοκρατική διαδικασία...»**. Δεν μας λέει όμως η «Ανακοίνωση» τα αίτια αυτής της απομάκρυνσης των πολιτών από τους τοπικούς θεσμούς, αν δηλαδή προέρχεται από απογοήτευση ή αηδία, ή ακόμη και από κατανόηση του ότι δεν είναι δυνατόν να «είμαστε όλοι μια μεγάλη οικογένεια» και ιδιαίτερα σε περιοχές χαμηλών οικονομικών στρωμάτων, και ακόμη περισσότερο όταν τα στρώματα αυτά είναι και οικονομικοί μετανάστες ή μειονότητες, και φυσικά από την τελική έλλειψη εμπιστοσύνης προς την Εξουσία η οποία «μεριμνά για το καλό όλων μας». Τελικά εκφράζει τον φόβο η «Ανακοίνωση», ότι **«...η διάβρωση του ρόλου της πόλης πιθανόν να είναι η μεγαλύτερη απειλή στο ευρωπαϊκό πρότυπο ανάπτυξης και κοινωνίας ...»** (σελ. 9), και **«...το σημείο εκκίνησης για τη μελλοντική αστική ανάπτυξη θα πρέπει να είναι η αναγνώριση του ρόλου των πόλεων ως κινητήριας δύναμης για την περιφερειακή, εθνική και ευρωπαϊκή οικονομική πρόοδο...»**(σελ. 16)⁷⁵

.....

«.....Στο τελικό κεφάλαιο της «Ανακοίνωσης» περιγράφεται μια σειρά κατευθύνσεων, όπου γίνεται εμφανές σε κρίσιμα σημεία πώς εννοεί η ΕΕ όλες τις πιο πάνω πολιτικές της. Για παράδειγμα αφού επαναλάβει τους κινδύνους που επικρέμονται, **«...η αστική κοινωνία θα καταβάλει υψηλό τίμημα από απόψεως εγκληματικότητας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, εάν η ανάπτυξη συνοδεύεται από σημαντικές ανισότητες όσο αφορά την πρόσβαση στους καρπούς της οικονομικής προόδου. Η Ευρώπη στο σύνολό της θα πληρώσει το τίμημα λόγω της αποξένωσης των πολιτών της και της απόρριψης του ευρωπαϊκού προτύπου της κοινωνίας, ... »** (σελ. 17), προτείνει μια σειρά μέτρων που ήδη αναφέρθηκαν, όμως εξειδικεύοντας τα μέτρα αυτά φαίνεται επιτέλους και ο πραγματικός χαρακτήρας τους.....»⁷⁶. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ η ταύτιση **«εγκληματικότητας»** και **«αντικοινωνικής συμπεριφοράς»**, μια ληστεία από μια συμμορία δηλαδή, είναι το ίδιο με μια εξεγερτική κατάσταση....

Πολύ σωστές οι διαπιστώσεις, δεν μας διευκρινίζει όμως ότι οι «ανισότητες» αυτές είναι δομικά στοιχεία του καπιταλιστικού συστήματος, της εκμετάλλευσης δηλαδή των ανθρώπων.

«.....Χαρακτηριστικά σταχυολογούμε τη φράση **«..μεταξύ των τομέων που απαιτούν περαιτέρω μελέτη περιλαμβάνονται ...τα θέματα της μετανάστευσης, της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας και της καταστολής του εγκλήματος ...»** και ακόμη τη φράση **«...η ανάγκη ανάπτυξης σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των διαφόρων τοπικών συντελεστών με στόχο την προώθηση των εξουσιών της ευθύνης ...και των πολιτικών απασχόλησης που αποτελεί και σκοπό των τοπικών συμφωνιών απασχόλησης της Επιτροπής...»** (σελ. 19)....»⁷⁷

.....

«.....Τέλος, για το κυριότερο σημείο **«μετανάστευσης, αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας και καταστολής του εγκλήματος»**, έχει ήδη (και πριν, και βέβαια και μετά την 11η Σεπτέμβρη) ψηφιστεί σειρά «αντιτρομοκρατικών» νόμων, οι οποίοι έχουν καταγγελθεί από το σύνολο σχεδόν των Νομικών μας (είχαν παραιτηθεί πολλά από τα μέλη της επιτροπής σύνταξης του τελευταίου νόμου, διαπρεπείς νομικοί και καθηγητές Πανεπιστημίου), πλην του Υπουργού Δικαιοσύνης ο οποίος δυστυχώς είναι και καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Πέρα από τα νομικά και πολιτικά θέματα και τις διατάξεις των

Νόμων αυτών, πρέπει να δει κανείς και την εφαρμογή τους στον χώρο της πόλης μέσα από πολεοδομικές ρυθμίσεις που συνεπάγονται οι Νόμοι αυτοί.

Εδώ, πρέπει να τονιστεί η οικοδόμηση ενός διεθνούς συστήματος αστυνόμευσης και ηλεκτρονικής παρακολούθησης και καταγραφής, όπως μέσω της Europol, του συστήματος Eshelon, της Συνθήκης Sengen, και φυσικά σε δύσκολες περιπτώσεις η δράση του Ευρωστρατού. Άλλωστε, η διευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα αυτόν φάνηκε παρ' όλες τις διαψεύσεις ότι λειτούργησε άψογα στη Γένοβα με την παροχή πληροφοριών από την ελληνική στην ιταλική Ασφάλεια. Είναι ακόμη χαρακτηριστική η επισήμανση της νομικού Α. Λεγάκη στην Ελευθεροτυπία για το «ευρωένταλμα», με τη φράση «συλλήψεις και χωρίς αδίκημα», όσο και οι θέσεις της Europol για την ενίσχυση των πληροφοριοδοτών.....»⁷⁸

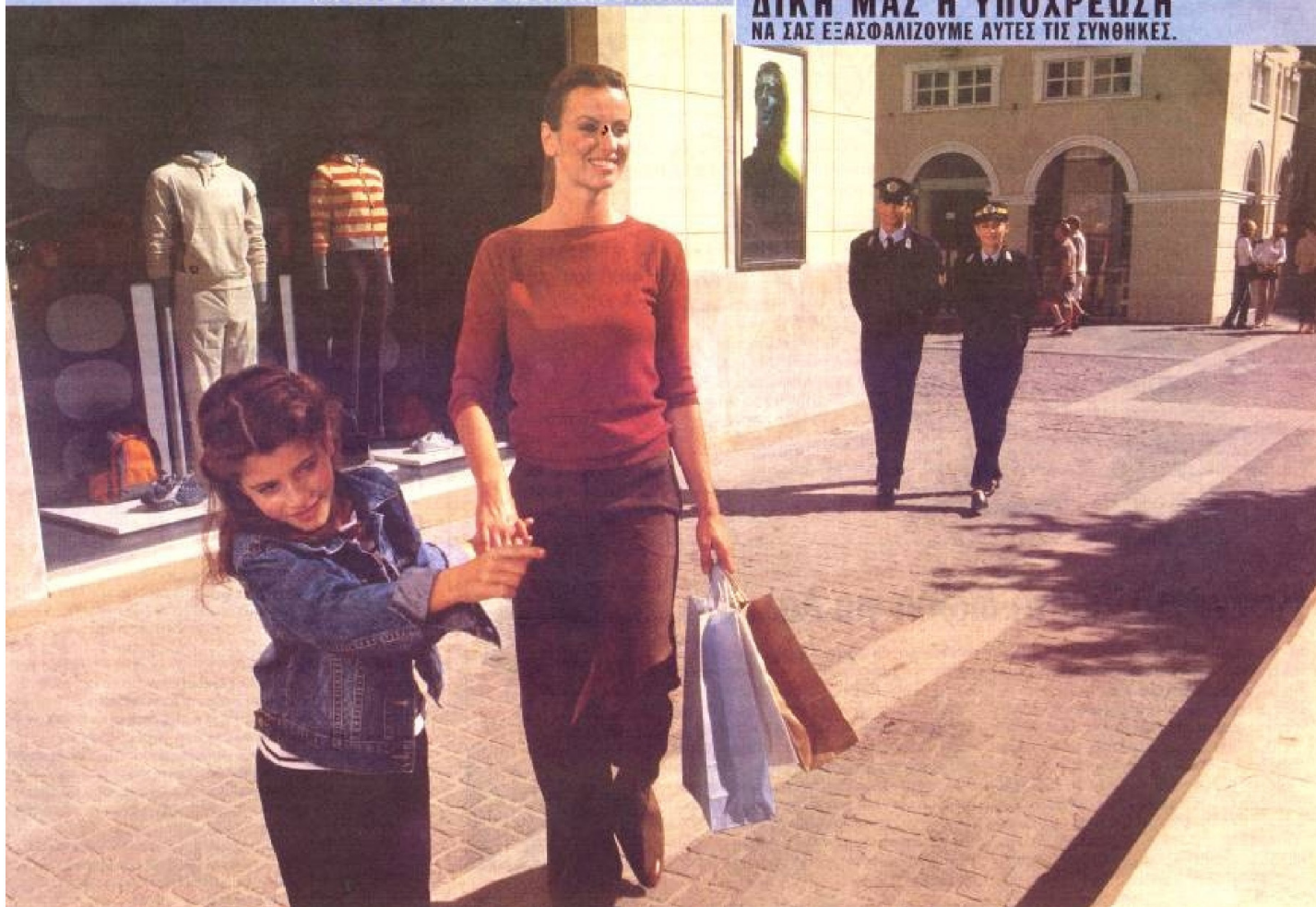
.....

Βλέπουμε ποιο είναι τελικά το πρόβλημα για την ΕΕ: η Κοινωνική Συνοχή και η ενσωμάτωση στο Σύστημα, η Ασφάλεια τελικά είναι το πρόσχημα. Έτσι, στα παραπάνω πλαίσια, πέρα από την αναφερθείσα ψήφιση σειράς «τρομονόμων», έχουμε και την εφαρμογή της «συνεργασίας πολιτών με διωκτικές και δικαστικές αρχές»: πάλι, με το πρόσχημα της ασφάλειας του πολίτη, εμφανίζεται μια Αστυνομία σε στυλ Λονδρέζων «μπόμπυδων» του '50. Μια απαραίτητη παρένθεση, οι αστυνομικοί της λονδρέζικης Αστυνομίας, με το προσωνύμιο bobbies τουλάχιστον ως τη δεκαετία του '50, είχαν ως αντικείμενό τους την εσωτερική τάξη και τη διευκόλυνση του πολίτη, και μάλιστα με ιδιαίτερα ευγενικές συμπεριφορές ακόμη και σε συλλαμβανόμενους παραβάτες -για άλλα θέματα αναταραχών υπήρχε η έφιππη αστυνομία.

Όμως εδώ σε μας ο ρόλος είναι άλλος, καθαρά προσανατολισμένος στην πολιτική δίωξη, και αυτό φάνηκε στη Δημοτική Αστυνομία π.χ. αλλά και στο ξέφτισμα και τελικά στην κατάργηση του «αστυνομικού της γειτονιάς» -τι να κάνει στις συνοικίες να κυνηγάει τα κλεφτρόνια, όταν η πολιτική καταστολή του χρειάζεται αλλού. Άλλωστε, έμειναν οι «ζητάδες» με όσα συμβάντα καταγράφονται π.χ. φόνων νεαρών, παραβατικών ή μη, που απλά δεν σταμάτησαν στις εντολές τους κ.α.

ΔΙΚΟ ΣΑΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ
ΝΑ ΖΕΙΤΕ ΣΤΙΣ ΠΙΘ ΑΣΦΑΛΕΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ.

ΔΙΚΗ ΜΑΣ Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ
ΝΑ ΣΑΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΜΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ. Ο ΑΓΩΝΑΣ ΠΟΥ ΚΕΡΔΙΖΟΥΜΕ ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ.

Σήμερα, που οι απαιτήσεις ασφάλειας τόσο στο ελληνικό, όσο και στο διεθνές περιβάλλον αυξάνονται συνεχώς, ανταποκρινόμαστε, με άριστα εκπαιδευμένο προσωπικό, με εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας, υλοποιώντας το μεγαλύτερο εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα των τελευταίων 50 χρόνων. Με νέες δομές και νέες νοσητρικές εργασάμαστε με συνέπεια και ευθύνη, προς όφελος όλων μας.

Αξιοποιούμε την τεχνογνωσία, την εμπειρία και τα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητά μας και διευρύνοντας τις δυνατότητές μας.

Με γνώμονα πάντα τον Έλληνα πολίτη και επιθυμώντας να δημιουργήσουμε μια σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας μαζί του, εφαρμόζουμε σύγχρονη ανταγωνιστική πολιτική, ολοκληρωμένα συστήματα αστυνόμευσης σε όλη τη χώρα και εξειδικευμένα προγράμματα οδικής ασφάλειας.

Στα πλαίσια αυτής της συνολικής αναβάθμισης, προετοιμαζόμαστε συστηματικά και για την ασφαλή διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, με εξειδικευμένη εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού και με επιτελικό σχεδιασμό των μέτρων ασφάλειας, υψηλού επιπέδου. Πρόκειται για ένα σημαντικό έργο, το οποίο θα αποτελέσει κληρονομιά για τη χώρα μας, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για ακόμη μεγαλύτερη ασφάλεια και ήρετά το τέλος των Αγώνων.

Ασφαλείς Αγώνες με όλες μας τις Δυνάμεις.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

63. «Δικό σας το δικαίωμα να ζείτε σε ασφαλείς συνθήκες, δική μας η υποχρέωση να σας εξασφαλίζουμε αυτές τις συνθήκες»⁷⁹, διαφημιστικό του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Πολύ σωστό το σύνθημα, άλλωστε αυτός είναι και ο προορισμός της Αστυνομίας, μόνο που η πραγματικότητα είναι διαφορετική...

64. Διάλυση διαδήλωσης με απαγορευμένα χημικά 6.12.2003⁸⁰.

65. Η αστυνομική βία δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο⁸¹.

4. Πόλη και «χώρος Εξουσίας»

Ο «χώρος Εξουσίας» και οι συνθήκες που πρέπει να εκπληρώνει

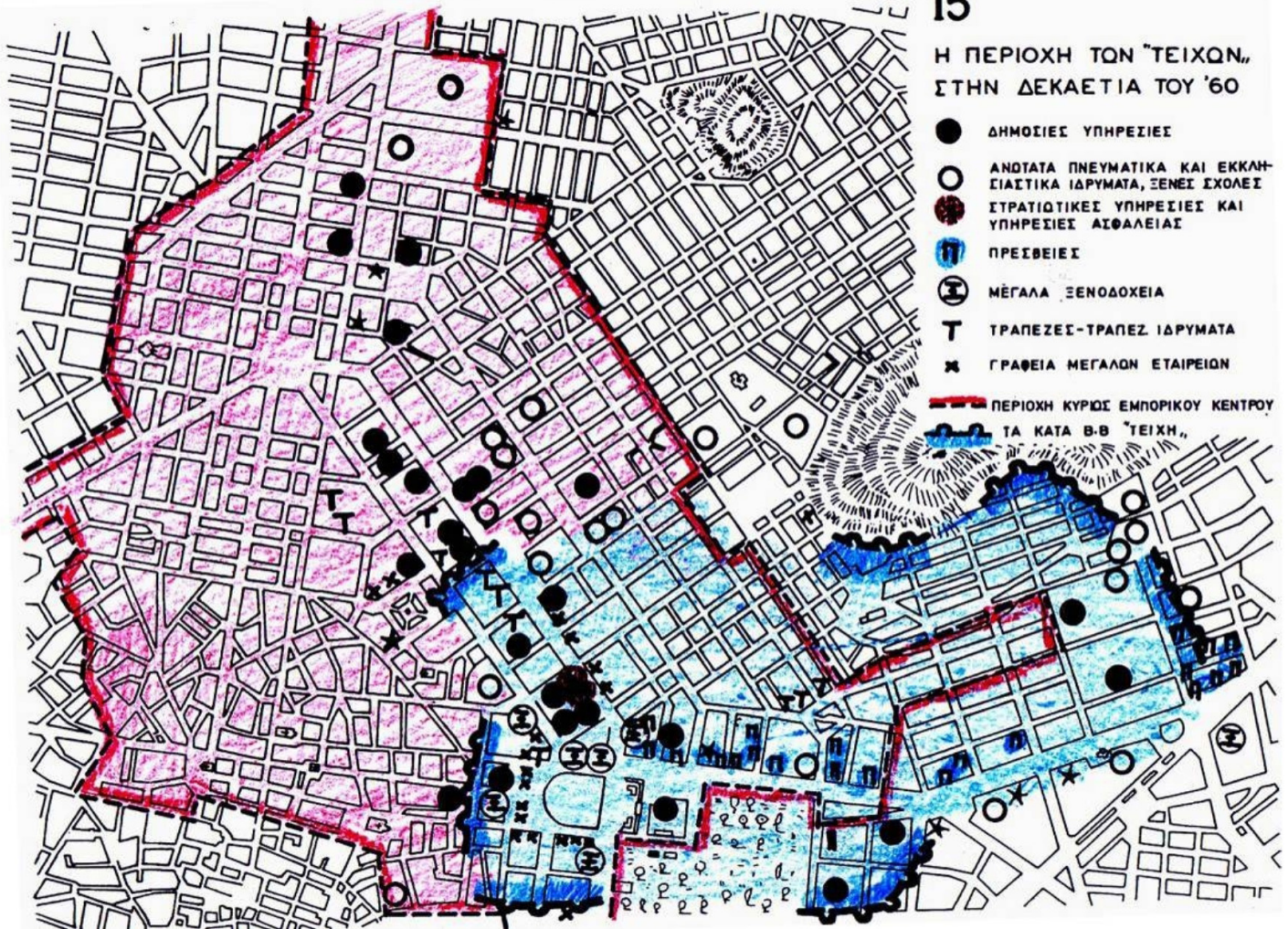
Τελικά, είδαμε ότι σε κάθε εξέγερση, η νίκη ή η ήττα κάθε ομάδας εξαρτάται πρώτα και βασικά από την **πολιτική ωριμότητα και τις πολιτικές συνθήκες που ευνοούν ή όχι μια εξέγερση**, και αυτό φάνηκε καθαρά τόσο στη Σοβιετική Επανάσταση στην Αγία Πετρούπολη (θετικά για τους εξεγερμένους) όσο και στην Κομμούνα των Παρισίων και τον Δεκέμβρη του 1944 στην Αθήνα (αρνητικά για τους εξεγερμένους).

Από την άλλη μεριά, έχουμε τη στρατιωτική πλευρά της σύγκρουσης. Εδώ έχουμε τα ακόλουθα σημεία:

Πρώτον, ο χώρος πρέπει να είναι ενιαίος στην ομάδα (εξεγερμένων ή δυνάμεων καταστολής), με απρόσκοπτη εσωτερική κυκλοφορία. Ο χώρος αυτός της πόλης όπου είναι τα κρίσιμα σημεία από τα οποία εκπορεύεται η Εξουσία, μπορεί να σημειωθεί σε κάθε περίπτωση, και τουλάχιστον από την πλευρά της Εξουσίας έχει οργανωθεί επιμελώς πριν από τις πιθανές εξεγέρσεις.

Δεύτερον (και αυτό ισχύει κυρίως για την Εξουσία), ο χώρος αυτός πρέπει να έχει απρόσκοπτη επικοινωνία με το εξωτερικό -τόσο στην περίπτωση της Κομμούνας όσο και των Δεκεμβριανών, αυτό ήταν καθοριστικό για την έκβαση της Σύγκρουσης.

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ, ΣΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '60

66. Η περιοχή «εντός των τειχών» κατά τον Βασίλη Βασιλικό. Το κέντρο Εξουσίας στην Αθήνα του '60. Ο Β. Βασιλικός περιέγραψε ως «χώρο εντός των τειχών» ουσιαστικά το κέντρο του «Χώρου Εξουσίας» στην Αθήνα του 1960⁸².

Ο χώρος Εξουσίας στην Αθήνα της μεταπολίτευσης

Στην περιοχή της Β. Σοφίας από Σύνταγμα έως Πλ. Μαβίλη, ήταν συγκεντρωμένες οι σημαντικότερες Πρεσβείες (Γαλλική, Βρετανική, ΕΣΣΔ, ΗΠΑ), στα Ανάκτορα, μετά την κατάργηση της Βασιλείας εγκαταστάθηκε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ δίπλα στο Μέγαρο Μαξίμου ο πρόεδρος της Κυβέρνησης. Αριστερά της Λ. Κηφισίας, είναι το Π. Ψυχικό και η Φιλοθεη, χώροι κατοικίας της μεγάλης αστικής τάξης, καθώς και τα Ανάκτορα Ψυχικού.

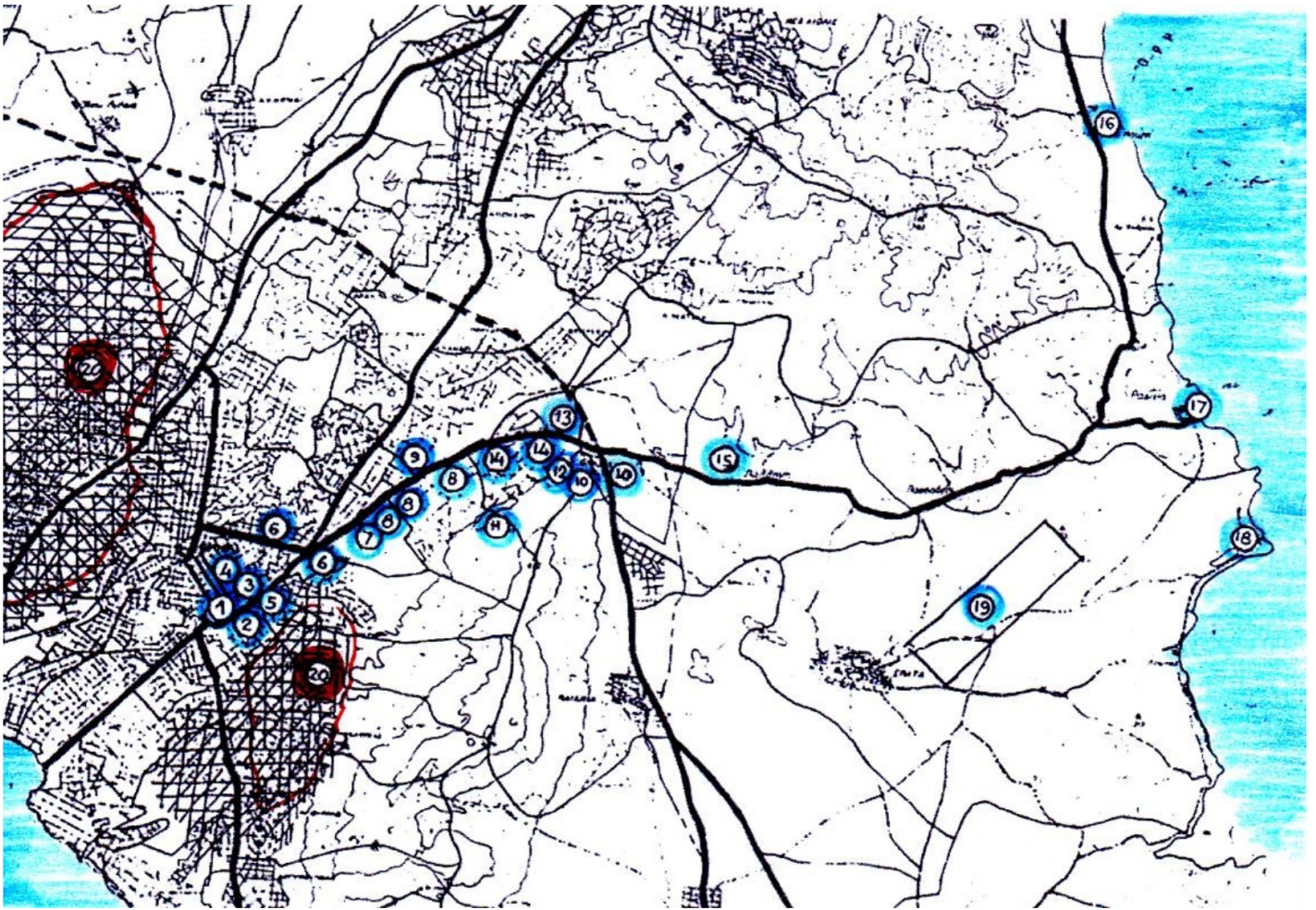
Στη συνέχεια ο χώρος περιλαμβάνει μια σειρά βασικές στρατιωτικές και αστυνομικές εγκαταστάσεις, οι οποίες είναι συγκεντρωμένες επί της Βασιλίσσης Σοφίας και της προέκτασής της, της Λεωφόρου Μεσογείων, και η επιλογή δεν ήταν τυχαία. Οι λεωφόροι αυτές είναι (όπως η Λ. Συγγρού το 1944) πλατείς και δεν κλείνουν με οδοφράγματα, άλλωστε διασχίζουν μεσοαστικές και μεγαλοαστικές περιοχές. Το μόνο πρόβλημά τους ήταν ο εξωτερικός ανεφοδιασμός, δεδομένου ότι το λιμάνι του Πειραιά περιβάλλεται από λαϊκές συνοικίες, το αεροδρόμιο του Ελληνικού εν μέρει επίσης, ενώ το αεροδρόμιο του Τατοΐου και της Ελευσίνας είναι εκτός της περιοχής. Έτσι, η διέξοδος επικοινωνίας μπορούσε να αναζητηθεί στην Ανατολική Αττική, που ήταν ακόμη άκτιστη περιοχή. Ήδη από το 1945, ο αμερικανικός παράγων σχεδίαζε αεροδρόμιο στα Μεσόγεια⁸³, παράλληλα με την κατασκευή τού τότε ονομαζόμενου «δρόμου του ΝΑΤΟ», μια και αυτός είχε σχεδιαστεί και χρηματοδοτηθεί αρχικά από το ΝΑΤΟ. Πρόκειται για αρτηρία που σχεδίασε ο Δοξιάδης το 1947 στην πρότασή του για το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών, και η οποία δεν είναι παρά η σημερινή Αττική Οδός. Τμήμα της λεωφόρου αυτής είχε κατασκευαστεί στο Θριάσιο πριν την Αττική Οδό και μάλιστα φέρει το όνομα «λεωφόρος του ΝΑΤΟ» (λίγο νοτιότερα από την Αττική Οδό)!!!

67. Η παλιά χάραξη (τέλη δεκαετίας του '50) της Λεωφόρου του ΝΑΤΟ διέρχεται επάνω από το αεροδρόμιο Ελευσίνης⁸⁴, λίγο βορειότερα από τα όρια του Ασπρόπυργου και καταλήγει στο Καματερό όπου συνεχίζει προς τον Σταυρό (η γνωστή ονομασία του ήταν «Λεωφόρος Σταυρού-Ελευσίνης, όμως στον Ασπρόπυργο έχει και σήμερα επίσημα την ονομασία «Λεωφόρος ΝΑΤΟ»). Βορειότερα με διακεκομμένη γραμμή, η σημερινή χάραξη ως «Αττική Οδός».

Τελικά φαίνεται ότι, όχι τυχαία, ο άξονας οδού Β. Σοφίας-Λεωφόρου Μεσογείων αποτέλεσε τον άξονα Εξουσίας και ταυτόχρονα και διαφυγής-ανεφοδιασμού των Αθηνών, μια και επ' αυτού είναι όλες οι αστυνομικές και στρατιωτικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, οι πρεσβείες και κορυφαία δημόσια κτήρια, και βέβαια στο τέλος του άξονα υπάρχει το αεροδρόμιο Σπάτων, το λιμάνι της Ραφήνας και (τότε) η Αμερικανική Βάση Νέας Μάκρης, ενώ στην πορεία του είναι σχεδιασμένο και κατασκευασμένο το γνωστό ΣΔΑΜ.

«...Η κατασκευή του ΣΔΑΜ άρχισε το 1955. Αρχικά είχε σχεδιαστεί ώστε να αποτελέσει το Πολεμικό Στρατηγείο και το Κέντρο Συνεννόησης του ΓΕΝ. Αργότερα περιλήφθηκαν στο έργο ευκολίες για την εξυπηρέτηση του ΝΑΤΟ υπό την τότε ιδιότητα του Α/ΓΕΝ ως COMEDEAST..... Το Στρατηγείο Διοίκησης Ανατολικής Μεσογείου (ΣΔΑΜ) είναι ένα Πολεμικό Στρατηγείο που καλύπτει τις απαιτήσεις Διεύθυνσης και Ελέγχου των Ναυτικών Επιχειρήσεων του Πολεμικού Ναυτικού στην Ανατολική Μεσόγειο, υποστηρίζοντας επικοινωνιακά τις επιχειρήσεις του σε όλες τις περιοχές εθνικής ευθύνης...»⁸⁵ Είναι κατασκευασμένο έτσι ώστε να επιβιώνει σε συνθήκες βιοχημικού και πυρηνικού πολέμου⁸⁶.

68. «Χώροι Εξουσίας» στην Αθήνα του 1974

1. Κοινοβούλιο 2. Προεδρικό Μέγαρο 3. Πρεσβεία ΗΠΑ 4. Κολωνάκι 5. Χίλτον 6. Γενική Ασφάλεια 7. στρατόπεδο Γουδή 8. Στρατιωτικά Νοσοκομεία 9. Πεντάγωνο 10. ΣΔΑΜ 11. οικισμός στρατιωτικών «Παπάγου» 12. Αμερικανικό Κολλέγιο Θηλέων 13. Σχολείο Αμερικανικής Κοινότητας 14. Τηλεόραση-Ραδιοφωνία 15. Ασύρματος Χαρβατίου 16. αμερικανική Βάση Ν.Μάκρης 17. Λιμάνι Ραφήνας 18. Βελανιδέζα 19. αεροδρόμιο Σπάτων 20. εργατικές συνοικίες⁸⁴

68. «Χώροι Εξουσίας» στην Αθήνα του 1974 | 1. Κοινοβούλιο 2. Προεδρικό Μέγαρο 3. Πρεσβεία ΗΠΑ 4. Κολωνάκι 5. Χίλτον 6. Γενική Ασφάλεια 7. Στρατόπεδο Γουδή 8. Στρατιωτικά Νοσοκομεία 9. Πεντάγωνο 10. ΣΔΑΜ 11. Οικισμός στρατιωτικών «Παπάγου» 12. Αμερικανικό Κολλέγιο Θηλέων 13. Σχολείο Αμερικανικής Κοινότητας 14. Τηλεόραση-Ραδιοφωνία 15. Ασύρματος Χαρβατίου 16. Αμερικανική Βάση Ν. Μάκρης 17. Λιμάνι Ραφήνας 18. Βελανιδέζα 19. Αεροδρόμιο Σπάτων 20. Εργατικές συνοικίες⁸⁷

69. Στρατιωτική Διοίκηση Ανατολικής Μεσογείου (ΣΔΑΜ) στον Άγιο Γιάννη τον Κυνηγό⁸⁸ (Αγία Παρασκευή) 70. ΣΔΑΜ, οι υπόγειοι χώροι του Επικοινωνιακού Κέντρου (πηγή: ιστοσελίδα της ΣΔΑΜ)⁸⁹

Ακόμη, θα πρέπει να σημειωθεί η σχέση της Αττικής οδού, παλαιότερα «Λεωφόρου του ΝΑΤΟ», με μια σειρά κρίσιμων θέσεων στο Λεκανοπέδιο: συνδέει το αεροδρόμιο της Ελευσίνας (ιδρύθηκε το 1946 και αναβαθμίστηκε με το όνομα «112 Πτέρυγα Μάχης» το 1953, εποχή του πολέμου της Κορέας), το αεροδρόμιο Τατοΐου (μέσω οδού Δεκελείας) το οποίο ιδρύθηκε το 1918 (μάλλον ως βασιλικό αεροδρόμιο σε σχέση με τα ανάκτορα Τατοΐου), περιβάλλει το Λεκανοπέδιο από Βορρά και καταλήγει στον «άξονα Εξουσίας» Β. Σοφίας-Μεσογείων που είδαμε.

Μερικά παράπλευρα για τη Νομοθεσία.

Φυσικά, δεν θα είναι και ανεπηρέαστη η Νομοθεσία, μια και αυτή είναι μέσο ή κανόνας για την καθημερινή διαβίωση. Πολλοί νόμοι για την «ασφάλεια» που εκδόθηκαν από τη δικτατορία του Μεταξά, εξακολουθούν να ισχύουν και να εφαρμόζονται και σήμερα. Συμπληρωματικά όμως, και κυρίως πριν το 2004 με αφορμή (ή πρόσχημα) τους Ολυμπιακούς Αγώνες, εκδόθηκε σειρά «τρομονόμων» για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, με διατάξεις που στην πράξη ακυρώθηκαν, όπως η υποχρέωση για κάθε συγκέντρωση πάνω από μερικών δεκάδων ατόμων ή και απεργία να προαναγγέλεται στις αστυνομικές Αρχές, και άλλα παρόμοια. Είναι γεγονός ότι κατά συρροήν οι δικαστικές αρχές κρίνουν συνεχώς ως «παράνομες και καταχρηστικές» απεργιακές κινητοποιήσεις, επειδή δεν προαναγγέθηκαν και ως εκ τούτου δεν αδειοδοτήθηκαν. Τελικά πνίγηκε στην ...παρανομία ο Νόμος και σχεδόν ακυρώθηκε στην πράξη.

Σημαντικές πλευρές της Εξουσίας, ανεξάρτητες από τον αστικό χώρο.

Κλείνοντας, θα πρέπει να σημειώσουμε απλά την ύπαρξη δομών που δρουν ως Εξουσία διαφόρων επιπέδων - συνήθως ανωτάτων-, που όμως δεν έχουν σχέση με τον αστικό χώρο, και φυσικά αποτελούν ένα κεφάλαιο πολύ σημαντικό αλλά εκτός της παρούσας μελέτης, είναι καλό όμως για λόγους πληρότητας απλά να

αναφερθεί, και φυσικά η διερεύνησή του αφορά άλλες ειδικότητες πέρα από την Πολεοδομία, όπως πολιτικούς, ιστορικούς, δημοσιολόγους κ.α., που ήδη έχουν γράψει εκτενείς μελέτες στον Διεθνή Χώρο.

Οι δομές αυτές είναι εκείνες των Μυστικών Υπηρεσιών κάθε Κράτους, οι οποίες είναι υπεύθυνες για μια σειρά δραστηριοτήτων που έχουν άμεση σχέση με την Εξουσία, όπως οι παρακολουθήσεις των επικοινωνιών, οργάνωση ταραχών και «τρομοκρατικών» ενεργειών, πολιτικές και οικονομικές δολοφονίες, διείσδυση σε οργανώσεις με διάφορους σκοπούς, ή ίδρυση προβοκατόρικων τάχα «επαναστατικών οργανώσεων» και άλλα πολλά και γνωστά. Δειγματοληπτικά αναφέρονται οι επιχειρήσεις «κόκκινη προβιά», «επιχείρηση Gladio» και άλλες παρόμοιες, αναφορές στις οποίες υπάρχουν πολλές στο διαδίκτυο σχετικά με τη δράση τους⁹⁰.

21ος αιώνας, χρήση του Εθνικού Στρατού για εσωτερική καταστολή

Η χρήση του Εθνικού Στρατού για εσωτερική καταστολή με πρόσχημα την «τρομοκρατία», έχει ήδη ξεκινήσει από τις αρχές του 2002, με μια άσκηση στη Βέροια του Β' Σώματος Στρατού, όπου το σενάριο της άσκησης εκτυλισσόταν σε αστικό χώρο, με τις ανάλογες ενέργειες⁹¹.

Τον Ιούνιο του 2003 δημοσιεύεται το κείμενο της ΕΕ «Μια ασφαλής Ευρώπη σ' έναν καλύτερο Κόσμο», που αποφασίστηκε στη Σύνοδο κορυφής της Χαλκιδικής. Το κείμενο αυτό θα πρέπει να ιδωθεί ως συνέχεια της απόφασης της ΕΕ του 1997, που αναφέρθηκε πιο πάνω⁹².

Τον Ιούλιο του ίδιου έτους αποκαλύπτεται ότι με αφορμή την Ολυμπιάδα του 2004, «συγκροτείται στρατιωτικός μηχανισμός εσωτερικής ασφάλειας» από το ΓΕΣ, και ανάμεσα στα καθήκοντα των μονάδων του είναι η αντιμετώπιση «ατάκτων ομάδων αμάχων πολιτών»⁹³.

Η χρήση του στρατού ήταν πάντα η τελευταία κίνηση της Εξουσίας να αντιμετωπίσει εσωτερικές αναταραχές, αν και παλιότερα αποφευγόταν η χρήση ομοεθνών στρατευμάτων όπως είδαμε, και στα πολυεθνικά κράτη (αυстро-ουγγρική αυτοκρατορία κλπ) μετακινούσαν στρατεύματα από τη μία εθνότητα στην άλλη, ή απλά δέχονταν βοήθεια από άλλα κράτη.

Συμπεράσματα. Ο ρόλος του χώρου και ο ρόλος των πολιτικών πλαισίων.

Μετά από όλα αυτά, νομίζω ότι είναι σαφές πως οι εξεγέρσεις, συνήθως πρόσκαιρες και χωρίς ταξικό ορίζοντα ή βαθύτερες με καθαρό τον ταξικό στόχο τους, είτε το θέλουμε είτε όχι, αποτελούν τελικά συστατικό στοιχείο της καθημερινής κοινωνικής πραγματικότητας, και ακόμη έχουν άμεση αλλά ιδιότυπη σχέση με τον χώρο της πόλης.

Στις περιπτώσεις της καθημερινότητας, οι δυνάμεις καταστολής αναπροσαρμόζουν τις τακτικές τους ανάλογα με την περίπτωση, συνήθως αποκλείοντας τις «θερμές» περιοχές. Παλιότερα (Κατοχή αλλά και δεκαετία του '60) οι διαμαρτυρόμενοι πολίτες είχαν συγκεκριμένες τακτικές για να συγκροτήσουν π.χ. μια διαδήλωση που είχε απαγορευτεί: περιδιάβαζαν τάχα αδιάφοροι στη συγκεκριμένη περιοχή και κατά ομάδες είχαν συγκεκριμένη θέση, καθορισμένη από την Οργάνωση (π.χ. το ΕΑΜ στην Κατοχή ή την ΕΦΕΕ ή τις εργατικές ομοσπονδίες π.χ. των οικοδόμων στη δεκαετία του '60), και κάποια στιγμή δινόταν το σύνθημα και η αδιάφορη αλλά πυκνή πλέον μάζα των πολιτών συγκροτούσε τη διαδήλωση αιφνιδιάζοντας την αστυνομία. Πολλές φορές, όταν το είχε πάρει έγκαιρα είδηση η αστυνομία, άλλαζε η «εντολή» και στόμα με στόμα ειδοποιούνταν ο κόσμος για αλλαγή του τόπου εκκίνησης, π.χ. από την Πανεπιστημιακή Λέσχη στην Πλατεία Κοτζιά, όπου μόλις ήταν αρκετή εκεί η «πύκνωση» ξέσπαγε η διαδήλωση⁹⁴.

Στην Κατοχή, στις μεγάλες διαδηλώσεις κατά της «πολιτικής επιστράτευσης» (στράτευση εργατών για τα εργοστάσια της Γερμανίας) στις 24 Φεβρουαρίου και 5 Μαρτίου του 1943, ομάδες του ΕΑΜ συγκροτούσαν τέτοιους πόλους συγκέντρωσης στις παρυφές του Κέντρου κατά συνοικία προέλευσης, και ξαφνικά δημιουργούνταν οι μικρές διαδηλώσεις που ταχύτατα συγκλίνουν στην Πανεπιστημίου στα Προπύλαια. Στις διαδηλώσεις αυτές μετείχαν 100.000 και 200.000 κόσμος, και έτσι ματαιώθηκε η πολιτική επιστράτευση για την Ελλάδα.

71. Μάρτης 1943, Πλατεία Συντάγματος. Επέλαση έφιππων Ιταλών καραμπινιέρων για να διαλύσουν την «παράνομη» διαδήλωση κατά της Επιστράτευσης⁹⁵.

72. Πολυτεχνείο 2022. Έχει πάρει άδεια η πορεία ή είναι «παράνομη και καταχρηστική»;!!! Πάντως οι «επικίνδυνοι χώροι» προστατεύονται (ή αποκλείονται) με τις κλούβες της Αστυνομίας⁹⁶.

Σήμερα, η Αστυνομία, για να έχει το κεφάλι της ήσυχο, απλά αποκλείει με ισχυρά μέσα την επίμαχη περιοχή.

Βέβαια σε περιπτώσεις καθεστωτικής εξέγερσης τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά, και εδώ παίζει μεγάλο ρόλο η ωριμότητα για τέτοιου είδους εξέγερση και το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο, καθώς και η απαραίτητη καθαρά στρατιωτική οργάνωση των εξεγερμένων. Είδαμε τα παραδείγματα του Παρισιού του 1830, της Κομμούνας του 1871, της Αγίας Πετρούπολης του 1917 και της Αθήνας του 1944.

Τελικά, έτσι κι αλλιώς ο αστικός χώρος παίζει τον ρόλο του, αλλά τον καθοριστικό ρόλο τον έχει το κοινωνικό, πολιτικό και στρατιωτικό πλαίσιο, απλά οι ενέργειες (και από τις δύο πλευρές) προσαρμόζονται στον συγκεκριμένο χώρο ανάλογα με τους στόχους της η κάθε πλευρά.

Γενικά τελικά συμπεράσματα

1. Η καταστολή είναι συστημικό και όχι απλό πολιτικό θέμα:

- **Οι αποφάσεις δεν αναιρούνται με την εναλλαγή κυβερνήσεων**
- **Η θωράκιση των δυνάμεων καταστολής (Νομοθεσία, υλικός εξοπλισμός, εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης των σωμάτων Ασφαλείας κλπ) πραγματοποιείται επίσης ανεξάρτητα από τις εναλλασσόμενες κυβερνήσεις**
- **Καθεστώτα ή κυβερνήσεις που είναι σε αποσύνθεση εντείνουν τις κατασταλτικές διαδικασίες**

2. Η επιτυχία ή αποτυχία ενός Κοινωνικού Κινήματος εξαρτάται από συγκεκριμένους παράγοντες:

- **Η καταπιεζόμενη Τάξη να έχει κατανοήσει την αναγκαιότητα της ανατροπής και να είναι ώριμη για τη σύγκρουση**
- **Η κυρίαρχη Τάξη να είναι σε μεγάλο βαθμό σε αποσύνθεση και ανίκανη πλέον να διαχειριστεί την Εξουσία**
- **Να μην υπάρχει σημαντική δυνατότητα ξένης επέμβασης**
- **Να υπάρχει γερή και σωστή καθοδήγηση από την πολιτική ηγεσία των καταπιεζομένων (οργάνωση, ηγέτες κλπ)**
- **Να έχουν πεισθεί οι «μεσαίοι» (μικροαστοί, αγρότες, χειροτέχνες, ανάλογα με την Εποχή, αρχαιότητα, Μεσαίωνα, καπιταλιστική εποχή) να έρθουν τελικά με το μέρος της επανάστασης**
- **Να έχουν τεθεί σαφώς οι στόχοι της επανάστασης ώστε στη διάρκειά της να υπάρχει συγκέντρωση των δυνάμεων και ενεργειών στον στόχο χωρίς παλινωδίες και παρεκκλίσεις**

Για τους παραπάνω λόγους, πέτυχαν ή απέτυχαν τα διάφορα Κοινωνικά Κινήματα σε όλη την διάρκεια της Ιστορίας:

- **Στη στάση του Νίκα δεν μπορούσε ιστορικά εκείνη την εποχή να υπάρξει στόχος ανατροπής, και οι στασιαστές επιδόθηκαν σε ληλεσίες. Παράλληλα δεν εφόρμησαν στο Ιερόν Παλάτιον, και δεν είχαν σωστή Ηγεσία.**
- **Στα 1830 στο Παρίσι δεν ήταν ώριμος ο στόχος για μεγάλες ανατροπές.**
- **Στα 1848 σε όλη την Ευρώπη μόλις άρχιζε η αμφισβήτηση του Καπιταλισμού ως Συστήματος και οι εξεγέρσεις είχαν στόχο την απάλειψη των τελευταίων υπολειμμάτων της φεουδαρχίας.**
- **Το 1870 στην Κομμούνα των Παρισίων, ο στόχος ήταν σαφής και ανατρεπτικός, όμως η ηγεσία της Κομμούνας είχε πολιτικές και στρατιωτικές παλινωδίες και υποχωρήσεις που έδωσαν τον χρόνο στην Εξουσία να ανασυνταχθεί, να λάβει ξένη βοήθεια και να συντρίψει την Κομμούνα.**
- **Το 1906 στη μεγάλη διαδήλωση στην Αγία Πετρούπολη, ο στόχος ήταν «να ικετεύσουν τον**

Τσάρο», δεν είχαν ηγεσία, και η Εξουσία ήταν ιδιαίτερα ισχυρή και σκληρή.

- Το 1917 ίσχυαν όλες οι προϋποθέσεις: καθαρός κοινωνικός στόχος, άριστη στρατιωτική οργάνωση και καθαρός στρατιωτικός στόχος, ωριμότητα των εξεγερμένων με άριστη ηγεσία και αποσύνθεση της Εξουσίας και ανατράπηκε το Κοινωνικό Καθεστώς.
- Το 1944 στην Αθήνα, δεν υπήρχε σαφής στόχος κατάληψης της Εξουσίας (όπως είπε ο Χ. Φλωράκης «είχαμε την Εξουσία και σας την δώκαμε»), δεν εφαρμόστηκε από την αρχή σωστό και συνεπές στρατιωτικό σχέδιο, πολιτικά η συμπεριφορά του ΕΑΜ ήταν αμφιταλαντευόμενη και παράλληλα ο αντίπαλος αν και αρχικά ήταν σε αποσύνθεση, είχε αμέριστη βοήθεια από ξένα στρατεύματα, και η διεθνής πολιτική υποστήριξη ήταν αρνητική...

Αντίθετα, στη Γιουγκοσλαβία την ίδια εποχή, αν και δεν υπήρχε διεθνής υποστήριξη, ο Τίτο είχε στόχο την κατάληψη της Εξουσίας και τον πραγματοποίησε, σταθερά, χωρίς παλιωδίες, δισταγμούς ή συμβιβασμούς.

¹ Fr. Engels, Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία (1845), ελλ. μτφρ. Σελ. 67

² Β.Ι.Λένιν, Άπαντα, ελλ. έκδ. τ.23 σελ. 342. βλ. ειδικότερη ανάλυση στο Γ. Σαρηγιάννης Εισαγωγή στην ιστορία και θεωρία της πόλης, Αθήνα 1985 σελ. 27 κ.εφ.

³ der Germanen verträgt die Grosstadt nicht στο Α. Bartels, Der Siegpriis - Westrussland deutsh. Weimar 1914 (το βραβείο της Νίκης: η δυτική Ρωσία γερμανική)

⁴ Η.Φ.Κ. Günther, Verstädterung. Ihre Gefahr für Volk und Staat. Leipzig und Berlin 1934 (Αστικοποίηση, οι κίνδυνοί της για τον Λαό και το Κράτος), για τα παραπάνω, βλ. ειδικότερη ανάλυση στο Γ. Σαρηγιάννης «Η έννοια της πόλης στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη και η συνέχιση των πλατωνικών αντιλήψεων στους ουτοπιστές του 19ου αιώνα και ορισμένους πολεοδόμους του Μεσοπολέμου» στον τόμο Λαμψηδών στη μνήμη Ντούλας Μουρίκη Αθήνα 2003 (τόμος ΙΙ σελ. 695-710).

⁵ Κ. Μαρξ-Φ. Ενγκελς, Γερμανική Ιδεολογία τ.1ος σελ. 95

⁶ Για το θέμα αυτό έχουν αναφερθεί σε πολλά κείμενά τους οι κλασικοί του Μαρξισμού αλλά και νεότεροί τους όπως ο Λ. Τρότσκι (στον Πρόλογο του βιβλίου η Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης, Τα πέντε χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς, στο «τι είναι επαναστατική κατάσταση», ο Λένιν (η Πρωτομαγιά του επαναστατικού προλεταριάτου, η χρεοκοπία της ΙΙ Διεθνούς, ο βασικός νόμος της επανάστασης στο «Αριστερισμός, παιδική ασθένεια..») κ.α. βλ. ακόμη και τη συλλογή κειμένων από τον Θ. Μαρακή «ο Λένιν και ο Τρότσκι για την επαναστατική κατάσταση» στον ιστότοπο e la liberta.gr (ανάρτ. 15.12.2015, επίσκ. 15.11.2022).

⁷ Ιδιαίτερη ανάλυση των κοινωνικών αιτίων και της πορείας της Στάσης του Νίκα, βλ. στον Τηλέμαχο Λουγγή, Επισκόπηση της Βυζαντινής Ιστορίας, τ.Α. Αθήνα 1989 σελ. 98 κ.εφ. και του ίδιου, Σύντομη Ιστορία της Βυζαντινής Κοινωνίας, Αθήνα 2018 σελ.92 κ.εφ. Γενικά για τις εξεγέρσεις στο Βυζάντιο βλ. το συλλογικό τεύχος της Ε-Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας Λαϊκές εξεγέρσεις στο Βυζάντιο, Αθήνα 2011.

⁸ Σχέδιο του R. Ousterhout, αναφορά στο Α. Guillou La Civilisation Byzantine, Paris 1974

⁹ Περισσότερα στο Γ. Σαρηγιάννης, Η Βυζαντινή Πόλη, πόλη και πολεοδομία στο Βυζάντιο, Αθήνα 2018, σελ 277 κ.εφ. όπου και σχετική βιβλιογραφία.

¹⁰ Σχέδιο του συγγρ.

¹¹ Τηλ. Λουγγής Επισκόπηση... οπ.παρ. σελ. 104

¹² Σχέδιο στο Leon Homo, Rome Imperial et l' Urbanisme dans l'antiquité, Paris 1951 et 1971, σελ.150

¹³ Βλ. λεπτομέρειες στο Ιωάννης Καποδίστριας, υπόμνημα στον Τσάρο Νικόλαο του Α. με τίτλο «Aperçu de

ma carrière publique depuis 1798 jusqu' à 1822» μεταφρασμένο στα ελληνικά ως Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, μτφρ. Μιχ. Θ. Λάσκαρις, Αθήναι 1940, β. έκδοση Αθήναι 1968.

¹⁴ Χάρτης από το διαδίκτυο, λ. Europe _1848_map_png. (επίσκ. 17.11.2022)

¹⁵ Εικόνες από την Παγκόσμια Ιστορία της Ακαδημίας... οπ.παρ.

¹⁶ Παγκόσμια Ιστορία...οπ.παρ.

¹⁷ Σχέδ. του συγγρ., επεξεργασία χάρτη από καρτ-ποσταλ της εποχής, από το «1848, das tolle Jahr», Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien, 1998

¹⁸ Εικόνες από καρτ-ποστάλ της εποχής από το «1848, das tolle Jahr..»

¹⁹ Εικόνες από καρτ-ποστάλ.... οπ.παρ.

²⁰ Εικ. από διαδίκτυο

²¹ Εικονογράφηση από τους «Αθλίους» του Βίκτορος Ουγκώ.

²² Σχέδια του R.Wurzer, Anlass, Ziele, Durchführung und Verwirklichung von städtebaulichen Planungen im 19.Jahrhundert, Berichte zur Raumforschung und Raumplanung τεύχ. 6/1976 σελ.3 κ.εφ.

²³ οπ.παρ.

²⁴ Σχέδιο από το Dr. Werner Hegemann, der Städtebau nach der Ergebnissen der Städtebauausstellungen in Berlin und Düsseldorf 1910-1912 τόμ. II, Berlin 1911

²⁵ Επίσημος τίτλος: «chef du pouvoir exécutif de la République en attendant qu'il soit statué sur les institutions de la France»

²⁶ Φρ. Ενγκελς, Εισαγωγή (1895) στο έργο του Μαρξ «Οι ταξικοί αγώνες στην Γαλλία ...» (1850) στο Διαλεχτά έργα, τ.1ος σελ. 142 κ.εφ.

²⁷ Οπ.παρ.

²⁸ Οπ.παρ.

²⁹ Οπ.παρ. 142

³⁰ Οπ.παρ. 143

³¹ Σχ. του συγγρ. (επεξεργασία χάρτη από την Παγκόσμια Ιστορία της Ακ.Επιστημών της ΕΣΣΔ, τ. Ζ1 σελ. 56)

³² Και οι οκτώ λιθογραφίες από το les Grands Dossiers de L'Illustration, La Commune. Ανατύπωση Paris 1995

³³ Σχ. του συγγρ. επεξεργασία χάρτη από τη Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, τ.31, λ.Σοβ.Ενωση)

³⁴ Σχ. του συγγρ. επεξεργασία χάρτη από τη Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, τ.31, λ.Σοβ.Ενωση)

³⁵ ΚΚΕ Επίσημα Κείμενα τ.5ος, σελ. 402

³⁶ ΚΚΕ Επίσημα Κείμενα, οπ.παρ. 144,

³⁷ ΚΚΕ Επίσημα Κείμενα τ.5ος, σελ. 402 κ.εφ.

³⁸ Γιάννης Ιωαννίδης, Αναμνήσεις, Αθήνα 1979 σελ. 250-251, ακόμη Β. Κόντης, Η αγγλοαμερικανική πολιτική και το ελληνικό πρόβλημα 1945-1949, Θεσσαλονίκη 1984 σελ. 30-31

³⁹ Με ανακοίνωση του Πρακτορείου Ελεύθερη Ελλάδα της 26ης Αυγούστου 1944 διαψεύδεται ότι η απόφαση της ΠΕΕΑ του ΕΑΜ και του ΚΚΕ να συμμετάσχουν στην Κυβέρνηση Παπανδρέου πάρθηκε έπειτα από πιέσεις της σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής.

⁴⁰ Τεχεράνη, Γιάλτα, Πότσταμ, ντοκουμέντα. Αθήνα 1982

⁴¹ Τεχεράνη...οπ.παρ.

⁴² Προφανώς έχουν γραφτεί πάρα πολλά για την περίοδο αυτή, βασικά και κύρια είναι οι καταγραφές των γεγονότων (και όχι ακόμη οι ερμηνείες τους), για τον σκοπό αυτόν μπορεί κανείς να δει τα βιβλία των πρωταγωνιστών εκείνης της εποχής, όπως του Σπύρου Κωτσάκη (Νέστορα) «Δεκέμβρης του 1944 στην Αθήνα» Αθήνα 1986, Νίκανδρου Κεπέση, «ο Δεκέμβρης του 1944» Αθήνα 1979, Γιάννης Ιωαννίδης «Αναμνήσεις» Αθήνα 1979, «ΚΚΕ: Επίσημα Κείμενα», ο τόμος 5 (περίοδος 1940-1945), Η «Έκθεση Σιάντου για τα Δεκεμβριανά», Αθήνα 1986, και από την άλλη πλευρά, Θ. Τσακαλώτος, «Δεκέμβριος 1944, η μάχη των Αθηνών», Αθήνα 1969. Ακόμη, την πολύ καλή φοιτητική εργασία Θ. Βλαστός-Π. Τουρνακιώτης, «Πολεοδομία και Δημόσια Τάξη, Αθήνα Οχυρωμένη Πόλη», Αθήνα 1977, δημοσιεύθηκε αργότερα ανώνυμα στο Text, Ιούνιος 2002, δυστυχώς χωρίς την εικονογράφηση.

⁴³ Φ. Ενγκελς, Εισαγωγή στο έργο του Μαρξ «οι ταξικοί αγώνες στην Γαλλία...» που αναφέρθηκε στο κεφάλαιο για το 1848.

⁴⁴ Διαδίκτυο «Έλληνες σε ξένα cockpit»

⁴⁵ Dimitri Kessel, Ελλάδα του '44, Αθήνα 1994

⁴⁶ Dimitri Kessel, οπ.παρ.

⁴⁷ War Office, 1944. Πρόκειται για τον χάρτη του Κ. Μπίρη του Μεσοπολέμου, μεταφρασμένο και συμπληρωμένο όμως με πλήθος στοιχείων, όπως δημόσια κτήρια, οδικούς άξονες κλπ. και τυπωμένο στο Λονδίνο, πιθανόν στις αρχές του 1944, σίγουρα πριν τον Δεκέμβρη, όταν ο Σκόμπυ μελετούσε την προαποφασισμένη από τους Βρετανούς κατάσταση (εξέγερση-καταστολή).

⁴⁸ Πολεοδομία και Επανάσταση, άρθρο του «Ιού της Ελευθεροτυπίας» (Τ. Κωστόπουλος, Δ. Τρίμης, Δ. Ψαρράς), Ελευθεροτυπία 1.12.1991

⁴⁹ Dim.Kessel: «Ελλάδα του '44», Αθήνα 1994

⁵⁰ Dim.Kessel: «Ελλάδα του '44», οπ.παρ.

⁵¹ War Office, Γραφείο Πολέμου του Φεβρουαρίου 1944.

⁵² Αναφορά αεροπορικών επιχειρήσεων 10 Δεκ. 1944 διαδίκτυο, «στρατηγείο αρκφορς»

⁵³ Σχ. του συγγρ.

⁵⁴ Σχ. του συγγρ

⁵⁵ Διαδίκτυο λ. Δεκεμβριανά

⁵⁶ Από το αρχείο Κώστα Η. Μπίρη, το σημείωμα αυτό δωρήθηκε στο Αρχείο ΚΚΕ

⁵⁷ Σχ. του συγγρ.

⁵⁸ Οι χάρτες σχεδιάστηκαν με βάση τις αναφορές ηγετικών στελεχών του ΕΛΑΣ και του ΚΚΕ που αναφέρθηκαν, όπου αναλύονται ειδικότερες κινήσεις των Βρετανών, από αναφορές Ελλήνων στρατιωτικών συνεργατών τους, χωρίς να αλλάζουν οι εκτιμήσεις και περιγραφές των προηγούμενων. Συμπληρωματικά, «οι ανατολικές συνοικίες τον Δεκέμβρη του 1944», έκδοση της 6ης Αχτίδας της ΚΟΑ, 1945, «Δεκέμβρης '44, οι μάχες στις γειτονιές της Αθήνας» (συλλογικό), έκδοση Ελευθεροτυπίας, Ε-Ιστορικά, Αθήνα 2010 (με πολλές

φωτογραφίες και υλικό της εποχής και επίσημους χάρτες επιχειρήσεων από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού), επίσης, ιδιαίτερα στο Μενέλαος Χαραλαμπίδης, «Δεκεμβριανά 1944 η Μάχη της Αθήνας», Αθήνα 2014 (με πάρα πολλούς χάρτες επιχειρήσεων και μαχών και πλούσιο υλικό), ακόμη, «Δεκέμβρης 1944, κρίσιμη ταξική σύγκρουση» (συλλογικό). Αθήνα 2014, και φυσικά τα συγγράμματα Νίκανδρου Κεπέση, «Ο Δεκέμβρης του 1944» Αθήνα 1994, του Σπύρου Κωτσάκη «Δεκέμβρης 1944 στην Αθήνα», Αθήνα 1986, Ορέστη Μακρή «ο ΕΛΑΣ της Αθήνας», Αθήνα 1985 επίσης με πολλούς χάρτες επιχειρήσεων κ.α.

⁵⁹ Από το «Δεκέμβρης '44 οι μάχες στις γειτονιές της Αθήνας» Ε-Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας, Δεκ. 2010

⁶⁰ Διαδίκτυο λ. Βάσω Κατράκη

⁶¹ «Ο Ιός» της Ελευθεροτυπίας, αφιέρωμα «πολεοδομία και επανάσταση» 1.12.1991. Ακόμη, Γ. Σαρηγιάννης «καταστολή και πολεοδομία στην ελληνική πόλη του 21ου αιώνα» στο "Πόλη και χώρος από τον 20ό στον 21ο αιώνα", τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Α. Αραβαντινό, Αθήνα 2004 σελ. 447-479, όπου και αναλυτική βιβλιογραφία.

⁶² Τ. Κωστόπουλος, Δ. Τρίμης, Δ. Ψαρράς «Πολεοδομία και Επανάσταση» Ελευθεροτυπία 1.12.1991

⁶³ Ελευθεροτυπία 15 Απρ. 2003

⁶⁴ Ελευθεροτυπία 15.6.1998

⁶⁵ Αθηναϊκός τύπος της εποχής, φωτογραφία Τατιάνα Μπόλαρη, eyrokinissi. Διαδίκτυο, επίσκ. 20.11.2022

⁶⁶ Wiedereroberung der Strasse? R.de Jong στο "die Strasse, Form des Zusammenlebens" Dusseldorf, Nurnberg, Wien 1970

⁶⁷ Διαδίκτυο, Paris, Mai 1968. επίσκ. 20.11.2022

⁶⁸ οπ.παρ.

⁶⁹ Συνήθης εικόνα σε κάθε περίπτωση, υποδοχή του Κλίντον, και σε άλλες περιπτώσεις ανεπιθύμητων πορειών προς την Αμερικανική Πρεσβεία, ή συνταξιούχων προς το Προεδρικό Μέγαρο κ.α.

⁷⁰ Γ. Σαρηγιάννης, «διαδηλώσεις του '60 και μετά, «θεωρία» και πρακτική», Documento 7.8.2022

⁷¹ Ελευθεροτυπία 11.2.2007

⁷² Ελευθεροτυπία 21.1.2007

⁷³ Ανακοίνωση της Επιτροπής «προς ένα πρόγραμμα για το αστικό περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Βρυξέλλες, 06.05.1997 COM (97) 197 Τελικό.

⁷⁴ Ανάλυση από τις «Σημειώσεις προπτυχιακών μαθημάτων» Γ. Σαρηγιάννης, «η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον και τις πόλεις», σημειώσεις προπτυχιακών, Αθήνα 2003. Οι σελίδες αναφέρονται στην παραπάνω «Ανακοίνωση της Επιτροπής».

⁷⁵ Γ. Σαρηγιάννης, «η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον και τις πόλεις», οπ.παρ.

⁷⁶ οπ.παρ.

⁷⁷ οπ.παρ.

⁷⁸ οπ.παρ.

⁷⁹ Ελευθεροτυπία 8.11.2003, αλλά και σε όλον τον Αθηναϊκό Τύπο εκείνων των ημερών

⁸⁰ Αθηναϊκός τύπος εκείνων των ημερών

⁸¹ Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 11.3.2001

⁸² Ο χάρτης από το «Η προσέγγιση της αστικοποίησης μέσα από την λογοτεχνική βιβλιογραφία» στα Τεχνικά Χρονικά τεύχος 3/1978, σελ. 91-112. Ο χάρτης σχεδιάστηκε με βάση το διήγημα «εντός των τειχών» του Β. Βασιλικού στο βιβλίο του «Εκτός των Τειχών», Αθήνα 1966.

⁸³ Τεχνικά Χρονικά αφιέρωμα τεύχος 4-5/1976, «Αρχιτέκτονες» αφιερώματα σε Ελληνικό και Σπάτα τεύχη 26 έως 28 του 2001, όπου και πλούσια βιβλιογραφία.

⁸⁴ Χάρτης Αττικής ΓΥΣ 1:50.000

⁸⁵ Από την ιστοσελίδα του ΣΔΑΜ στο διαδίκτυο, επίσκεψη 3.6.2021 και 12.6.2022

⁸⁶ Οπ.παρ.

⁸⁷ Πηγή του χάρτη από το «Πολοδομία και Αμυνα στην πόλη» των Γ. Σαρηγιάννη και Ν. Τριάντη, Τεχνικά Χρονικά τόμ. 8 τεύχ. 3, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1988.

⁸⁸ Ιστοσελίδα του ΣΔΑΜ στο διαδίκτυο, επίσκεψη 2.6.2022 και 9.3.2014

⁸⁹ Ιστοσελίδα του ΣΔΑΜ στο διαδίκτυο, Επίσκεψη 2.6.2022 και 9.3.2014

⁹⁰ Επιχείρηση Gladio: CIA Δίκτυο "Stay Behind" Μυστική Στρατιές [Andrew Gavin Marshall](#) Παγκόσμια Έρευνα, [Geopoliticalmonitor.com](#) 17 Ιουλ 2008, και ακόμη <https://el.wikipedia.org> > wiki > Επιχείρηση_Γκλάντιο, επίσης <https://www.newsbomb.gr> > ellada > story > kokkini-provia και πολλά άλλα sites.

⁹¹ «Στρατιωτική άσκηση καταστολής διαδηλωτών!» Ριζοσπάστης 14. Μαρτίου 2002

⁹² «Προς ένα πρόγραμμα για το αστικό περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Βρυξέλλες, 06.05.1997 COM (97) 197 τελικό, οπ.παρ.

⁹³ Βλ. συνεχή άρθρα στον Ριζοσπάστη «συγκροτείται στρατιωτικός μηχανισμός εσωτερικής ασφάλειας», 5 Ιουλίου 2002, «προσανατολισμός στον εσωτερικό εχθρό», 20 Γενάρη 2003 και «οι ένοπλες δυνάμεις σε ρόλο κατασταλτικού μηχανισμού», 2 Φλεβάρη 2003

⁹⁴ Περισσότερα βλ. Γ. Σαρηγιάννης, «διαδηλώσεις του '60 και μετά, «θεωρία» και ...πρακτική», Documento 7.8.2022

⁹⁵ Λεύκωμα «ΚΚΕ 1918-1978». Αθήνα 1978

⁹⁶ Διαδίκτυο, φωτογρ. Μ. Μπούλης, FLASH.GR